

Engels alleen niet voldoende

Een eerste aanzet hiertoe werd al gegeven in 2001 met het Europees Jaar van de Talen. Met dit Jaar wilden de Raad van Europa en de Europese Unie het bewustzijn vergroten van de voordelen die het begrijpen en spreken van andere talen opleveren en van de verschillende mogelijkheden om talen te leren begrijpen en spreken. Nederland heeft het jaar te baat genomen om er vooral op te wijzen dat in onze maatschappij kennis van de Engelse taal alleen niet toereikend is. Er stonden vier doelen centraal: bewustwording van de rijkdom aan talen in Europa, het belang van een goede beheersing van talen, verbetering van de didactiek van het talenonderwijs en verspreiding van nieuwe inzichten en ervaringen op het gebied van talenonderwijs.

Als vervolg op het Europees Jaar van de Talen verzocht het ministerie van OCW een analyse te maken van het vreemdetalenonderwijs in Nederland. De behoefte aan gesystematiseerde kennis en inzicht werd in die periode mede ingegeven door kanttekeningen bij de kwaliteit van het vreemdetalenonderwijs. Die werden geplaatst in de rapportage van de Inspectie van het Onderwijs over de basisvorming, door visitatiecommissies van lerarenopleidingen en naar aanleiding van het onderzoek van de Inspectie van het Hoger Onderwijs naar Engels op de pabo. Juist omdat het onderwijsveld zo breed en gevarieerd is, verschillende onderwijssectoren zich in uiteenlopende stadia van vernieuwing bevinden en het onderwijs in vreemde talen zich nergens uniform ontwikkelt, was een nadere analyse van die kwaliteit van belang.

Een discussie gebaseerd op deze analyse werd in 2003 uitgevoerd. De resultaten werden verrat in *Vreemdetalenonderwijs in Nederland, een situatieschets* (Enschede, 2004). Deze publicatie werd in opdracht van het NaB-MVT geschreven door dr. P. Edelenbos en dr. J.H.A.L. de Jong (te bestellen via <www.werkplaatstalen.nl>, kies 'Thema's'). Ze moest als informatiebasis gaan dienen voor een dialoog tussen voor beleid verantwoordelijken en een brede groep van betrokkenen over de toekomst van vreemdetalenkennis en -onderwijs in Nederland. De tijd die voor het maken van deze schets beschikbaar was, was beperkt. De stand van zaken moest echter gedetailleerd genoeg in kaart gebracht worden om voldoende betrouwbare aanknopingspunten te bieden voor een analyse van vraag, aanbod en rendementen, en voor een zinvolle discussie met betrokkenen over knelpunten, dilemma's en prioriteiten.

Initiatieven om talenonderwijs te verbeteren

De uitkomsten van de analyse en de conclusies die prof. dr. G.J. Westhoff eraan verbond, vormen het slothoofd-

stuk 'Thema's voor discussie en dialoog' van de betreffende publicatie. Ze zijn ter verificatie voorgelegd aan een dertigtal deskundigen uit kringen van onderwijs, beleid, afnemend veld en sociale partners. Uiteindelijk leverde dit een veertiental thema's in drie clusters op (zie kader). Wat Werkplaats Talen is gaan heten, werd het platform voor dialoog en actie onder betrokkenen en belangstellenden van het Nederlandse vreemdetalenonderwijs naar aanleiding van deze thema's. Het primaire doel was om tegen de achtergrond van de veertien thema's zoveel mogelijk personen en instanties bij het inventariseren en realiseren van gewenste ontwikkelingen in het vreemdetalenonderwijs te betrekken. Het moest een verdiepingsslag worden ten opzichte van de activiteiten die enige jaren daarvoor in het kader van het Europees Jaar van de Talen hadden plaatsgevonden.

Werkplaats Talen werd inhoudelijk gecoördineerd door het NaB-MVT en uitgevoerd in samenwerking met de Vereniging van Leraren in Levende Talen, CPS, Cinop, het Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs en Keijzer Communicatie. Tezamen vormden zij de projectgroep Werkplaats Talen. De projectgroep startte in het najaar van 2004 de dialoog met het veld om tot breed gedragen initiatieven te komen. Er vonden zogeheten projectgenererende bijeenkomsten en workshops met docenten moderne vreemde talen plaats. Docenten konden daarin zelf ideeën voor projecten ter verbetering van het mvt-onderwijs aandragen. Deze ideeën zijn voor een deel uitgemond in projectaanvragen die aansloten bij de genoemde thema's.

Er gebeurde nog veel meer. Op de Dag van de Talen 2004 werd een taaldebat georganiseerd over de positie van het Frans en Duits in het vo. Het bestuur van Levende Talen boog zich dat jaar over de vraag welke projecten door de diverse expertisegroepen van de vereniging aangepakt konden worden. Een bijeenkomst van tweedegraadslerarenopleidingen werd gewijd aan de verbetering van de toerusting van toekomstige taaldocenten. Ook vonden, eveneens met het oogmerk ideeën te genereren voor de verbetering van het talenonderwijs, conferenties plaats met roc's, soms in samenwerking met regionale vmbo's. De betere benutting van ICT bij het modernevreemdetalenonderwijs stond centraal op een speciale conferentie in december 2004. De projectgenererende bijeenkomsten werden deels ook nog in 2005 voortgezet. Focus bij alle bijeenkomsten was de vraag: hoe verhogen we het rendement en de efficiency van het talenonderwijs als daarvoor niet meer uren beschikbaar komen? Welke initiatieven kunnen concreet bijdragen aan die rendementsverhoging?

Concrete activiteiten

Een inventarisatie van alle reacties leidde tot actie langs verschillende lijnen. Een kleine greep (voor meer, zie <www.werkplaatstalen.nl>, onder 'Activiteiten'):

- OCW programmeerde bij APS, Cito, CPS, SLO en Cinop activiteiten op het gebied van natuurlijke taalverwerving en taakgericht leren, verzocht om de eindexamens aan het Europees Referentiekader te relateren, om de effectiviteit van tweetalig onderwijs te onderzoeken en de verdere ontwikkeling en implementatie van het Europees Taalportfolio ter hand te nemen.
- Het Cinop voerde een behoefteonderzoek uit naar talenonderwijs in de bve-sector, verzamelde voorbeelden van beproefde praktijk voor het handelen van taaldocenten en onderzocht samen met SLO en enkele roc's de stand van zaken rond toetsing en certificering van taalvaardigheden. Dit gebeurde in het licht van de nieuwe eisen van het KCE (Kwaliteitscentrum Examinering).
- De projectgroep Werkplaats Talen organiseerde een wedstrijd rond de training van gespreksvaardigheid. Het oefenen daarvan is vaak een lastige zaak. Maar er is veel creativiteit en inventiviteit. Doel van de wedstrijd was die op het spoor te komen.
- Ook nodigde de projectgroep via oproepen in verschillende media en via bijeenkomsten mvt-docenten uit verbeteringen voor te stellen en uit te proberen in projecten. Financiering vond plaats door het ministerie van OCW. Dit initiatief wilde talendocenten ertoe aanzetten collega's te inspireren en ertoe te bewegen op een vergelijkbare manier aan de slag te gaan. Er werden 42 projectaanvragen ingediend, waarvan uiteindelijk de helft is gehonoreerd. Zie voor een beknopt overzicht: <www.werkplaatstalen.nl>, onder 'Projecten'.

Delen van resultaten

Het verspreiden van de resultaten van al deze activiteiten neemt een wezenlijke plaats in. Daarom stimuleert de projectgroep dat APS, Cito, CPS, SLO en Cinop via hun eigen kanalen zoveel mogelijk ruchtbaarheid geven aan de activiteiten die zij in het kader van Werkplaats Talen uitvoeren, en die zich nu in verschillende stadia van ontwikkeling bevinden. Ze blijven echter buiten het bestek van deze special. Datzelfde geldt voor de wedstrijd om ideeën voor efficiënte vormen van gespreksvaardigheidstraining op het spoor te komen. De bekroonde ideeën zullen gebundeld worden in een publicatie, die begin 2007 zal verschijnen. Een gratis exemplaar kan worden aangevraagd via <info@nabmvt.nl>.

Besloten is echter nadrukkelijk om van de uitkom-

De omgeving van ons talenonderwijs

- Talen worden steeds belangrijker, maar er komt niet meer tijd voor talenonderwijs beschikbaar
- Nederland in Europa
- Europa voor Nederland

De kwaliteit van het onderwijs

- Het leerproces: competentiegeoriënteerd of leerstofgericht
- De rol van de leerkracht: docent of trainer/coach
- Het beschikbare lesmateriaal
- Doorlopende leerlijnen
- Docent moderne vreemde talen: beroep en deskundigheid
- Bereikt niveau en ficties over ons onderwijs

De instrumenten die wij gebruiken

- Algemene vaardigheden, leren leren en beroepsgerichtheid
- Vrijheid en kwalificatie
- Kwaliteitszorg in de scholen
- Effecten van onze toetsontwikkeling en examinering
- Praktijkrelevant onderzoek en wetenschappelijke expertise

sten van projecten die door collega-talendocenten zijn aangedragen, niet een los verkrijgbare en te bestellen uitgave te maken. Juist omdat de projecten vanuit de gedachte 'door collega's voor collega's' zijn opgezet, is ervoor gekozen te proberen de resultaten ervan onder de aandacht van een zo groot mogelijke groep talendocenten te brengen. Een start daarmee is gemaakt tijdens de Landelijke Studiedag van Levende Talen van 3 november 2006, tevens slotmanifestatie van Werkplaats Talen. Tijdens die dag hebben de meeste projecten zich op enigerlei wijze gepresenteerd. Verder is er informatie over de projecten verspreid via elektronische en digitale nieuwsbrieven. Die informatie blijft voorlopig ook beschikbaar op <www.werkplaatstalen.nl>.

Gratis special voor alle talendocenten

Desondanks kunnen op deze manier niet alle circa 17.500 vreemdetalendocenten in Nederland worden bereikt. Dat lukt alleen door deze special gericht en gratis naar u en al uw collega's te sturen en daarin alle projecten aan bod te laten komen. De projectgroep van Werkplaats Talen heeft er heel graag aan meegewerkt deze speciale editie van *Levende Talen Magazine* mogelijk te maken. Door u als lezer op deze wijze kennis te laten nemen van nieuwe inzichten die het rendement en efficiency van ons vreemdetalenonderwijs ten goede komen, hopen we dat Werkplaats Talen voortleeft in het onderwijs. ■

WEBKEEK

luisteren en spreken via het web

Foto: Anda van Riet

Soms ga je aan het werk met bepaalde ideeën en wensen en tijdens de uitvoering veranderen deze ideeën en wensen op een manier die je van tevoren nooit had kunnen voorspellen. Neem de alchemisten: ze gingen op zoek naar de steen der wijzen en ontdekten hele andere dingen, bijvoorbeeld hoe je porselein moet maken. Iets

dergelijks is de docenten van het Webkeekproject overkomen. In het begin wilden ze luisteropdrachten maken met webbronnen, en hierbij niet alleen audio- maar ook videofragmenten inzetten. Uiteindelijk werd tijdens Webkeek echter het Voicemailboard ontwikkeld, een website waarop leerlingen berichten kunnen inspreken. Wat is er in dit project gebeurd?

Aan het werken met video heeft Webkeek zijn naam te danken: het project zou zich in eerste instantie richten op het gebruik van bestaande filmpjes op websites. 'Gaandeweg hebben we ons gerealiseerd dat werken met video niet zo simpel was als we dachten,' legt Nony Verschoor uit, docente Russisch bij het OSG Schravenlant in Schiedam. De meeste filmpjes waren ongeschikt: te lang, te kort of te moeilijk. 'Eigenlijk zou je ze willen bewerken voor je doelgroep, maar dan moet je je behoorlijk verdiepen in de techniek,' aldus Berry de Wit, docente Engels bij het RSG 't Rijks in Bergen op Zoom.

Het ABC van werken met video

Je verdiepen in de techniek betekent nogal wat. Je moet leren hoe je een videofragment vanuit internet op je computer binnenhaalt. Vervolgens moet je leren omgaan met een videobewerkingsprogramma. Je moet ook vertrouwd raken met de verschillende soorten videoformaten, want vaak moet je een videofragment eerst

converteren naar een ander formaat voordat je het kunt bewerken. Ten slotte moet je het bewerkte videofragment ook weer via het web aanbieden; je hebt dan niet alleen een website nodig, maar vooral een server waarop je videofragmenten als zogenaamde *streaming* bestanden kunt plaatsen. *Streaming* is een techniek waarmee je filmpjes zonder heel lang te wachten kunt afspelen en die tegenwoordig op veel websites gebruikt wordt om video's aan te bieden.

Als je dit proces van begin tot eind enigszins onder controle hebt, zoals Erwin de Vries, dan lukt het je om een luisteropdracht te maken aan de hand van fragmenten uit het Duitse tv-journaal. De Vries is docent Duits bij het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen. De opdracht heeft hij gepubliceerd op zijn website. 'Het gaat om een fragment van goed 2,5 minuut en met opname, converteren, bedenken en publiceren van de vragen en de antwoorden ben ik een uur bezig geweest,' aldus De Vries. Maar als je de techniek nog niet beheerst, dan is je tijdsinvestering veel groter. Berry de Wit en Nony Verschoor zochten daarom liever naar filmpjes die ze zo konden inzetten.

Welke luistertaken kun je ontwerpen?

Ze stuitten daarbij echter op een ander probleem. Heb je eindelijk een videofragment gevonden dat zonder bewerking kan worden gebruikt, je weet nooit zeker

of het filmpje over enige tijd nog steeds op die website staat. Dat is dan jammer van het werk dat je in de opdracht hebt gestopt. Als docent kun je dan beter luistertaken ontwikkelen die niet gebonden zijn aan een specifiek videofragment en die je telkens weer kunt gebruiken. Dat zijn per definitie open taken waarbij de antwoorden niet van tevoren vaststaan. In de regel hebben deze taken een logische afsluiting in een schrijf- of spreekopdracht. Berry de Wit heeft een dergelijke taak ontwikkeld met Engelstalige filmtrailers uit de Internet Movie Database, <www.imdb.com>: leerlingen moeten veel trailers bekijken, er drie kiezen die ze heel goed vinden en schriftelijk uitleggen waarom. De leerlingen kiezen de fragmenten, niet de docent.

Nony Verschoor heeft een taak ontworpen aan de hand van verschillende sites met Russische popliedjes en videoclips. Leerlingen kiezen één liedje dat ze leuk vinden, maken een presentatie voor de klas en geven punten aan de liedjes die de andere hebben gekozen. Vervolgens wordt door de hele klas het mooiste liedje gekozen. Verschoor: 'De opdrachten hebben we wel uitgewerkt voor een specifieke taal en een specifieke klas, maar het basisidee erachter is generiek. Deze luistertaken kunnen daarom makkelijk worden aangepast voor andere talen.' Alle opdrachten, die met leerlingen zijn uitgetoetst en vervolgens aangepast, zijn te vinden op de website van het project, <<http://website.wlg.nl/webkeek>>.

De technische drempel voor het werken met digitale audio bleek gelukkig veel lager. Tijdens het project zijn handleidingen ontwikkeld voor het opnemen en bewerken van audiobronnen, ook te vinden op de projectwebsite. Verschoor heeft bijvoorbeeld een paar diagnostische luistertoetsen ontwikkeld voor Russisch met eigen bewerkte audiofragmenten. 'Voor Russisch bestaat weinig materiaal op dit gebied, de doelgroep is te klein: ik ben heel blij met deze toetsen.'

Project	Webkeek
Deelnemers	Alessandra Corda (Expertisecentrum ICT-MVT), Judith Janssen (vakdidactica Russisch en ICT-deskundige, ILO, UvA), Nony Verschoor (docente Russisch OSG Schravenlant in Schiedam), Maartje Visser (consultant CPS), Erwin de Vries (docent Duits Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen) en Berry de Wit (docente Engels RSG 't Rijks in Bergen op Zoom)
Doelgroep	bovenbouw vo
Taal	Engels, Duits en Russisch
Doel	ontwikkeling van nieuwe werkvormen voor luister- en spreekvaardigheid met webbronnen
Producten	opdrachten en handleidingen op < http://website.wlg.nl/webkeek >

Mogelijkheden voor werken met video in de toekomst

De ervaring van Verschoor en De Wit is in ieder geval dat het zoeken naar geschikt video- en audiomateriaal een tijdrovende bezigheid is. Misschien gaat dit veranderen in de toekomst. Tijdens de looptijd van het project waren sites zoals YouTube en Google Video, waar je heel veel korte fragmenten kunt vinden en ook met trefwoorden kunt zoeken, nog maar net in opkomst. In ieder geval kun je via deze sites makkelijk en gratis je eigen filmpjes op het web plaatsen. Bijvoorbeeld filmpjes die de leerlingen zelf maken, in de vreemde taal. Een videocamera is niet nodig, ook met digitale fotocamera's en webcams kun je korte filmpjes maken. Verschoor: 'Ja, je zou ook de leerlingen aan de slag kunnen laten gaan. Wat we geleerd hebben in dit project is dat je je niet moet vergissen in de hoeveelheid tijd die het maken van dit soort materiaal kost. En we hebben ook gezien dat als je open, generieke luistertaken ontwikkelt, er vanzelf een koppeling met spreken of schrijven ontstaat. Dat sprak ons meer aan.'

Voicemailboard voor spreekvaardigheid

En zo kwam tijdens het project de nadruk meer te liggen op de actieve rol van de leerlingen bij de opdrachten en verschoof de aandacht van luisteren naar spreken. Erwin de Vries zocht naar manieren om luisteren met spreken te integreren en om de mogelijkheden voor het trainen van spreekvaardigheid te vergroten. Samen met een collega-programmeur, Peter van Rees, ontwikkelde hij het Voicemailboard (te vinden op <www.voicemailboard.nl>). Per klas of per thema kan een docent een 'forum' op deze website openen, waarop docent en leerlingen gesproken berichten kunnen achterlaten, al dan niet met tekst en plaatjes.

Op de site zie je verschillende voorbeelden van taken die je met het Voicemailboard kunt uitvoeren. Leerlingen moeten bijvoorbeeld aan de hand van een kaart de weg in het Duits vertellen of een bericht achterlaten op het antwoordapparaat van een *native speaker*, die daar vervolgens weer op reageert. Het Voicemailboard is ook ingezet in een internationaal project, *Wer bin ich*, uitgevoerd door een vierde en tweede klas samen met een Griekse school in Thessaloniki. Iedere leerling kreeg een buitenlandse gesprekspartner en deze koppels moesten via berichten ontdekken wie de gesprekspartner was op de klassenfoto die ze met elkaar hadden uitgewisseld. Het project is te vinden op

<http://website.wlg.nl/leerling/deutsch_werbinich2> en heeft in 2006 onder andere een prijs via 'Durven delen doen' van Schoolmanagers_VO gewonnen.

Werken met Voicemailboard: voordelen en tips

Er zijn nog veel meer manieren te bedenken om zo'n *audioforum* in de les in te zetten. Het Voicemailboard wordt nog niet zo lang gebruikt en om nieuwe taken te ontwikkelen heb je tijd nodig en input van collega's. De Vries: 'Tijdens de presentatie van het project op de Landelijke Studiedag van Levende Talen liet ik bijvoorbeeld een opdracht zien waarin de leerlingen een beschrijving van de eigen kamer moeten inspreken, in het Duits. Een docente had een suggestie: laat een andere leerling naar het bericht luisteren en proberen de kamer na te tekenen. Dat vond ik een goed advies, zo ontstaat meer interactiviteit en je gebruikt het Voicemailboard niet alleen voor spreken maar ook voor luisteren.'

Maar wat zijn de grootste voordelen van het Voicemailboard ten opzichte van gewone spreekactiviteiten in de klas? Bijvoorbeeld dat leerlingen meer oefenen: ze luisteren naar het bericht dat ze hebben ingesproken en als ze niet tevreden zijn met het resultaat, kunnen ze het verwijderen en opnieuw proberen. Zo besteden ze meer tijd aan spreken. Bovendien komt iedereen, ook de 'stille' leerlingen, aan de beurt. En de docent kan achteraf beter feedback geven. De Vries laat de berichten klassikaal horen en geeft er commentaar op: voor deze werkwijze is natuurlijk een lokaal met computer, internetverbinding en beamer nodig.

Nony Verschoor is enthousiast en gaat met het Voicemailboard werken, haar school heeft een licentie gekocht. Daarnaast wordt het ingezet voor communicatie onder leerlingen van verschillende landen in het Skypeproject. Erwin de Vries heeft een belangrijk advies voor collega's die met het Voicemailboard aan de slag willen: 'De eerste keer moet je de leerlingen uitleggen hoe ze het beste hun stem kunnen opnemen, om ruis te verminderen.'

Een beamer in je lokaal, licentiekosten, hoe krijg je de school zover om dit alles te betalen? De tip van De Vries en Verschoor is: 'Dien een aanvraag in bij Grassroots, <www.grassroots.nl>. Daar krijg je op basis van een goede projectbeschrijving een bedrag van maximaal 500 euro.' Beiden hebben via Grassroots subsidie ontvangen. Ook al is Werkplaats Talen afgerond, er zijn dus manieren om verder te gaan. ■

Alessandra Corda

Leerlingen van klas 2 vmbo-g/tl van 2College Jozef te Tilburg

Taal is niet alleen taal

Vijf tweede klassen vmbo die een hele week actief bezig zijn met taal in de breedste zin van het woord. Een *Taalwereld* met rollenspellen, uiteenlopende presentaties en activiteiten, binnen en buiten de school. Dat is de vakoverstijgende projectweek die in het voorjaar van 2006 plaatsvond op het Tilburgse 2College Jozef.

Een werkgroep van zes talen docenten heeft *Taalwereld* voorbereid. De groep is gedurende een lange periode regelmatig bijeengekomen om de activiteiten van *Taalwereld* te bedenken, op elkaar af te stemmen en

te plannen. 'In eerste instantie hebben we het over een taaldorp gehad, maar dat vonden we toch te beperkt,' zegt René van Daelen, voorzitter van het alfacluster en docent Engels. 'We hebben op school verschillende landenprojecten gedaan, maar de leerlingen bleven nog te veel binnen de school. We willen méér voor de leerlingen. We willen ze laten communiceren in zo veel mogelijk verschillende, contextgerichte en vrij levensechte situaties. Bovendien willen we de leerlingen zelf laten kiezen. De ervaring heeft ons geleerd dat de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen erg hoog is als ze zelf mogen kiezen uit een grote, deels door henzelf bedachte bak met opdrachten. Deze zaken stonden bij ons bovenaan het prioriteitenlijstje en daar zijn we mee aan de slag gegaan.'

Hoe zag *Taalwereld* eruit?

'Een van de vernieuwende aspecten van *Taalwereld* is dat we met de verschillende talen gezamenlijk opereerden. Aan de leerlingen hebben we gevraagd welke ideeën ze hadden om hun *Taalwereld* te maken. Daar zijn twaalf uitdagingen uit voortgekomen. Het woord opdracht gebruiken we liever niet. Dat kan leerlingen afstoten. We hebben veel tijd besteed aan de formulering en de presentatie van de uitdagingen. We wilden dat het voor alle leerlingen een leuke en afwisselende week zou worden.

'De week begon met een cabaretvoorstelling en daarna kregen de leerlingen instructie van de taaldocent. Ze werden ingedeeld in groepjes van drie of vier,

Project	Taalwereld
Deelnemers	René van Daelen (voorzitter alfacluster en docent Engels) en Thérèse Verspaget (adjunct-directeur en docent Frans) van het 2College Jozef te Tilburg
Doelgroep	leerlingen klas 2 vmbo-g/tl
Talen	Duits, Engels, Frans en Nederlands
Doel	verbreden van de taalwereld van de leerlingen, hen de taal laten gebruiken in authentieke situaties, de motivatie van leerlingen vergroten en werken aan andere leerdoelen (zelfstandigheid, keuzes maken, groepswerk)
Producten	twee dvd's met de uitvoering van <i>Taalwereld</i> en een documentatiemap met de werkwijze, alle opdrachten en roosters

allemaal met een andere uitdaging. Ieder groepje moest een presentatie houden op vrijdag. Dat kon een toneelstukje zijn in het Engels, bingo in het Duits of het runnen van een Frans restaurant. Maar leerlingen maakten bijvoorbeeld ook een presentatie over de Koran.

'Tijdens de week gaven *native speakers* ook lessen in Japans, Spaans en Papiamentu. Het was verfrissend voor de leerlingen te ervaren hoe het is als je niets van de taal spreekt en begrijpt en toch wilt communiceren. Verder waren er activiteiten buiten de school. Zo is een groepje naar het Centrum Buitenlandse Vrouwen geweest. Daar werd hen duidelijk hoe belangrijk en noodzakelijk het is om in praktische situaties de taal te kunnen spreken. Als een Senegalese vrouw naar de dokter moet en ze spreekt geen Nederlands, hoe gaat dat dan? Met dit soort uitstapjes kun je leerlingen

veel extra's bieden over taal en hen laten nadenken over het belang van taal en communicatie.

'Omdat taal veel met cultuur te maken heeft, zit de vergelijking tussen een moskee, een kerk en een synagoge ook bij de uitdagingen. Taal is tenslotte niet alleen taal. Daarom vind ik het belangrijk dat we onze leerlingen

verder laten kijken. Daar komt bij dat iedereen wel een mening heeft over "de moskee", maar vrij weinig leerlingen een moskee van binnen kennen.

'Op de dag van de presentaties was er een Taalwereldmarkt. We hebben aan anderstalige mbo-studenten gevraagd gesprekjes aan te knopen met de leerlingen in marktkraampjes en restaurantjes. Als afsluiting van de week was er een internationaal songfestival door docenten.'

Hoe is Taalwereld te beoordelen?

'We wilden geen cijfers geven. Voorop stond een relaxte en motiverende werksfeer. Het moest een positieve ervaring worden voor iedereen. Maar zonder enige vorm van beoordelen verliezen sommige leerlingen de motivatie, dachten we. Waarom zou je het doen als het niet meetelt? En een gebrek aan motivatie wilden we ook niet. Daarom bedachten we een wedstrijd als tussenoplossing. De winnaars zouden aan het eind van de week een prijs krijgen die iets te maken had met een land. Dat werkte goed.

'De anderstalige mbo-studenten functioneerden als jury. Een lastige klus, want hoe vergelijk je de presentatie van een product in een marktkraam met een fotoroman? Na overleg zijn twaalf winnaars uit de bus gekomen; de prijs was een reisje naar Fantasia-land in Duitsland.'

Hoe waren de reacties?

'Het was een wervelend geheel. De hele school was werkterrein. De leerlingen hebben veel zelfstandig gewerkt. Bovendien hebben ze taal vanuit de echte wereld ervaren; dat wilden we graag. Het was voor de docenten ook zeer inspirerend. Leerlingen, collega's, ouders en andere bezoekers: ze waren allemaal enthousiast over de week en de presentaties.

'Achteraf gezien viel het taalniveau wat tegen van sommige groepjes, vooral van het Frans en Duits. Het viel op dat sommige leerlingen regelmatig toch te veel een beroep wilden doen op hun docent, bijvoorbeeld bij het maken van een fotoroman. Soms hadden de leerlingen de taal meer zelf kunnen gebruiken.'

Hoe ziet de volgende Taalwereld er uit?

'Projectweken vragen schoolorganisatorisch erg veel. Daarom hebben we besloten om onze projectweken, waaronder Taalwereld, te vertalen naar rondellessen. Dat zijn blokuren die de leerlingen van klas 1, 2 en 3 elke week hebben in verschillende vakkenclusters. Tijdens zo'n les van bijvoorbeeld het talencluster werken leerlingen aan opdrachten die vak-/talenoverstijgend zijn. Deze rondellessen zijn er steeds in cycli van zes of zeven weken en daar komen de Taalwereldactiviteiten dus in terug. De rondellessen hebben we ook opgenomen in het curriculum van de school.'

Caroline Broeijer

Voor meer informatie kunt u zich wenden tot <www.2Collegejosef.nl> en <daelen.r@2college.nl>. De producten zijn te vinden op de website van Werkplaats Talen, <www.werkplaatstalen.nl>, kies 'Projecten', 'Taalwereld'.

'Het werd leerlingen duidelijk hoe belangrijk het is om in praktische situaties de taal te kunnen spreken'

De uitdagingen van Taalwereld

- Maak een Taalwereldkrant
- Promoot een product in een marktkraam
- Richt een mini-VVV-kantoor in van een zelfgekozen hoofdstad
- Maak een toneelstuk
- Open een wereldrestaurant
- Maak het Jozef-vragenspel
- Maak geschiedenis
- Maak een entertainmentprogramma
- Organiseer een driedaagse rondreis voor je klas
- Maak een msn-/chatcorner en organiseer een bingo
- Maak een fotoroman
- Vergelijk een moskee, een kerk en een synagoge
- Geef een cursus/lesje en maak lesmateriaal

Foto: Anda van Riet

Engels lezen in het basisonderwijs

'Kinderen kunnen meer met Engels dan we ze laten doen'

Project	Engels lezen in het basisonderwijs
Deelnemers	Joke Schokkenbroek (docente Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en (onbezoldigd) lerares Engels op basisschool De Troubadour te Arnhem), Wilma Nefkens (adjunct-directeur De Troubadour), Henny Jansen, Carmen Cabot en Raymond Bouma (bovenbouwleerkrachten De Troubadour)
Doelgroep	leerlingen basisonderwijs, leerkrachten bovenbouwgroepen, ouders en docenten Engels op pabo's
Taal	Engels
Doel	extensieve leesvaardigheid in het Engels bevorderen, het gedifferentieerd en adaptief werken bevorderen met beperkte tijdsinvestering en de doorlopende leerlijn van basisschool voortgezet onderwijs verbeteren
Producten	een handreiking <i>Engels lezen in het basisonderwijs</i> en een korte film

Dat kan beter, dacht Joke Schokkenbroek, pabodocent en als vrijwilligster verbonden aan de Arnhemse Jenaplanschool De Troubadour. 'Kinderen van groep 7 en 8 kunnen veel meer met Engels dan we ze nu laten doen.' Haar plan om een project *Engels lezen in het basisonderwijs* op De Troubadour uit te voeren, viel bij de directeur en de andere leerkrachten in goede aarde. Het resultaat: de negentig leerlingen van de groepen 7 en 8 lezen vlot in het Engels en vinden het leuk.

Hoe kwam je op het idee en waarom De Troubadour?

'Mijn eigen kinderen hebben op De Troubadour gezeten en ik heb het altijd leuk gevonden me als moeder in te zetten op die school. Dus ik ben dat blijven doen, toen mijn kinderen groter werden. Ik ben ook leerkracht basisonderwijs geweest en nu geef ik Engels op de pabo in Arnhem. Door zelf een uur per week Engels te geven op een basisschool houd ik voeling met het toekomstige werkveld van mijn studenten. Zo snijdt het mes aan twee kanten.'

‘Het mooie is: de juf hoeft zelf helemaal niet zo goed te zijn in Engels’

‘In de gewone Engelse lessen richten we ons vooral op luister- en spreekvaardigheid. Wat mij opviel is dat kinderen best veel Engels verstaan, waarschijnlijk omdat ze door tv-kijken en het spelen van computerspelletjes veel Engels horen. Maar Engels lezen is lastig, omdat de spelling zo afwijkt van de klank. Toch vermoedde ik dat ze het zouden kunnen als we het maar zouden aanbieden. Daar blij ik gelijk in te hebben.’

Hoe ziet zo’n leesles eruit?

‘De Troubadour is een jenaplanschool met drie locaties. Iedere locatie past het Engels lezen naar eigen inzicht in. Op twee locaties is het een onderdeel van de weektaak van de kinderen. Op de derde locatie lezen ze op een vast tijdstip na de gymles. Op een van de locaties laten ze het lezen ook terugkomen in een leeskring. Dan vertellen de kinderen aan de juf en elkaar wat ze hebben gelezen en dat gaat zo veel mogelijk in het Engels. De leerkracht spreekt Engels tegen de leerlingen en omdat die net het boekje hebben gelezen kunnen ze er ook in het Engels over vertellen. Het verraste me wel hoe goed dat gaat. Ze bedenken zelf wat ze zeggen; het is niet voorgestructureerd zoals in de Engelse les, ze spreken spontaan.’

Hoe kom je aan geschikte boekjes?

‘We hebben een uitgever uitgenodigd. Op een dag kwam hier de vertegenwoordiger van Practicum Educatief met een grote doos met boekjes op allerlei niveaus. We hebben samen met de leerlingen een keus gemaakt. Alle boekjes zijn speciaal voor beginnende taalleerders geschreven. Bij de meeste boekjes hoort een cd. Dat ondersteunt het lezen. Als je de woorden hoort terwijl je ze leest, herken je ze beter. Want de leerlingen kennen veel eenvoudige woorden wel. Op de cd’s staat niet alleen gesproken tekst, maar ook allerlei geluiden. Het is een beetje hoorspelachtig, dat maakt het leuk. Lezen met een cd is trouwens ook heel geschikt voor kinderen met dyslexie.’

Dus nu hebben jullie een welvoorzene bibliotheek.

‘Inderdaad. Iedere locatie heeft ruim vijftig boekjes op alle niveaus, van makkelijk tot moeilijk, met cd’s en zonder cd’s, met veel plaatjes of met minder plaatjes. De

boekjes bevatten heel verschillende verhalen: sprookjes, detectives en romantische verhalen. Het uitgangspunt is dat er voor elk wat wils moet zijn. En de kwaliteit is hoog. Engelse boekjes zijn zo goed geschreven, grappig, met onverwachte plotwendingen.’

Kiezen de kinderen zelf wat ze willen lezen?

‘Ja. We leiden het wel in, we leggen uit welke boekjes makkelijk zijn en welke moeilijker. Sommige kinderen lezen alles door elkaar, andere alleen de makkelijkste boekjes of alleen die met een cd of de boekjes met veel plaatjes. En in de leeskring maken ze elkaar vaak enthousiast voor een boekje. We controleren niet systematisch of ze begrijpen wat ze lezen. Het gaat echt om het plezier in het lezen zelf. Maar natuurlijk praten we wel met de kinderen over de boekjes; dus we houden wel een beetje in de gaten hoe het gaat. Kinderen schrikken soms terug als ze een woord niet kennen. Maar het gaat er niet om dat ze alles letterlijk kunnen vertalen, het gaat erom dat ze de rode draad kunnen volgen. We leren ze op die manier ook een leesstrategie.’

‘Wat ook zo verrassend is: leerlingen die cognitief wat zwakker zijn, lezen net zo goed als de rest. Natuurlijk zijn er wel een paar bij wie het wat minder gaat. Kinderen die weinig Engels kennen omdat ze niet zo vaak televisie kijken, hebben een wat langzamere start. Niet alleen kiezen de leerlingen wat ze lezen, ze mogen ook zelf bepalen hoe ze lezen. Individueel met cd, samen met cd, samen hardop lezen of individueel stillezen. Het lezen met de cd verdient de voorkeur.’

Wat heb je er eigenlijk voor nodig?

‘Bijna niets, dat is het mooie. De juf hoeft zelf helemaal niet zo goed te zijn in Engels. Je hoeft alleen

Het project *Engels lezen in het basisonderwijs* is gestart in 2005 met het opstellen van een werkplan en de oriëntatie op geschikt leesmateriaal. Aan het eind van dat jaar zijn de boekjes besteld. In het voorjaar van 2006 zijn de leerlingen met lezen begonnen. Ruim negentig leerlingen hebben deelgenomen aan het project.

De folder *Engels lezen in het basisonderwijs* is te bestellen bij Joke Schokkenbroek en bij De Troubadour, via <joke.schokkenbroek@han.nl> of <w.nefkens@troubadourvr.nl>. Op <www.werkplaatstalen.nl> is een korte film te zien over *Engels lezen in het basisonderwijs*.

maar die boekjes aan te schaffen en voor 500 euro heb je al een aardige basisbibliotheek. Daarnaast moet je natuurlijk voldoende cd-spelers met koptelefoons hebben. De Troubadour heeft er 24 tegelijk aangeschaft en de leerkracht die dat op zich nam, kon een aardige korting bedingen. Het materiaal gaat wel een poosje mee. En de cd-spelers zijn ook te gebruiken in andere lessen.’

Hoe deel je de ervaringen met andere scholen?

‘We hebben een handreiking gemaakt waarin we het project uit de doeken doen. We geven tips hoe je Engels lezen kan aanpakken, welke uitgever van boekjes je hebt, wat het kost. Die folders delen we uit op conferenties en andere bijeenkomsten. Werkplaats Talen heeft een korte film gemaakt van kinderen die hardop lezen. Dat doen ze eigenlijk nooit, we laten ze voornamelijk stillezen met een koptelefoon, maar voor een film is hardop lezen geschikter. Het is verbazingwekkend hoe goed ze dat kunnen. Ze spreken de woorden goed uit en ze lezen met begrip.’

‘Op de conferentie Early English van 27 september 2006 en de jubileumconferentie van Levende Talen hebben we workshops gegeven waar we onder andere een fragment van het filmpje hebben vertoond. We hebben daar ook de boekjes en cd’s laten zien en natuurlijk de folder uitgedeeld. De folder wordt zo breed mogelijk verspreid onder studenten, deelnemers aan toekomstige workshops en – via Vedocep – onder pabodocenten Engels.’

Wat zijn je plannen? Ga je er een vervolg aan geven?

‘Het Engels lezen is nu een vast onderdeel van het lesprogramma op de school geworden, dus we gaan er in ieder geval mee door. Wat ik graag zou willen is meten wat leerlingen nou precies leren. Ik kan me niet anders voorstellen dan dat ze een beter woordbeeld krijgen en dat ze straks beter presteren bij Engels in het voortgezet onderwijs. Maar ik kan dat niet hard maken zolang ik het niet heb onderzocht. Dus dat is het volgende plan: onderzoeken wat het lezen in het Engels precies oplevert. Verder wil ik graag de bibliotheek uitbreiden met non-fictie. Dan komen de leerlingen nog beter aan hun trekken.’

Susan de Boer

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met <basisschool@troubadourvr.nl>.

Joke Schokkenbroek, betrokken bij het project Engels lezen in het basisonderwijs. Foto: Johan Graus

Conferentie EIBO zet nieuwe initiatieven op een rij

Op sommige basisscholen staat het verplichte aanvangsengels in groep 7 en 8 nog in de kinderschoenen, terwijl andere scholen initiatieven hebben ontplooid die tot bloei komen of de volwassen status al hebben bereikt. Juist deze initiatieven en nieuwe ontwikkelingen zijn gepresenteerd tijdens de conferentie ‘Early English:

Project	Conferentie 20 jaar Engels in het Basisonderwijs (EIBO)
Deelnemers	Marianne Bodde (vakdocent Engels op de pabo, aftredend secretaris van Vedocep en voorzitter van Levende Talen), sectiebestuur Engels van Levende Talen en Vedocep (netwerk van pabodocenten Engels)
Doelgroep	docenten die geïnteresseerd zijn in (aanvangs) Engels, onderbouwdocenten voortgezet onderwijs en pabodocenten
Taal	Engels
Doel	het aanvangsengels in het primair onderwijs een impuls geven en <i>good practices</i> voor het voetlicht brengen om te inspireren en enthousiasmeren
Producten	de conferentie op 27 september 2006, een jubileumbundel en een vervolg van de samenwerking tussen de partners van de conferentie

‘Juist in de leeftijd van 0 tot 7 jaar zijn kinderen heel gevoelig voor taalverwerving’

a good start!’ in het kader van twintig jaar Engels op de basisschool (EIBO).

In het jubileum zagen het sectiebestuur Engels van Levende Talen en Vedocep aanleiding stil te staan bij de positie van Engels op de basisschool, en ook bij ontwikkelingen richting vroeg vreemdetalenonderwijs. Hoe staat het Engels ervoor sinds de invoering in 1986 als verplicht vak? Wat zijn de nieuwe eisen die aan basisscholen gesteld worden? En wat zijn de nieuwe mogelijkheden?

Al snel zochten het sectiebestuur Engels van Levende Talen en Vedocep voor de conferentie samenwerking met andere organisaties om de basis breder te maken. Partners werden gevonden in het Europees Platform en Earlybird. Het laatste is het project voor ‘natuurlijk Engels’ op de basisschool, een initiatief van het Bestuur Openbaar Onderwijs Rotterdam.

De conferentie werd druk bezocht: er waren 350 deelnemers, terwijl de belangstelling zelfs nog groter was. De conferentie was bij uitstek de plek om contacten te leggen, ideeën op te doen en de kennis te vergroten.

‘Handjevol’ scholen

Vedocep concludeerde uit uitkomsten van onderzoeken in 1999 en 2003 dat het niet best gesteld is met Engels op de basisschool. In 2005 heeft het ministerie van OCW nieuwe kerndoelen vastgesteld. Deze kerndoelen moeten in het schoolplan staan. Volgens projectleider Marianne Bodde van Vedocep doet maar een ‘handjevol’ scholen zijn best. Op de pabo’s zou te weinig aandacht zijn voor het vak Engels. En nascholingen Engels op de basisschool worden nauwelijks bezocht. Vaak vallen de lessen Engels in de basisschool als eerste uit. Bovendien is er geen goede doorlopende leerlijn voor de leerlingen van groep 8 naar de brugklas. Docenten van het voortgezet onderwijs beginnen bijna altijd weer van voor af aan met Engels. Dat is natuurlijk demotiverend voor leerkrachten op de basisschool en voor leerlingen.

Basisscholen moeten wel degelijk iets ondernemen, alleen wat? Op de conferentie waren veel ontwikkelingen en voorbeelden van *good practice* te zien. Duidelijk te merken was de toenemende vraag naar vroeg vreemdetalenonderwijs. Het nut van al jong taal leren werd onderschreven door wetenschapper Sieneke Goorhuis-Brouwer, hoogleraar spraakpathologie en orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. In haar lezing ging ze in op de voor- en nadelen, mogelijkheden en

onmogelijkheden van een tweetalige of meertalige opvoeding. In de discussies hierover spelen sociologische en culturele factoren vaak een grotere rol dan kennis van het taallerend vermogen van jonge kinderen. Wanneer we wel van dat vermogen uitgaan, hoeft een twee- of meertalige opvoeding in het geheel niet problematisch te zijn, mits de talen duidelijk onderscheiden worden aangeboden. Taalaanbod leidt tot spontane taalverwerving op basis van neurobiologische rijpingsprocessen, aldus Goorhuis-Brouwer.

Verschillende praktijkvoorbeelden zijn op de conferentie gepresenteerd. Zo beginnen op de Prinseschool in Enschede de groepen 1 en 2 al met lessen Engels (zie kader), net als de scholen in het project Earlybird in Rotterdam.

Ook het mediagedrag van kinderen en welke rol het leren van Engels daarin kan spelen, kwam aan bod. Andere onderwerpen waren dyslexie en Engels leren, en tweede- en derdetalverwerving van het Engels. Ook was op de conferentie veel materiaal voorhanden. Deelnemers konden bijvoorbeeld kennismaken met de nieuwe toetsen voor Engels in het basisonderwijs van het Cito: Me2!. Met deze toetsen kunnen basisscholen zien waar hun leerlingen staan met hun kennis van de Engelse taal. Verder zijn de mogelijkheden van een digitaal Europees taalportfolio gepresenteerd door de SLO.

Vervolg

Ook na de conferentie willen de samenwerkingspartners Engels in groep 7 en 8 een extra prikkel geven. Daarom moeten de competenties van leerkrachten die Engels geven, duidelijk geformuleerd worden. Belangrijk is de directe link met de pabo’s op dit terrein. Marianne Bodde vindt dat ook daar nog veel moet gebeuren. Inmiddels biedt de Hogeschool Rotterdam een minor aan voor pabostudenten die Engels willen geven in groep 1.

De partners vinden het een goede zaak dat de minister van Onderwijs het verplichte Engels wil uitbreiden naar groep 5 en 6. Maar dan moet OCW ook extra financiën beschikbaar stellen, omdat er veel nascholing van leraren in groep 5 en 6 nodig is.

Een bundeling van krachten in een EIBO-platform of -loket is ook zeer wenselijk. Dit platform zou zich moeten bezighouden met de vraag hoe de verplichte lessen Engels kunnen worden verbeterd. Momenteel is er voor

de 7200 basisscholen geen centraal informatiepunt waar een beroep op expertise kan worden gedaan. De website van Vedocep vervult de functie van informatiebron, maar de site wordt beheerd door een vrijwilligersvereniging. Er zou structureel een loket voor EIBO moeten komen, bij voorkeur bij een onafhankelijke organisatie.

Verder willen de conferentiepartners over drie of vier jaar een follow-upconferentie organiseren. Zoals Bodde zegt: ‘Er zit nog veel in de pijplijn wat we nog niet gezien hebben.’ Een aantal initiatieven is nog ‘in de groei’.

Bovendien geven de pabostudenten van nu over een paar jaar les. Dat kan ook leiden tot extra enthousiasme binnen de scholen. ■

Caroline Broeijer

Begin 2007 komt de conferentiebundel uit. Daarin is de stand van zaken van Engels basisschoolbreed beschreven en zijn nieuwe initiatieven, materialen en praktijkvoorbeelden opgenomen. Meer informatie kunt u vinden op <www.europeesplatform.nl>, <www.earlybirdie.nl>, <www.vedocep.nl> en <www.levendetalen.nl>.

Ervaringen Prinseschool met vroeg vreemdetalonderwijs

Al twaalf jaar heeft de Prinseschool in Enschede ervaring met vroeg vreemdetalonderwijs (vvt). Vanaf groep 1 krijgen de kleuters Engels. Een verantwoorde keus volgens Paul Groot, adjunct-directeur en drijvende kracht achter vvt. ‘Juist in de leeftijd van 0 tot 7 jaar zijn kinderen heel gevoelig voor taalverwerving.’

De kleuters krijgen steeds op vaste momenten van de dag een speelse Engelse les van ongeveer twintig minuten. De Engelse taal wordt op verschillende manieren aangeboden. Voorbeelden zijn: in de kring met thema’s, hoeken in het Engels en rollenspellen, handpoppen, prentenboeken en veel zang en dans.

Groep 3 tot en met 8 gebruiken een vaste methode. De

leerlingen krijgen drie lessen per week van drie kwartier. Het Engels wordt vooral gebruikt als instructietaal bij het thematisch onderwijs. In de groepen 5 tot en met 8 nemen de leerlingen deel aan het Anglia-examen.

‘Dit vraagt veel van de leerkracht. We vinden het dan ook een hoopvolle ontwikkeling dat de Edith Stein Pabo in Hengelo een minor internationalisering heeft,’ vertelt Groot. Studenten die deze minor volgen, lopen ook stage bij de Prinseschool.

Binnen de school is er sprake van een doorlopende leerlijn. De werkwijze van vvt is volledig opgenomen in het curriculum van de school. Leerlingen hebben daardoor een goede basis van het Engels als ze naar het voortgezet onderwijs gaan. ‘In Enschede heeft het Stedelijk Lyceum een tto-stroom, tweetalig onderwijs Nederlands-Engels, maar de plaatsen zijn beperkt. Voor leerlingen die naar ander voortgezet onderwijs gaan, is er niets. Dat is een grote frustratie,’ zegt Groot. ‘Leerlingen uit groep 8 gaan hier soms weg met een niveau Engels dat gelijk is aan de tweede of derde klas voortgezet onderwijs. Dan verwacht je dat ze in de brugklas alleen negens en tiens halen voor Engels. Maar de motivatie verdwijnt als ze het gevoel hebben opnieuw te moeten beginnen met het vak. Zonde! Voorlopig is er nog geen oplossing voor dat probleem.’

Paul Groot heeft op basis van zijn ervaringen een stappenplan geschreven voor scholen die met vvt willen beginnen of dat overwegen. Het heet *Stepping stones... Op weg naar vroeg vreemdetalonderwijs*. Het is te bestellen via het Europees Platform, <www.europeesplatform.nl>. ■

Paul Groot aan het woord tijdens de ‘Conferentie 20 jaar Engels in het Basisonderwijs’. Foto: Christien van Gool

TAAKGERICHT WERKEN MET EEN BESTAANDE LEERGANG

Foto: Anda van Riet

Vanuit de theorie over taalverwerving is bekend dat leerlingen een moderne vreemde taal beter leren beheersen en dat ze meer gemotiveerd zijn, als ze kunnen oefenen in een levensecht en functioneel kader. Met een leerboek wordt dat vaak niet gerealiseerd. Zeker niet wanneer oefeningen meer op de vorm dan op de inhoud zijn gericht. Maar het is lastig voor de docent het leerboek zomaar weg te leggen en alleen met taken te gaan werken. In het project *Taakgericht werken met een bestaande*

leergang worden de principes van TABASCO gebruikt zonder dat de docent het leerboek geheel terzijde hoeft te schuiven. Leerlingen willen zelf fietsen terwijl ze gewend zijn achterop genomen te worden, zo vat projectleider Annelien Haitink het samen.

TABASCO staat voor *Task Based Approach of School Organization*. De principes zijn:

- leerlingen zelf laten kiezen wat hen interesseert;
- samenwerken;
- onderhandelen met de docent;
- feedback geven en krijgen;
- reflecteren;
- producten;
- transfer.

De docent ontwerpt een taakcyclus waarmee een brug geslagen wordt tussen de contacturen en het zelfstandig leren. In feite zijn de contacturen er alleen voor leerling en docent om met elkaar te overleggen en te presenteren. Volgens Haitink kunnen leerlingen het lezen en schrijven oefenen in de tijd dat ze zelfstandig werken. De relatie tussen docent en leerlingen verandert daarmee. Ze werken samen als partners. De docent is niet meer de allesweter, maar hij zorgt ervoor dat de leerlingen alles hebben om de taken te kunnen uitvoeren. Als het goed loopt, ben je als docent een soort regisseur. Het kost volgens Haitink wel veel tijd aan voorbereiding en reflectie achteraf voor je zover bent.

Basisrepertoire

Het basisrepertoire voor docenten die taakgericht willen werken, is coöperatief leren/samenwerkend leren, algemeen didactische en vakdidactische vaardigheden. Haitink vindt het jammer dat coöperatief leren in teams vaak wordt gelijkgesteld met groepswerk. Er is wel degelijk verschil. Bij coöperatief leren bestaan de teams uit vier leerlingen. Dat is handig, omdat je dan ook met twee tweetallen kunt werken. De interactie binnen de teams moet zorgvuldig worden aangestuurd. Leerlingen hebben verantwoordelijkheden binnen het team waar ze elkaar ook op aanspreken. De achterliggende gedachte is dat ze met elkaar tot een beter product komen dan wanneer ze de taak alleen zouden hebben uitgevoerd. Het resultaat is dus meer dan de som der delen. Leerlingen leren niet alleen over het vak, maar ook over zichzelf.

Met behulp van mvt-didactiek bedenken docenten hoe je vaardigheden traint als schrijven, luisteren en lezen. Binnen taakgericht leren wordt alles geïntegreerd aangeboden. Dat riep bij de deelnemende docenten veel vragen op. Hoe doe je dat? De methode is de leidraad, legt Haitink uit. Vervolgens kies je daar een thema bij. Het vraagt van de docent dat hij meer in doelen denkt en daarna bedenkt welke activiteiten daartoe leiden. De docent begint dus bij het einddoel en het eindproduct. Dat kan voor iedereen iets anders zijn: van een toneel-

stuk tot een PowerPointpresentatie. Een ander belangrijk aspect van de aanpak is het bedenken van zogenaamde halfproducten, zodat leerlingen tussendoor ook wat laten zien en feedback kunnen krijgen en geven.

Begeleiding

Twee scholen hebben ervaring met TABASCO opgedaan. In Zeist, op De Breul, gingen sectievertegenwoordigers van Frans, Nederlands en Engels aan de slag. Vertegenwoordigers van de secties Spaans, Nederlands, Duits en Frans gingen op KSH Hoofddorp aan de gang. Zij zouden hun ervaringen met hun sectie delen. Om de nieuwe manier van werken goed in de vingers te krijgen, kregen de leraren acht weken begeleiding van Annelien Haitink, wekelijks drie uur, steeds op de ene en dan op de andere school. Daarnaast was er veel contact via de elektronische leeromgeving die beide scholen hebben.

De vertegenwoordiger van de sectie Engels van De Breul was Mariska Punt. Zij koos het thema dieren, omdat dit aansluit bij de leergang *Cambridge English for Schools* voor de brugklas. Het cognitieve doel was de leerlingen vragende voornaamwoorden te leren gebruiken. Aan de taak zijn algemene vaardigheden toegevoegd, zoals onderzoeksvaardigheden, sociale vaardigheden, maar ook lees- en schrijfvaardigheden. De taak kreeg de naam *'Lion-tamers versus crocodile hunters'*, omdat de leerlingen zich moesten inleven in een beroep waar met dieren wordt gewerkt (zie kader).

Deze taakcyclus duurt ongeveer zes weken met drie lessen per week. De sectie Engels is bijgepraat door Mariska Punt en inmiddels is de taak ook met enthousiasme uitgevoerd.

Op De Breul heeft de sectie Frans met het thema 'Franse film' een ruwe versie van de taakcyclus op papier staan. 'Duizend jaar vermaak' is het centrale thema bij de sectie Nederlands, die druk bezig is de taakcyclus vorm te geven en daarbij ook vakoverstijgend rondkijkt.

Vorbereidingstijd

Na de eerste ervaringen zijn de docenten erg enthousiast. Het is wel voor iedereen duidelijk dat taakgericht werken veel voorbereidingstijd kost. Ook is het Annelien Haitink duidelijk geworden dat docenten het coöperatief leren in de vingers moeten hebben: het is een belangrijk basiselement bij taakgericht werken. Aan de andere kant

Project	Taakgericht werken met een bestaande leergang
Deelnemers	Annelien Haitink (coaching en training), secties mvt van KSG De Breul in Zeist en KSH Hoofddorp
Doelgroep	docenten moderne vreemde talen in het voortgezet onderwijs, onderbouw en bovenbouw
Talen	Spaans, Nederlands, Engels, Duits en Frans
Doel	leerlingen activeren en motiveren door middel van taakgericht werken en docenten daarmee ervaring laten opdoen; taakcyclus beschrijven
Producten	taaldocenten hebben ervaring opgedaan met taakgericht werken met een bestaande methode en verschillende taakcycli zijn beschreven, deze zijn overdraagbaar

Lion-tamers versus crocodile hunters

De taak voor de brugklas rondom het thema dieren luidt: spreken over een dier vanuit een bepaald beroep.

De leerlingen kiezen in hun team van vier een beroep met dieren (bijvoorbeeld leeuwentemmer). Vanuit dat beroep onderhandelt ieder team over de beste vier onderzoeksvragen over dit beroep (bijvoorbeeld: hoe ziet een dag uit het leven van een leeuwentemmer eruit?). Ieder teamlid beantwoordt één onderzoeksvraag. De teamleden voegen de gevonden informatie samen. Aan het eind van de taak houdt ieder team een presentatie over het gekozen dierenberoep. Keuzevrijheid, inleven in het beroep, onderhandelen en enthousiasme vasthouden zijn belangrijke aspecten binnen de taak.

Uiteraard zijn er meer tussenstappen en halfproducten in deze taak. Daarin zien we de werkvormen van het samenwerkend leren terug. Het is de bedoeling dat alle vaardigheden (lezen, luisteren, spreken, schrijven) aan bod komen. Ook algemene vaardigheden, zoals zoeken naar informatie en samenwerken, zitten in de taak.

De leerlingen houden een logboek bij waarin ze allerlei opdrachten uitvoeren, aantekeningen maken en hand-outs verzamelen. Zij hebben steeds weer de gelegenheid om keuzes te maken. Hun input bepaalt deels wat er in de klas gebeurt. Uiteindelijk leert de leerling om de geleerde stof ook in een andere situatie toe te passen.

(Uit: *Docentenhandleiding Taakgericht werken* door Mariska Punt, docent Engels aan De Breul)

vinden docenten het leuk om over het geven van onderwijs na te denken. Wat ook opvalt is dat de interesse van de docent overslaat op de leerlingen.

Haitink beseft dat facilitering van docententraining en voorbereidingstijd door de schoolleiding nodig is om alle lessen op deze wijze te kunnen geven. Ze merkt wel dat de docenten nog steeds elementen van TABASCO in hun lessen gebruiken, nu ze er eenmaal mee gewerkt hebben. ■

Caroline Broeijer

Meer informatie kunt u vinden op de websites <www.debreul.nl>, <www.kaganonline.com> en in het boek *Whose learning is it anyway* van L. Errey en R. Schollaert. De ontwikkelde taken zijn te vinden op de website van Werkplaats Talen: <www.werkplaatstalen.nl>, 'Projecten', 'Taakgericht werken met een bestaande leergang'.

Foto: Anda van Riet

In augustus 2006 verscheen een volumineus rapport van de Europese Commissie (te vinden op <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/benchmarking/index_en.htm>). Daarin staan de resultaten van een enquête over hoe ICT in de verschillende Europese landen wordt ingezet in het onderwijs. Het rapport eindigt met drie weinig verrassende conclusies. De eerste luidt: hoe jonger de docenten, hoe meer ICT ze gebruiken en hoe vaardiger ze daarin zijn. Als tweede conclusie vermeldt het rapport dat docenten moedertaal en moderne vreemde talen het minst ICT-vaardig zijn van alle docenten. Ten slotte blijkt uit de enquête dat docenten wel kunnen omgaan met e-mail en tekstverwerken, maar veel minder met het downloaden en het installeren van software. Deze con-

Project	Skype
Deelnemers	John Daniëls (oud-docent Frans en publicist), Elise Bouman (docente Frans, Stedelijk Gymnasium in Leiden) en Hans van Welsem (docent Frans, Augustinuscollege in Groningen)
Doelgroep	bovenbouw vo
Taal	Frans
Doel	ontwikkeling van nieuwe werkvormen voor spreekvaardigheid met het programma Skype
Producten	handleidingen en tips op < www.internetonderwijs.net/Skype-project/index.htm >

clusies zijn echter niet van toepassing op John Daniëls, oud-docent Frans en enthousiast projectleider van het Skypeproject.

Teleconferenties met Skype

Samen met twee docenten Frans, Elise Bouman van het Stedelijk Gymnasium in Leiden en Hans van Welsem van het Augustinuscollege in Groningen, heeft John Daniëls de afgelopen twee jaar onderzoek gedaan naar de gebruiksmogelijkheden voor het talenonderwijs van Voice over Internet Protocol (VoIP) met Skype. Hij heeft de resultaten daarvan op zijn website <www.internetonderwijs.net/Skype-project/index.htm> gepubliceerd, zodat belangstellende docenten kennis kunnen nemen van de vorderingen van het project. Omdat de twee docenten Frans die het project uitvoeren, buitenlandse vakcollega's nodig hebben, is een deel van de informatie op de website ook in het Frans vertaald.

Skype, waarover Daniëls al in LTM 2005-3 een uitgebreid artikel heeft geschreven, is gratis software waarmee je zonder de bekende telefoontikken van de ene computer naar de andere kunt bellen. Je kunt ook chatten terwijl je belt, digitale bestanden en links naar je gesprekspartner sturen en *conference calls* organiseren, tot maximaal vijf personen inclusief jezelf. Als je Windows XP en een webcam hebt, dan kun je Skype ook gebruiken voor videoconferencing. In maart 2005 waren er negen miljoen gebruikers wereldwijd, een jaar later honderd miljoen en er komen iedere dag nieuwe gebruikers bij. Buiten het onderwijs is Skype al een tijd een hype.

SKYPE niet alleen om de telefoonkosten te drukken

Leerlingen zoeken

Om te kunnen *skypen* heb je een computer, een internetverbinding en een koptelefoon met microfoon nodig. De gebruikers staan allemaal in het online Skypetelefoonboek, maar als je naar John Daniëls zoekt, dan vind je hem niet. Je moet namelijk de Skypenaam weten van je potentiële gesprekspartner. En die is om privacyredenen in veel gevallen anders dan de echte naam. Als je dus docenten zoekt om hun leerlingen met die van jou in de doeltaal te laten communiceren, vind je die collega's dus zeker niet via het programma zelf.

Maar hoe dan wel? Daniëls: 'De twee Nederlandse scholen hadden al partnerscholen in België, Frankrijk en Italië. Elise en Hans hebben hun collega's uiteraard gepolst om aan het project mee te werken. Op docentenniveau wordt er dan ook al druk *geskyp*t, op leerlingenniveau nog mondjesmaat. Om de doelgroep uit te breiden hebben we oproepen geplaatst op allerlei internationale onderwijssites en bij de culturele diensten van ambassades. Een speciale Europese site die ICT-projecten tussen scholen ondersteunt, is bijvoorbeeld E-Twinning, <www.etwinning.net>. Daar kun je jezelf en je school registreren. We kregen reacties van docenten uit verschillende landen.'

Een asynchroon begin

Via Skype wil het projectteam internationale communicatie tussen leerlingen stimuleren. Groepjes van vier tweedetaalleiders uit vier verschillende landen onder voorzitterschap van een *native speaker* praten over een

van tevoren vastgesteld onderwerp. De moedertaalsprekende leeftijdgenoot zou de taak kunnen krijgen het gesprek op gang te helpen en te houden. Het inzetten van een moedertaalspreker kan bijdragen, zo veronderstelt de projectgroep, tot een leerzamer en authentiekere oefenvorm van gespreksvaardigheid dan in de klas mogelijk is. De docenten stellen hun *skypende* leerlingen natuurlijk wel de taalmiddelen ter beschikking, want dat behoort tot het normale werk in de taallessen.

Synchrone communicatie is natuurlijk lastig te realiseren, omdat de leerlingen eerst datum en tijd moeten afspreken. Tijdens de lessen in de betreffende taal is het sowieso onmogelijk om leerlingen uit vijf verschillende landen tegelijk achter de computer te krijgen. Vandaar dat de gesprekken in niet-lesuurgebonden studietijd van de leerlingen moeten plaatsvinden. Dat kan op school, maar ook thuis. Afspraken maken voor een Skypegroepsgebesprek kan per e-mail, maar vanwege de nadruk op mondelinge communicatie is gekozen voor een asynchroon begin daarvan met behulp van het Voicemailboard. Dit is een soort bulletinboard, een plekje op internet waar je geschreven en mondelinge berichten kunt plaatsen, die anderen kunnen lezen en beluisteren.

Het Voicemailboard werkt didactisch gezien drempeverlagend, het is makkelijker voor de leerlingen om een telefoongesprek te voeren als ze elkaars stemmen op deze manier al hebben gehoord en al ervaring hebben opgedaan met het inspreken van berichten. Het Voicemailboard, ook ontwikkeld tijdens een Werkplaats Talenproject, wordt elders in dit nummer besproken. Leerlingen van het Augustinuscollege hebben via het Voicemailboard al proefgesprekken gevoerd, die te beluisteren zijn op <www.webindeklas.nl/mp3mail/bb/forum.php?board=5>. Ten behoeve van de francofone partner is de interface van het Voicemailboard in het Frans vertaald.

Het opnemen van de gesprekken

Docenten kunnen de berichten van hun leerlingen op het Voicemailboard beluisteren en er feedback op geven. Dit zou je dan ook moeten realiseren bij de synchroon gevoerde gesprekken met Skype en niet alleen als bewijs dat de leerlingen daadwerkelijk in de doeltaal met elkaar gesproken hebben, maar ook om aan slecht sprekende leerlingen extra spreekstof te geven. De projectgroep heeft een tiental opnameprogramma's getest. Als beste kwam uit de bus de plug-in Pamela for Skype, <www.pamela-system.com>. Nadeel van alle opnamesoftware is echter dat de leerlingen deze zelf thuis op

hun computer moeten installeren en bedienen. Datzelfde geldt ook voor de schoolcomputers. Om de opnames van de gesprekken geheel te automatiseren kan de zogeheten Conference Manager, in ontwikkeling bij het softwarebedrijf Etine in Haarlem, als 'stille partner' bij de gesprekken aanwezig zijn en deze automatisch opnemen. Docent en leerlingen hoeven zich dus daarover geen zorgen te maken. De Conference Manager belt zelfs naar de deelnemers als de tijd van het gesprek is aangebroken.

Inmiddels is er voor de ontwikkeling van dit handige stuk gereedschap een subsidie aangevraagd bij Durven Delen Doen, een initiatief van Schoolmanagers_VO. Dit stimuleert de projectgroep ook om door te gaan. 'Er is belangstelling vanuit het veld, vooral van de ICT-pioniers. Je moet docenten de rust geven om met deze vorm van het oefenen van gespreksvaardigheid ervaring op te doen,' aldus Daniëls. 'Tenslotte waren e-mailprojecten begin jaren negentig ook iets voor een kleine groep ingewijden, maar tegenwoordig kan iedereen e-mails ontvangen en versturen.'

Een lange weg te gaan...

Er moet nog een heleboel gebeuren. 'Als we al Europese partnerscholen hebben gevonden die bereid zijn hun leerlingen met het Voicemailboard en met Skype te leren omgaan, merken we ook dat de computerfaciliteiten in het buitenland vaak veel minder zijn dan bij ons. We krijgen te horen dat de leerlingen thuis niet de beschikking hebben over een computer en een internetverbinding. Ook scholen met Windows 98 als besturingssysteem vallen af voor het Skypeproject.' In Nederland beschouwen trouwens veel systeembeheerders Skype als een ongewenste toepassing, omdat hierdoor de snelheid van de internetverbinding op het netwerk zou kunnen worden vertraagd. Daardoor is het vaak lastig voor docenten om Skype te laten installeren op het schoolnetwerk.

Op dit moment hebben Elise Bouman en Hans van Welsem een veelbelovend contact met een Italiaanse school. Hopelijk zullen in de toekomst Nederlandse en Italiaanse leerlingen via Skype Frans met elkaar spreken. Leerlingen van de deelnemende scholen die bij wijze van proef gesprekken met elkaar hebben gevoerd, zijn in ieder geval enthousiast. Net als de miljoenen Skypegebruikers, die vooral blij zijn omdat ze gratis kunnen bellen. Maar met dit project is duidelijk geworden dat Skype veel meer is dan een systeem om de telefoonkosten te drukken. ■

Alessandra Corda

Foto: Anda van Riet

VOERTAAL ENGELS!

Twee jaar geleden, toen het Anna van Rijn College in Nieuwegein net was gestart met het leergebied mens en maatschappij, had de school twee Tsjechische stagiaires in huis. 'Die studenten wilden graag een paar lessen over Tsjechië geven en dat moest natuurlijk in het Engels,' zegt onderwijscoördinator Toby Visser. 'Dat

ging prima en de kinderen vonden het leuk. Dat bracht ons op het idee om een echt Engelstalig programma te maken. Bovendien zijn wij een ELOSI-school, een netwerk van scholen dat leerlingen wil voorbereiden op Europees burgerschap. In dat kader besteden wij extra aandacht aan moderne vreemde talen.'

Het resultaat is een Engelstalig project *Humanities* over de Verenigde Staten. Het is een van de thema's van het leergebied mens en maatschappij, waarin onderdelen van geschiedenis, aardrijkskunde en economie zijn geïntegreerd. Voor het leergebied heeft het Anna van Rijn een prachtige ruimte ingericht, in het nieuwbouwgedeelte van de school, waar voor elke twee leerlingen één pc beschikbaar is. Daar zijn bijna altijd twee klassen tegelijkertijd gedurende een blokkur aan het werk. De leerlingen werken individueel, in duo's of in groepjes, onder begeleiding van twee docenten en een onderwijsassistent. Leerboeken worden als handboek gebruikt. Het materiaal waarmee leerlingen werken, waaronder webquests, is door de docenten geschreven en is zowel schriftelijk als digitaal beschikbaar.

Project	Humanities Holland-America
Deelnemers	Toby Visser (Anna van Rijn College in Nieuwegein), vijf docenten (aardrijkskunde, geschiedenis, economie), met ondersteuning van een docent Engels en een taalassistent
Doelgroep	tweedeklassers vmbo en lwoo
Taal	Engels
Doel	een eerste aanzet tot integratie van Engels in eenleergebied; leerlingenlatenervarendatataleenmiddelis om te kunnen communiceren
Producten	Engelstalig tekstboek, werkboek en site, direct bruikbaar voor andere scholen

Spelenderwijs de kerndoelen Engels halen

Is het niet zo dat Engels in groep 8 uitvalt voor de Cito-toets en ook daarna nauwelijks meer in beeld komt? En raakt het Engels niet helemaal uit beeld als de leerlingen volop bezig zijn met de voorbereiding van de afscheidsmusical? Wat heeft een afscheidsmusical van groep 8

dan te maken met het verwerven van de Engelse taal? Projectleider Marianne Bodde van Vedocep legt uit dat de Engelse taal volop in de schijnwerpers komt als de afscheidsmusical in het Engels is. Twee vliegen in één klap.

Veel scholen hebben voor Engels geen doorlopende leerlijn van groep 8 naar de brugklas. 'Dat komt doordat het vak vaak als eerste verval. Het staat op het lijstje minder relevante zaken en dat is jammer,' zegt Bodde. 'De leerlingen van groep 8 hebben soms een half jaar geen Engels gehad als ze aan de brugklas beginnen.' De Engelstalige afscheidsmusical vult dat gat enigszins op. 'Bovendien is een Engelstalige musical heel motiverend,' vindt Bodde. 'Omdat ze liedjes in het Engels zingen, zijn de leerlingen heel actief bezig met de taal en leren ze meer dan in de gewone lessen. Ze gebruiken echt Engels.'

Daar komt bij dat een musical vakoverstijgend is door activiteiten eromheen, zoals decorbouw, muziek en presentatie. Voor de leerkracht is zo'n musical een stimulans om spelenderwijs de vereiste tijd aan Engels te besteden en de kerndoelen te halen.

Voor het schrijven en componeren heeft Bodde een beroep gedaan op Anton Wolvekamp. Hij is leerkracht van groep 8 en heeft al verschillende Nederlandstalige afscheidsmusicals geschreven. Wolvekamp: 'Het is belangrijk een afscheidsmusical voldoende niveau te geven. Het thema moest niet te moeilijk zijn, omdat

we alles in het Engels doen. Te kinderachtig is ook niet goed. Uiteindelijk zijn sommige karakters best heftig geworden. Toen de teksten vertaald waren, merkte ik dat in het Engels sommige dingen veel stoerder klinken. Dat had ik niet verwacht.'

Niet vrijblijvend

Het niveau van de musical voldoet aan de kerndoelen en aan niveau A1 van het Europees Referentiekader. Bij de musical horen ook lessen. Yvonne Meijer, docente Engels en auteur van educatief materiaal, maakte oefeningen bij zeven liedjes van de musical. Belangrijk om het Engels wat meer body te geven en alles niet te vrijblijvend te maken. De oefeningen betreffen idioom, luistervaardigheid, woordbeeld, spreekvaardigheid, voorzetsels en uitspraak. Ook maken de leerlingen een rap. Meijer: 'Als de leerkracht enthousiast is, hebben de kinderen er ook plezier in. Als kinderen betrokken zijn en met plezier kunnen leren binnen een rijke context, beklijft de lesstof goed.'

De musical is uitgevoerd door leerlingen van de Comeniuschool in Zeist, waar Anton Wolvekamp destijds leraar van groep 8 was. Toen de leerlingen hoorden dat de afscheidsmusical in het Engels was, reageerden ze enthousiast, vertelt Wolvekamp. 'Ze vonden het ook erg stoer. Wel waren sommigen bezorgd dat een broertje of zusje uit een lagere groep het verhaal niet kon volgen. Daar hebben we een oplossing voor bedacht. Tijdens de musical komt vier maal een verteller het podium op om de gebeurtenissen kort in het Nederlands te vertellen.'

Uiteraard is het moeilijker Engelse teksten in te studeren dan Nederlandse, zegt Wolvekamp. 'In de eerste twee weken moeten kinderen leren snappen wat ze zeggen. Bovendien waren er dyslectische kinderen in de klas en die hadden het vooral moeilijk met de eerste leesrepetities. De uitspraak is iets waar je tegenaan blijft lopen. Het verschil in uitspraak moet je gewoon accepteren. Gaandeweg gaan de leerlingen de teksten beter begrijpen en wordt de uitspraak beter. Uiteindelijk speelden de kinderen de musical met heel veel lef en flair!'

Marianne Bodde zag ook dat het enthousiasme bij de kinderen ervan afstraalde. Ze hoopt dat de musical navolging krijgt en dat meer Engelstalige musicals worden geschreven, zodat scholen een keuze hebben. ■

Caroline Broeijer

Voor meer informatie kunt u terecht op <www.BOBmusicals.nl>, <www.vedocep.nl> en <www.levendetalen.nl>. De musical is te bestellen bij <info@BOBmusicals.nl>.

Wish upon a star

Een vallende ster. Tijd om een wens te doen. En nu maar hopen dat jouw droom werkelijkheid wordt. Maar wat zou er gebeuren als er te veel wensen uitkomen?

Hoe zou het zijn als niet alleen jouw droom werkelijkheid wordt? Als Alice opeens slim is en Bradley niet naar school hoeft? Als Joshua op zijn eigen feestje kinderen heeft uitgenodigd die zich laten leiden door de waanzin van Charlie? Lukt het Edward om Lucy te zoenen als ook Kyle vandaag zijn verlegenheid wil overwinnen om Rebecca te vertellen wat hij voor haar voelt?

Hoeveel kans heeft jouw wens nog als er al zo veel wensen zijn uitgekomen? Hoeveel dromen kun je met elkaar beleven op één dag? Wat als het antwoord daarop mooier lijkt dan je ooit had durven dromen? Al die wensen, al die dromen...

Dromen smelten samen tot één grote nachtmerrie. En alleen Rebecca weet waarom...

Tips voor het oefenen van een Engelstalige musical

- Besteed in de instudeerfase niet te lang aandacht aan de uitspraak en of kinderen begrijpen wat ze zeggen. Ga zo snel mogelijk spelen, want dan wordt het leuk voor de leerlingen.
- Zie de musical als een uitdaging en zorg ervoor dat alle neuzen dezelfde kant op wijzen, ook die van collega's en ouders.
- Geef een brief mee naar huis waarin je aan de ouders vraagt of ze hun kinderen willen helpen met de uitspraak van hun tekst.
- Laat de solostukjes in groepjes oefenen. Dat is belangrijk voor het zelfvertrouwen van de kinderen.

Bertrand Dibandjo, deeltijdstudent Frans en native speaker in gesprek met leerlingen van het Corlaer College in Nijkerk

Native speakers maken de les levendiger

Het project *Native speakers in de les* is als een mes dat aan twee kanten snijdt. Moedertaalsprekers die de lerarenopleiding volgen, doen nuttige ervaringen op in het Nederlandse onderwijsstelsel. Tegelijkertijd krijgen leerlingen van het voortgezet onderwijs een beter beeld van het doeltaalgebied en ontwikkelen hun taalvaardig-

heid beter. 'De kracht van *native speakers* wordt vaak niet gebruikt, dat is zonde,' zegt Edy van Renselaar. Zij is coördinator van de opleiding Engels van de Archimedes Lerarenopleidingen van de Hogeschool Utrecht en was vanaf het begin betrokken bij het project.

Ieder jaar heeft de deeltijdstudie lerarenopleiding Archimedes Frans, Duits, Engels en Spaans veel aanmeldingen van native speakers. 'Juist voor hen hebben we een keuzemodule gemaakt,' vertelt Van Renselaar. In het begin van het eerste jaar doorlopen alle studenten – ook de native speakers – de module Taalbeurs (een eerste kennismaking met didactiek). Daarna mogen native speakers een speciale didactische cursus volgen, die acht weken duurt. 'Collega's Karin Haan, Nicolien Montessori en ik ontwikkelden deze specifieke cursus. Daarmee leren moedertaalsprekers hoe ze als taalassistent de docent moderne vreemde talen in het voortgezet onderwijs kunnen ondersteunen. We behandelen steeds een ander thema. Voorbeelden zijn: taal en cultuur, aansluiten bij de gebruikte leergang, meervoudige intelligentie, aansluiten bij taalportfolio's en taaldorpen. Bij het laatste thema leren de studenten hoe ze een taaldorp kunnen ondersteunen. Maar ook hoe ze met rollenspel leerlingen kunnen uitlokken de taal te gebruiken. Het ontwikkelen van activiteiten voor de leerlingen staat steeds voorop. Daarna lopen de studenten tien

dagen stage in het voortgezet onderwijs en moeten ze werkzaamheden als taalassistent uitvoeren. Natuurlijk met begeleiding, terugkomdagen en reflectie.'

'Veel moedertaalsprekers kiezen voor de speciale cursus. Vorig schooljaar waren dat er veertien; dit jaar doen twintig studenten mee. We merken dat ze zich met enthousiasme inschrijven. Hun expertise wordt uitgedaagd. Het is leerzaam voor de moedertaalsprekers stage te lopen als taalassistent op een school. Voor de meesten is het een eerste kennismaking met het Nederlandse onderwijs.'

Inzet taalassistent

Scholen melden zich regelmatig, omdat ze graag een native speaker willen inzetten. Toch is het docenten Duits, Engels, Frans of Spaans niet altijd duidelijk hoe ze optimaal gebruik kunnen maken van een native speaker. 'Het blijkt dat het niet altijd voor zich spreekt hoe een moedertaalspreker ingezet kan worden in de les,' vertelt Van Renselaar. 'Docenten hebben daar vragen over. Eigenlijk is dat een neveneffect van ons project waar we in eerste instantie niet bij hebben stilgestaan. Voorlopig hopen we door middel van workshops en publiciteit de docenten inzicht te geven in de rol van de taalassistent.'

'De native speaker oefent nu vaak gespreksvaardigheid met leerlingen, bijvoorbeeld als voorbereiding op het mondelinge examen. Ook bij taaldorpen wordt de native speaker regelmatig ingezet. Maar er zijn zo veel meer mogelijkheden om met de native speaker de gebruikte lesmethode levendiger te maken voor leerlingen. De docent kan in plaats van een cd voor luistervaardigheid een native speaker laten vertellen over zijn of haar familie. Het is een van de vele voorbeelden,' aldus Van Renselaar. Een docent die 'methodentrouw' is, kan misschien klem raken tussen het inzetten van de native speaker en het doorwerken van de methode. 'Maar dat hoeft niet als de docent de kerndoelen of eindtermen in het curriculum als uitgangspunt neemt. De hulp van een native speaker kan dan juist heel welkom zijn.'

Misverstanden

Tijdens de stages waren er nog wat misverstanden. Zo werd een taalassistent ingezet ter vervanging van een docent. 'Dat is niet de bedoeling. De student is dan alleen maar met klassenmanagement bezig en komt er niet meer aan toe van de doeltaal de voertaal te maken,' legt Van Renselaar uit. Een andere sectie was enorm enthousiast over de stage van de native speaker op hun school, maar wist niet goed hoe het verder moest. De stagiair

mocht lessen bijwonen van de verschillende sectiegenoten, maar werd niet ingezet. 'We coachen studenten dan zo dat ze zelf het gesprek aangaan op hun school.'

Leerlingen reageerden erg enthousiast op de native speaker, zegt Van Renselaar, die verschillende leerlingen sprak. 'Ze vinden het wel eng en spannend om met een onbekend iemand een vreemde taal te spreken. Tegelijkertijd ervaren ze het als veel "echter" en leerzaam. In gesprekken met een docent vallen leerlingen sneller terug op het Nederlands. Voor een native speaker is het heel natuurlijk even te wachten totdat leerlingen weer in de voertaal verdergaan.

Een van de studenten maakte mee dat twee leerlingen tijdens een gesprek even met z'n tweeën in het Nederlands zochten naar het juiste woord in de vreemde taal. Dan zie je dat de native speaker echt toegevoegde waarde heeft.'

Docenten weten niet altijd hoe ze optimaal gebruik kunnen maken van een native speaker als taalassistent

Rijke ervaring

Inmiddels is het project afgesloten, maar het didactische model is wel structureel opgenomen in het curriculum van de Archimedes Lerarenopleiding. Ook andere lerarenopleidingen zouden aan de slag kunnen met het model. Volgens Van Renselaar zou het thema 'native speakers in de les' een goed gespreksonderwerp zijn voor het Platform Opleiders Talen (onderdeel van Levende Talen). 'Daarnaast is het misschien mogelijk een traject te beginnen voor native speakers die niet de hele opleiding willen volgen, maar alleen als taalassistent aan de slag willen. Ook willen we de mogelijkheden bekijken om via contractonderwijs nascholing te geven op dit gebied. Vragen die aan de orde moeten komen, zijn: Hoe laat je native speakers tot hun recht komen in de les? Wat vergt dit aan organisatie? Wat kunnen moedertaalsprekers doen en bijdragen?'

In hoeverre de taalvaardigheid van de leerlingen vooruit is gegaan, is niet te meten op deze korte termijn. Wel is de motivatie van de leerlingen gestegen. Voor een van de studenten was het een rijke ervaring: 'Mijn beeld van de praktijk is een stuk duidelijker geworden.' ■

Caroline Broeijer

Voor meer informatie kunt u terecht op <www.samenopleiden.nl>, 'Nieuws'.

Project	Native speakers in de les
Deelnemers	Nicolien Montessori (vakgroep Spaans), Edy van Renselaar (vakgroep Engels), Karin Haan (vakgroep Spaans), Archimedes Lerarenopleiding Hogeschool Utrecht, studenten aan de lerarenopleiding die <i>native speaker</i> zijn, en docenten moderne vreemde talen in het voortgezet onderwijs
Doelgroep	docenten moderne vreemde talen vo en bve
Taal	alle talen
Doel	een werkbaar didactisch model ontwikkelen dat andere lerarenopleidingen ook kunnen gebruiken voor <i>native speakers</i> . Leerlingen taalvaardiger maken door van de doeltaal de voertaal te maken tijdens de les
Producten	een didactisch model voor lerarenopleidingen, workshops en artikelen

IT WORKS

Ervaringen met een elo voor moderne vreemde talen

Foto: Anda van Riet

Wat is een elo?

Wat is precies een elo en wat kun je ermee? Het is een website waar je alleen met gebruikersnaam en wachtwoord toegang toe hebt. Docenten kunnen voor het eigen vak een cursus of module inrichten, waarin ze heel makkelijk studiewijzers, opdrachten, instructies, links naar websites of toetsen kunnen plaatsen. Leerlingen op hun beurt kunnen via dezelfde cursus opdrachten of verslagen bij de docent indienen. De leraar kan in detail volgen wat zijn leerlingen doen, hij kan feedback geven en berichten plaatsen voor de hele klas. Deze basisfuncties vindt men terug in alle elo's, maar er zijn veel andere mogelijkheden. Wie meer hierover wil weten, kan beginnen met de stukken die John Daniëls hierover heeft geschreven in 2006 (te vinden op <www.internetonderwijs.net/artikelen2006/index.htm>).

Iedere school heeft er tegenwoordig één. Het is net als met auto's: allemaal verschillende merken (zoals It's learning, Fronter, N@tSchool, Moodle, Claroline, Dokeos, Educoach, Blackboard of Web-CT), maar als je erin verdiept, dan ontdek je dat ze veel op elkaar lijken. Het gaat om elo's: deze afkorting staat voor 'elektronische leeromgevingen' maar je hoort veel mensen 'elo's' als 'ielos' uitspreken. Elo's maken inderdaad e-learning

mogelijk, vandaar misschien de verwarring, en zijn oorspronkelijk een Amerikaanse uitvinding. Inmiddels zijn ze goed ingeburgerd in het Nederlandse hoger onderwijs en ze verspreiden zich snel, ook in andere onderwijssectoren.

Net als de computerlokalen worden ook de elo's tot nu toe vooral gebruikt door docenten van de bètavakken. Onder de talentdocenten die met elo's pionieren bevinden zich Lianne de Ree en Marlies de Ree.* Ze hebben twee dingen met elkaar gemeen: de achternaam (geen familie) en het beroep, docent Engels. Lianne geeft les aan het Bisschoppelijk College in Echt en Marlies aan de scholengemeenschap Twickel in Hengelo. Tussen 2005 en 2006, toen ze nog op de eerstegraadslerarenopleiding in Groningen (het UOCG) zaten, hebben ze op hun stageschool het project *IT works* uitgevoerd, met leerlingen uit havo 4. De school was het Bornego College in Heerenveen, een brede, christelijke scholengemeenschap voor vmbo, havo en vwo. De elo die daar gebruikt wordt, heet Brainbox. Brainbox is in wezen de elo Blackboard, marktleider in het hoger onderwijs, speciaal aangepast en op maat gemaakt voor het voortgezet onderwijs. Er zijn in Nederland circa 30 scholen die Brainbox gebruiken.

Koppeling van receptieve en productieve vaardigheden

Syb Hartog, vakdidacticus Engels en lerarenopleider aan het UOCG in Groningen, was coördinator van dit project. 'IT works was een gezamenlijk project van een opleidingsinstituut en een school. Het doel ervan was een elo zinvoller in te zetten in het vreemdetalenonderwijs door een koppeling te maken tussen receptieve en productieve vaardigheden.' Uitgangspunt was het lezen van artikelen. Zoals bekend, leveren de leerlingen als bewijs van de teksten die ze hebben gelezen, een lees- of artikelendossier in, dat door de docent wordt gecontroleerd en afgevinkt. Extensief lezen viel tot kort geleden in de examenprogramma's onder de 'handelingsdelen'.

'In dat woord "handelingsdeel" zit nu net het probleem,' aldus Hartog. 'De kans bestaat dat leerlingen een dossier inleveren over teksten die zij (en hoogstwaarschijnlijk de docenten) niet of niet geheel hebben gelezen. Vervolgens tekent de docent dit dossier af, terwijl deze niet goed heeft kunnen controleren of er wel genoeg gelezen is. Het begrip handelingsdeel wordt in de nieuwe examenprogramma's voor 2007 overigens helemaal niet meer genoemd. Mooi, want dan zijn we van een lastig probleem af. Aan de andere kant jammer,

want er hoeven formeel geen "leeskilometers" meer te worden gemaakt.' Het is een heel oud probleem: hoe weet de docent dat de leerlingen iets hebben gelezen? Door aan het lezen een opdracht te verbinden natuurlijk. Zo werd bij *IT works* extensief lezen gekoppeld aan spreek- en schrijfopdrachten om de vaardigheden geïntegreerd aan te bieden.

De mening van de leerlingen

'De schrijfopdrachten waren een wens van de docenten,' legt Lianne de Ree uit. 'Maar via een enquête ontdekten we dat leerlingen spreken heel belangrijk vonden om Engels te leren. Schrijven vonden ze het minst belangrijk. We hebben ze ook gevraagd hoe ze tot dan toe Engels hadden geleerd. Heel veel door woordjes en grammaticaregels te leren, heel weinig door te spreken. Vandaar dat we ook voor spreekopdrachten hebben gekozen.'

Lianne en Marlies de Ree hebben de enquête via Brainbox aangeboden, om sneller de resultaten te kunnen verwerken en om leerlingen vertrouwd te maken met de cursus. Bijna iedereen had Brainbox al eerder gebruikt, omdat één van de docenten Engels op de school lesmateriaal, uitleg en diagnostische toetsen

Project	IT works
Deelnemers	Syb Hartog (vakdidacticus Engels, UOCG Groningen), Lianne de Ree en Marlies de Ree (lio's Engels bij het Bornego College in Heerenveen)
Doelgroep	havo 4
Taal	Engels
Doel	zinvoller gebruik van een elo in het vreemdetalenonderwijs, door een koppeling te maken tussen receptieve en productieve vaardigheden
Producten	cursus in de elo Brainbox van het Bornego College, evaluatierapport en projectverslag

op Brainbox plaatste. Leerlingen gaven ook aan dat ze Brainbox vooral nuttig vonden om Engels te leren via diagnostische toetsen en in mindere mate via opdrachten of via luisteren naar audio- en videofragmenten.

Opbouw van de cursus in de elo

Marlies de Ree: 'Om lezen, spreken en schrijven te integreren hebben we onze cursus rond stellingen gebouwd. Leerlingen moesten één stelling rond een onderwerp kiezen en een aantal artikelen lezen over dat onderwerp. Vervolgens moesten ze een betoog schrijven en ten slotte een presentatie geven.' Hoe werd de elo dan ingezet om dit alles te ondersteunen? Lianne de Ree: 'Via Brainbox hebben we alles beschikbaar gesteld aan de leerlingen: stellingen, online artikelen over de onderwerpen, instructie over het schrijven van een betoog en het geven van een presentatie. We hebben natuurlijk ook uitleg gegeven over wat van hun verwacht werd, hoe ze moesten werken en wanneer ze hun producten moesten inleveren. Dat laatste ging ook via Brainbox.'

Een belangrijk punt was dat de leerlingen in groepen moesten samenwerken. Ze kregen een groepsnummer van hun docent en daarmee konden ze zich inschrijven in een groep in de Brainboxcursus. Samenwerken in een elo was nieuw voor alle leerlingen. Ze moesten elkaars betogen nakijken, fouten eruit halen en samen tot één verbeterde versie komen. Marlies en Lianne de Ree vinden dat deze manier van werken veel voordelen heeft: leerlingen leren veel van elkaar, de docent kan de leerlingen beter volgen en is minder tijd kwijt aan correcties, omdat hij niet alle betogen hoeft na te kijken, maar alleen de eindversie. Het lijkt wel tegenstrijdig, betere begeleiding en minder correctie, maar de elo speelt hierbij een cruciale rol. Leerlingen moeten verschillende stappen doorlopen om het betoog te schrijven en de docent kan via Brainbox zien wat de leerlingen per stap hebben gedaan. De leraar weet dus altijd hoe ver ze zijn en kan zonnodig ingrijpen. Marlies de Ree: 'Hier zie je dus een voorbeeld van de "monitoring" rol van de docent bij een elo. Als docent kijk je bij deze opdracht mee met je leerlingen, je kan tips geven of feedback, maar je blijft zoveel mogelijk op de achtergrond. De leerlingen doen het werk.'

Tips voor collega's

Pionieren zou geen pionieren zijn zonder tegenslagen. Ondanks verschillende problemen (traagheid van het netwerk, roosterconflicten, starheid van een – vooraf vastgesteld – PTA) hebben uiteindelijk tien leerlingen alle opdrachten uitgevoerd. Het belangrijkste 'pluspunt' van een elo dat uit dit project naar voren komt, is de mogelijk-

heid voor de docent om inzage te krijgen in de activiteiten en vorderingen van een groep op elk gewenst moment.

Marlies en Lianne de Ree hebben ook tips voor docenten die met een elo aan de slag willen gaan. 'Als je een cursus in een elo ontwerpt, begin eenvoudig: je kunt de cursus altijd later aanpassen. En geef je collega's vanaf het begin toegang tot de cursus: zij zijn je eerste klankbord. Nog beter is het om de cursus samen met een collega of de hele sectie te ontwerpen. Maar geef de leerlingen pas toegang tot de cursus als het ontwerp volledig is. Nieuwe informatie kun je altijd later toevoegen, maar een halve cursus met nutteloze knoppen is frustrerend: als de leerlingen iets zien waarop ze kunnen klikken, dan moet er inhoud onder zitten.'

Ze geven ook toe dat het ontwerpen van een cursus veel tijd kost, mede omdat je eerst met de elo vertrouwd moet raken. Daar staat tegenover dat je zo'n cursus wel opnieuw kunt gebruiken het jaar daarop: de tijdsinvestering betaalt zich terug. Een ander voordeel is ook dat secties een geslaagde cursusopzet van elkaar kunnen overnemen. Marlies en Lianne de Ree hebben de cursus na afloop op school gepresenteerd aan collega's van andere talen, Frans en Duits. Een laatste tip: 'Een heldere instructie is van enorm belang. Het moet van tevoren heel duidelijk zijn wat de leerlingen moeten doen en hoe ze worden beoordeeld en beloond. Plan in ieder geval één les in het computerlokaal, zo ben je als docent aanwezig bij eventuele opstartproblemen.'

De h-factor

En wat vonden de leerlingen zelf? De meerderheid vond het handig om opdrachten via Brainbox in te leveren, met argumenten als 'bespaart papier', 'je hoeft niet naar school toe'. Over het samenwerken waren de meningen verdeeld: naast 'gemakkelijk, kan alles eraf halen' en 'zie direct wat anderen gedaan hebben', waren er ook opmerkingen als 'stressen, laat begonnen', 'mensen op laatste moment niet meedoen', 'niet leuke groep'. Marlies en Lianne de Ree zuchten: 'Dat zijn factoren waar zelfs Brainbox niet altijd een oplossing voor heeft.' Inderdaad, niet kunnen opschieten met je medeleerlingen heeft niets met *e*(lectronic) en alles met *h*(uman) te maken. ■

Alessandra Corda

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Syb Hartog, <s.j.p.hartog@rug.nl>.

NOOT

* Zie ook de ervaringen van Paul Goossen, Koos Boekensteijn en Toon van der Ven in *ICT-pioniers in het talenonderwijs*, <www.nabmvt.nl>, onder 'Publicaties'.

Foto: Anda van Riet

HOT-project: docent als ontwerper

Project	Handboek Ontwerpen Taalonderwijs
Deelnemers	vakdidactici talen van het Instituut voor de Lerarenopleiding (ILO) van de UvA, SLO-medewerkers en vijftien docenten van scholen voor voortgezet onderwijs
Doelgroep	docenten tweede fase
Taal	alle talen
Doel	docenten leren hoe je systematisch en onderzoeksmatig betekenisgericht taalonderwijs ontwerpt
Producten	tussenrapportage met lezingen, ontwerp-regels, theoretische verantwoording van de ontwerp-regels en voorbeeldlessen die volgens de ontwerp-regels zijn ontworpen. Het <i>Handboek Ontwerpen Taalonderwijs</i> , kortweg HOT, komt uit in april/mei 2007

Als je goed talenonderwijs wilt ontwerpen, wat zijn dan belangrijke ontwerp-regels? Deze vraag stond centraal tijdens een tweedaagse conferentie waarmee het HOT-project met alle betrokkenen startte. Experts hebben daar lezingen gehouden over de nieuwste didactische en onderwijskundige inzichten, met onderwerpen als taalverwerving, motivatie, samenwerkend leren, leren door observeren en zelfstandig leren.

'Vervolgens hebben we hierover gediscussieerd,' zegt Wilma Groeneweg, vakdidacticus Nederlands bij het ILO. 'Wat nemen we van die ideeën mee? Hoe zetten we dat concreet om in voor ons belangrijke ontwerp-regels?' Zo zijn negen ontwerp-regels gedefinieerd, die elk theoretisch zijn onderbouwd vanuit de onderwijskunde en vakdidactiek. Ook is een handzaam overzicht van de regels gemaakt (zie kader), dat door de docent-ontwerper als een checklist is te gebruiken.

De negen ontwerpregels, een checklist

- 1 Motivatie**
Als je de leerlingen wilt motiveren voor een taak, zorg dan dat zij goede redenen hebben om aan die taak te beginnen – en eraan te werken.
- 2 Doelen en criteria**
Als het je doel is voorwaarden te scheppen voor zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren, zorg dan voor expliciete, transparante (beoordelings)criteria waaraan het leerproces en het eindproduct moeten voldoen; maak die criteria vooraf bekend en/of laat de leerlingen zelf criteria (mee)ontwikkelen.
- 3 Keuzes**
Als het je doel is voorwaarden te scheppen voor zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren, zorg dan dat leerlingen binnen de taken die je hen voorlegt keuzemogelijkheden hebben.
- 4 Taalverwerving**
Als taalverwerving (c.q. ontwikkeling van taalvaardigheid) het doel is, geef de leerlingen dan open en complexe taken die actief, participierend en/of observerend leren uitlokken. Zorg dat de leerlingen bij de uitvoering van de taak zo veel mogelijk alle taalvaardigheden (mondeling en schriftelijk, productief en receptief) nodig hebben.
- 5 Focus on form**
Als naast *fluency* ook *accuracy* het doel is van je taalonderwijs, is op gezette tijden aandacht voor de taalvorm (morfologie, syntaxis) onmisbaar. Aanknopingspunt daarvoor zijn leervragen waar de leerlingen zelf mee komen op grond van hun praktische ervaringen en problemen bij het lezen, luisteren, spreken en schrijven van de taal tijdens de uitvoering van taken.
- 6 Succes**
Als je de motivatie van leerlingen in stand wilt houden, zorg dan dat zij frequent successen ervaren.
- 7 Leren leren**
Als het je doel is te zorgen dat leerlingen leren zelfstandig en zelfverantwoordelijk te leren, werk dan aan de vier bouwstenen voor zelfstandig leren: zelfmotivatie en zelfvertrouwen, vermogen en bereidheid tot samenwerking, leerstrategisch repertoire en vermogen en bereidheid tot zelfsturing.
- 8 Samenwerking**
Als het je doel is dat leerlingen iets leren van het werken in teams, zorg dan dat de taak (en eventuele deeltaken) is (zijn) opgebouwd volgens PIGS-principes van samenwerkend leren* en besteed systematisch aandacht aan het verwerven van de nodige sociaal-communicatieve vaardigheden.
- 9 Alternatieven**
Sluit aan bij de realiteit van de diverse lespraktijken door het ontwerp niet dicht te timmeren en alternatieven te schetsen in het ontwerp.

* PIGS-principes van samenwerkend leren:

- positieve onderlinge afhankelijkheid;
- individuele aanspreekbaarheid;
- gelijkwaardige bijdragen van ieder individueel;
- simultane interactie.

Ontwerpcyclus

Naast de ontwerpregels gelden regels voor systematisch en onderzoeksmatig ontwerpen. Dat betekent dat je de ontwerpcyclus volgt: waarnemen, interpreteren, uitvoeren, evalueren, bijstellen en opnieuw uitproberen en evalueren. Elk ontwerp begint met een problemdiagnose, die uit minstens drie elementen bestaat: een probleembeschrijving en -interpretatie, een verklaring voor het probleem en een hypothese voor mogelijke oplossingen voor het probleem. Zo'n problemdiagnose moet heel goed gebeuren, stelt Groeneweg. 'De leerlingen doen bijvoorbeeld niet mee bij spreekvaardigheid. Waar ligt dat aan? Misschien hebben de leerlingen faalangst, maar het kan ook zijn dat ze de les vervelend vinden en dus niet gemotiveerd zijn. Pas als je het probleem goed hebt verkend en de oorzaak hebt achterhaald, kun je een ontwerp maken dat het probleem verhelpt.'

Onderdeel van de ontwerpcyclus is een effectmeting. Om na te gaan of het ontwerp het bedoelde effect heeft gehad, kun je bijvoorbeeld een meting vooraf (nulmeting) en achteraf uitvoeren. Het handboek zal daartoe een aantal meetinstrumenten bevatten. 'Daaruit maak je een keuze, afhankelijk van wat je wilt meten,' aldus Groeneweg. 'Eén docent wilde bijvoorbeeld weten of zijn ontwerp voor spreekvaardigheid de motivatie hiervoor heeft verhoogd. Daarvoor gebruikte hij een vakbelevingstest.'

Ontwerpteams

Tijdens de conferentie zijn een aantal vragen geformuleerd. Hoe krijg je leerlingen zelfstandig aan het luisteren? Hoe krijg je ze aan het praten in een vreemde taal? Hoe kun je leerlingen voor tekstverklaring motiveren? Hoe kun je de schrijfvaardigheid van leerlingen op een hoger niveau brengen? Hoe ontwikkel je literaire competenties bij leerlingen? Op basis daarvan zijn zes ontwerpteams gevormd, met in elk team vo-docenten en vakdidactici van het ILO, die aan de hand van de ontwerpregels een lessenserie hebben ontworpen. Dit betreft spreekvaardigheid (Frans, havo/vwo 3), schrijfvaardigheid (Engels, tweetalig onderwijs klas 3), luisteronderwijs (Engels, havo/vwo 4), luisterportfolio (Frans,

wvo 4), leesonderwijs (Duits/Nederlands, havo/vwo 4) en literatuur (Italiaans, vwo 6).

In elk team is ten minste één ontwerp volledig uitgevoerd en uitgetest. Hierna worden twee voorbeelden hiervan gepresenteerd. Uitgebreide verslagen van alle ontwerpen zijn te downloaden van de *repository*, <<http://hot.publication-archive.com/start>>. Ook alle andere producten die het HOT-project heeft opgeleverd, zijn hier te vinden.

Ontwerp voor aantrekkelijk onderwijs in tekstbegrip

Marrit van de Guchte is docent Duits aan het Bonhoeffer College (vmbo-t, havo/vwo) in Castricum. Voor het HOT-project werkte ze in een ontwerpteam leesonderwijs, dat verder bestond uit een vakdidacticus Duits, een vakdidacticus Nederlands en een docent Nederlands. Haar ontwerp beoogt onderwijs in tekstverklaring Duits aantrekkelijker te maken voor leerlingen.

'Wat mij van de HOT-startconferentie het meest is bijgebleven is de lezing van Zoltan Dörnyei over het motiveren van leerlingen. Of liever: hoe leerlingen zichzelf motiveren en hoe je als docent daarvoor de voorwaarden schept. Al tijdens mijn studie heb ik veel van Dörnyei gelezen. *Motivational strategies in the language classroom* is een bekend werk van hem. Motivatie zie ik als de belangrijkste factor om te kunnen leren.

'Vandaar dat we tekstverklaring als onderwerp hebben genomen, want leerlingen vinden het doodsaai om met de teksten uit de examenbundels te oefenen. Dat hoor ik ze al jaren zeggen en ook de andere leden van mijn team hebben die ervaring. We kwamen uit op TABASCO, dat staat voor *task based school organisation* en dat uitgaat van de basisprincipes van natuurlijke taalverwerving en taakgericht leren. Een belangrijke rol hierbij spelen zaken als kiezen van eigen leerdoelen, reflectie, zelfstandig leren, samenwerkend leren en een *reallife* context. Dat zijn criteria die je ook allemaal in de ontwerpregels terugvindt.'

Vijf leerdoelen

'We hebben een voormeting gedaan door leerlingen van havo 4 een tekstverklaring te laten maken, in

mijn klas en in een controleklas. In de controleklas zijn de leerlingen op de gebruikelijke manier met tekstverklaring gaan oefenen met behulp van de examenbundels. In mijn klas hebben leerlingen in groepjes de tekstverklaring besproken. Wat moet je kunnen om goed te kunnen tekstverklaren? Elke leerling moest vijf leerdoelen benoemen en aangeven hoe hij die doelen wilde bereiken, met wie hij dat wilde doen en wat hij daarvoor nodig had aan materiaal en hulp. De leerlingen konden individueel werken, maar de meeste kozen voor samenwerking, met z'n tweeën, drieën of vieren, afhankelijk van het leerdoel.

'Dan gaat de leerling met de docent over de leerdoelen onderhandelen. Eén leerling stelde bijvoorbeeld vage doelen, zoals beter leren lezen. Door het onderhandelen is het leerdoel specifieker geworden. De leerling bleek te weinig woordkennis te hebben, dus werd het leerdoel woordenschat uitbreiden. Ook wordt onderhandeld over de wijze waarop de leerling het leerdoel wil bereiken. Om bij het voorbeeld van de woordenschat te blijven: als de leerling zegt dat hij vijf pagina's woordjes gaat leren, dan vraag ik hem of hij niet méér nodig denkt te hebben. Dat onderhandelen moet je leren. Zo'n positie heb je niet vaak als docent. Maar je wilt de leerling toch op een bepaalde manier sturen. Gaandeweg werd ik daar handiger in.

'Je moet het ook goed voorbereiden. Ik heb een studiewijzer gemaakt die de leerling houvast geeft bij het formuleren van leerdoelen en de manier waarop hij daaraan gaat werken. Ook had ik veel materiaal.

Leerlingen halen zelf teksten uit kranten en tijdschriften en van internet. Maar je wilt dat ze ook materiaal gebruiken waarvan je zeker weet dat het aan bepaalde eisen voldoet.

'Verder moesten de leerlingen een leesportefolio inleveren. Voor leerlingen is het belangrijk dat ze een eindproduct hebben waarop ze trots kunnen zijn en waarvoor ze een cijfer krijgen. Ik kon aan het portfolio goed zien hoe de leerlingen aan de leerdoelen hebben gewerkt en hoeveel tijd ze er in hebben gestoken.'

Resultaten

'Het belangrijkste voor mij was eigenlijk dat ik moest durven loslaten. Maar de resultaten laten zien dat leerlingen heel goed zelfstandig aan tekstverklaring kunnen werken. Na zes weken hebben we weer een tekstverklaring afgenomen in mijn klas en in de controleklas. Mijn leerlingen hadden behoorlijk vooruitgang geboekt ten opzichte van het eerste cijfer. Ze hadden ontdekt waar ze minder goed in waren en hadden daaraan gewerkt. Ten opzichte van de controleklas was het verschil niet

groot. Maar het was ook niet het doel dat mijn leerlingen beter zouden scoren. Het doel was de motivatie vergroten en dat is bereikt.

'Ook uit de enquête die we onder leerlingen hebben afgenomen, kwam naar voren dat ze met veel plezier hebben gewerkt. Keuzevrijheid bleek daarbij de grootste rol te spelen: zelf leerdoelen bepalen, zelf teksten kiezen, zelf kiezen met wie je samenwerkt. Dat blijkt trouwens steeds uit onderzoek: de eigen inbreng van de leerling is de belangrijkste motiverende factor.'

**Mijn leerlingen hebben ontdekt
waar ze minder goed in zijn en
hebben daaraan gewerkt**

Viaggio in Sicilia

Daniela Fasoglio is docent Italiaans aan het Amsterdams Lyceum en tevens projectleider tweede fase bij de SLO. Zij nam deel aan het ontwerpteam literatuuronderwijs, samen met een vakdidacticus Italiaans, een vakdidacticus Russisch en een docent Engels.

Het Amsterdams Lyceum is de enige school in Nederland waar Italiaans een volwaardig vak is. Leerlingen kunnen het in de tweede fase kiezen als profielvak of in de vrije ruimte. Momenteel hebben 21 brugklassers Italiaans. Ten tijde van het project waren in 6-vwo twee leerlingen die Italiaans als examenvak hadden. Met hen heeft Fasoglio de pilot literatuuronderwijs uitgevoerd.

'Literatuuronderwijs leidt in veel scholen aan vrijblijvendheid. Het heeft geen duidelijke plek, het heeft geen status, leerlingen zijn te weinig gemotiveerd en hebben nog weinig literaire competentie. Voor literatuuronderwijs zijn weinig uren beschikbaar. Hoe kun je binnen die beperkte tijd de literaire competentie ontwikkelen bij leerlingen? En hoe kun je de motivatie van leerlingen voor literatuur versterken? Die vragen waren aanleiding voor ons ontwerp. Ons uitgangspunt was het model van literaire ontwikkeling dat Theo Witte van de Universiteit Groningen voor Nederlands heeft ontworpen, maar dat wij ook bruikbaar vonden voor de moderne vreemde talen. Dit model onderscheidt zes niveaus van literaire competentie. Om de literaire competentie van de leerling uit te breiden moet het onderwijs aansluiten bij zijn actuele competentiestadium. Dan kan de leerling successen ervaren en wordt hij gemotiveerd zich verder te ontwikkelen. Dit betekende voor ons dat we voor differentiatie moesten zorgen bij de literaire fragmenten en dat we de leerling keuzemogelijkheden moesten bieden. Verder hebben we zes van de negen HOT-ontwerpregels gebruikt: 1, 2, 3, 5, 8 en 9.'

Literaire reis

'Op basis van de ervaringen van Judith Janssen, vakdidactica Russisch, met haar eigen literaire project over Sint Petersburg, hebben we een blauwdruk bedacht. Daarbij gaan we uit van een plek in het land van de doeltaal: stad, streek, rivier, zee ... wat je maar wilt. De plek komt tot leven in literaire teksten, maar

ook in beelden en geluid zoals foto's en video. Onze bedoeling was de teksten te koppelen aan andere input, zodat de teksten meer betekenis gaan krijgen. Daarnaast moesten verwerkingsopdrachten leerlingen uitnodigen meer te lezen over de auteur en het onderwerp en verbanden te leggen met vergelijkbare thema's in andere werken.

'Op basis van deze uitgangspunten heb ik een les-serie ontworpen, bestaande uit een start van twee uur, vier lessen van één uur en zelfstandig werken. Het thema was een literaire wandeling door Sicilië. We begonnen met foto's van plekken op Sicilië die een rol hebben gespeeld voor een aantal belangrijke Siciliaanse schrijvers uit verschillende tijden en die terugkomen in hun werk. Ik heb een syllabus met gedichten, korte verhalen en romanfragmenten uit drie verschillende periodes samengesteld, deels vertaald, deels in de oorspronkelijke taal. Verder bestond het materiaal uit een dvd met literaire verfilmingen.

'Ik heb het materiaal gezamenlijk met de leerlingen besproken. Verder hebben de leerlingen naar eigen keuze teksten geselecteerd en zich in de auteurs verdiept. Ook moesten ze bij de teksten passende beelden zoeken. Alle keuzes moesten ze motiveren in hun literatuurportefolio.'

Waardering

'In een interview met de leerlingen hebben we de pilot geëvalueerd. De leerlingen vonden het leuk. Ze waardeerden vooral het feit dat ze de teksten konden kiezen die hen het meest aanspraken. Het beeldend element werd ook gewaardeerd. Sicilië was voor hen onbekend. Nu zij daar beelden bij hadden, konden ze de schrijvers en dichters beter begrijpen. Eén leerling was enthousiast geraakt over enkele gedichten en had daar heel passende foto's bij gekozen. De symboliek van de gedichten had ze met de foto's uitstekend weten te visualiseren.'

José van Vonderen

Meer informatie: Peter Bimmel, vakdidacticus Duits aan het ILO van de Universiteit van Amsterdam, <pbimmel@wxs.nl>.

goo foto's van Franse teksten uit de openbare ruimte

Project	Fotoproject Frans
Deelnemers	Chantal Weststrate (vakdidacticus van de Universiteit van Amsterdam, docent Frans op De Breul in Zeist), Heleen Jansen (voorzitter didactiekcommissie Frans Levende Talen en leergangauteur Frans) en Frank Claessen (docent Frans op het Zoomvliet College in Roosendaal)
Doelgroep	docenten onderbouw van het voortgezet onderwijs, docenten in mbo en bve die te maken hebben met beginnende leiders Frans, en docenten Frans in het volwassenonderwijs Frans
Taal	Frans
Doel	een databank met digitale foto's van korte openbare teksten in het Frans voor directe onderwijsdoeleinden, met name als additioneel lesmateriaal bij het aanvangsonderwijs Frans
Producten	cd-rom <i>Photolecture</i> LANE met foto's en de bijbehorende website met oefeningen, <www.photolecturelane.eu>

Foto's met opschriften uit openbare ruimten gebruiken in de Franse les. Frank Claessen, docent Frans op het Zoomvliet College in Roosendaal, heeft hier al ervaring mee. Hij gaf met twee collega's het idee vorm op cd-rom.

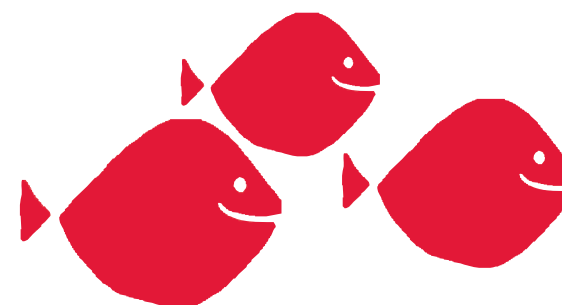
Waarom een combinatie tussen de Franse taal en foto's?

'In de lesboeken op het laagste niveau Frans staan allemaal leuke plaatjes, maar de dagelijkse woorden zie je maar weinig. Het is toch prettig te weten wat "poussez" en "tirez" betekent als leerlingen in Frankrijk zijn. Dat voorbereiden hoort ook bij talenonderwijs. De herkenbaarheid van de opschriften is groot en de kennis beklijft.

'Ik liet soms vakantiedia's zien in de klas en daar zaten ook borden bij met teksten. Zoiets neem je mee in de les. Met de opkomst van de digitale fotografie zag ik de mogelijkheid foto's structureel te gebruiken in het aanvangsonderwijs Frans. Met Chantal Weststrate, docent Frans aan De Breul in Zeist en lerarenopleider, en Heleen Jansen, voorzitter van de didactiekcommissie

OPSCHRIFTEN met aanwijzingen, mededelingen, geboden en verboden voor het publiek op straat

Frans Levende Talen, heb ik het project uitgewerkt. We kenden elkaar van het sectiebestuur Frans van Levende Talen.'

Voor welke vorm is gekozen?

'Al pratende kreeg het fotoproject steeds meer vorm. We kwamen uiteindelijk tot drie categorieën labels voor de foto's: grammatica, situaties en de niveaus volgens het Europees Referentiekader. De foto's zijn van Franse teksten die in de openbare ruimte voorkomen. Het zijn opschriften met aanwijzingen, mededelingen, geboden en verboden voor het publiek op straat. In de categorie grammatica hebben foto's labels gekregen op onderwerp, bijvoorbeeld: bijvoeglijke naamwoorden, voorzetsels, bijwoorden en gebiedende wijs. Het grammaticale onderwerp dat de docent behandelt in de klas, kan hij ondersteunen met teksten van foto's.

'Situatieel hebben we de foto's op thema gelabeld. Voorbeelden daarvan zijn transport, dieren, scholen, milieu en kleuren. Verder zijn de foto's ingedeeld naar de niveaus A1, A2 en B1 van het Europees Referentiekader.'

Hoe kan de docent de cd-rom gebruiken?

'We hebben inmiddels bijna 900 foto's op de cd-rom staan. Iedere foto heeft meerdere labels. De docent kan combinaties maken. Bijvoorbeeld: het oefenen van voorzetsels in supermarkten. Of reizen met de bus combineren met bijvoeglijke naamwoorden op niveau A2. De selectiemachine zet vervolgens de serie bij elkaar. Meer complexe samenstellingen zijn ook mogelijk door een keuze te maken uit een niveaurubriek, twee grammaticaverschijnselen te kiezen en een situatie daarbij te selecteren. De selectiemachine kan het allemaal aan.'

Hoe kunnen leerlingen oefenen met de foto's?

'De cd-rom wordt ondersteund door een website met oefeningen, <www.photolecturelane.eu>. De site is in het Nederlands en in het Frans. Door de oefeningen op de site kan de docent leerlingen in tweetallen of individueel met de foto's laten werken. Maar de docent kan de oefeningen ook klassikaal gebruiken; de bijbehorende foto's staan er al bij. Docenten kunnen zich laten inspireren en zelf oefenstof maken. De oefeningen op de website gaan over lezen in reële situaties en over grammaticale onderwerpen.

'Ik werk al een tijd met foto's van opschriften in de klas. Belangrijk is dat je niet te veel of te vaak de foto's tevoorschijn haalt. Mijn leerlingen riepen op een gegeven moment: "Niet wéér die foto's!" Je moet het goed doseren. Een kwartier van de les daaraan besteden is een goede tijdsspanne. Vanaf ongeveer januari zijn de leerlingen eraan toe oefeningen te maken met de teksten.'

Er waren veel foto's nodig voor de cd-rom. Hoe kwam je daar aan?

'Het verzamelen van foto's is een tweede natuur geworden. Door vakanties in Frankrijk hadden we al heel veel foto's. Door de vele jaren onderwijservaring weten we goed welke opschriften bruikbaar zijn en welke niet. Uiteindelijk wil ik de selectie foto's nog uitbreiden met teksten op B2-niveau, maar daar zijn veel meer foto's voor nodig; dat moet wachten. Ondertussen blijf ik op vakanties foto's maken. Ook krijg ik regelmatig foto's van een vriend die in Frankrijk woont.

'Docenten kunnen trouwens zelf ook foto's toevoegen. De cd-rom is zo ontworpen dat ze zelf nieuwe foto's kunnen labelen. De enige restrictie is dat geen nieuwe labels gemaakt kunnen worden.'

Hoe zijn de reacties van vakgenoten?

'De reacties van docenten Frans zijn enthousiast. In november hebben we een workshop gegeven in Wenen. Daar was het eerste Europese congres voor docenten Frans. Doordat we de hele website en de cd-rom in het Nederlands én Frans hebben gemaakt, was de interesse ook bij docenten Frans uit andere Europese landen groot.

'Bovendien is het idee ook goed uit te voeren in een andere taal. Het raamwerk van de cd-rom met de zoekmachine is uitontwikkeld. Het denkwerk is al gedaan. Dit fotoproject is ook goed bruikbaar voor Engels, Frans of Spaans. Na mijn pensioen wil ik best voor een ander vak aan de slag gaan.'

Caroline Broeijer

Meer informatie kunt u vinden op <www.photolecturelane.eu>.

Foto: Anda van Riet

Met de roadshow de basisschool in

Project	Roadshow mvt
Deelnemers	Marleen Spierings (Visser 't Hooft Lyceum (vmbo-t, havo/vwo) in Leiden) en collega-docenten
Doelgroep	brugklassers en leerlingen van groep 8 in de basisschool
Talen	Engels, Frans, Duits en Spaans
Doel	brugklassers verwerken na twee maanden mvt-onderwijs de leerstof op actieve wijze door zelf een lesje te maken in de vorm van een toneelstukje en deze les te geven aan leerlingen van groep 8 in de basisschool; deze werkwijze leidt tot persoonlijke contacten met groepsleerkrachten in het basisonderwijs die worden benut om de kloof tussen po en vo kleiner te maken
Producten	ontwikkelen activerende werkvormen, digitale lessen en workshops

Wat Marleen Spierings, docent Engels en Frans aan het Visser 't Hooft, vooral wil benadrukken is het enthousiasme waarmee leerlingen de roadshow uitvoeren. 'Het project richt zich uitsluitend op spreekvaardigheid. Leerlingen gaan de talen echt gebruiken en dan gaan ze de talen ook leuk vinden.' Leerlingen bedenken en maken zelf een toneelstukje, met behulp van zinnen die ze in de eerste maanden van de brugklas hebben geleerd. Ze doen dat in groepjes van zes: twee voeren de regie en de overige vier vervullen de rol van Engelsman, Fransman, Duitser en Spanjaard; er wordt dus in vier talen gesproken. Voorwaarde is dat het toneelstukje een internationale setting heeft, bijvoorbeeld een vliegtuig met mensen van verschillende nationaliteiten. Ook moet er een stukje muziek in, waarvoor de leerlingen vaak ringtones van hun mobieltjes gebruiken.

De brugklassers kiezen zelf een basisschool waar ze het toneelstukje uitvoeren voor groep 8. Na afloop doen ze oefeningetjes met de basisschoolleerlingen, zoals zinnen nazeggen en uitspraak oefenen. Ook die oefen-

Een voorbeeld van een pieklein taallesje voor de Roadshow

Hallo! Wij zijn Thijs, Lianne, Femke, Emma, Rutger, Leon. Wij zitten in de brugklas van het Visser 't Hooft Lyceum. Wij krijgen les in Frans, Spaans en Engels. Voor onze lessen communicatie hebben wij de opdracht gekregen om een taallesje te maken voor leerlingen groep 8. We gaan oefenen met spreken. We hebben hiervoor een klein toneelstukje gemaakt. Een Duitser, twee Engelsen en een Française wachten op de trein en stellen zich aan elkaar voor. Let goed op! Straks vragen we één van jullie de rol van de Engelse Samantha over te nemen.

William: Hallo.
Louise: Salut.
Mary: Hello.
Samantha: Hey!
William: Wie heißen Sie?
Mary: My name is Mary and what is your name?
Samantha: My name is Samantha.
Louise: Je m'appelle Louise. Ça va?
William: Es geht mir gut und dir?
Mary: I am fine. How about you Samantha?
Samantha: I am fine too. Where are all of you going then?
Louise: Je vais à Paris. Et toi?
Mary: I am going to London. And you?
William: Ich gehe nach Berlin.
Samantha: I am going to London with Mary.
Louise: Tu habites où?
Mary: I live in Oxford. I am Samantha's neighbour.
William: Ich wohne in Berlin.
Louise: J'habite à Melun.

De conducteur fluit!

Samantha: We have to go!
Mary: Bye bye.
Sam: Goodbye!
William: Tschüs.

Nu gaan we de zinnen één voor één hardop voorzeggen. De bedoeling is dat jullie tegelijk nazeggen wat je hoort. Daarna kiezen we één leerling om een rol te spelen. Extra oefening: vul de woorden in die ontbreken.

William: Hallo.
Louise: ... (Hoi).
Mary: Hello.
Samantha: Hey!
William: Wie heißen Sie?
Mary: My name is Mary and what is ... (jouw naam)?
Samantha: My name is Samantha.
Louise: Je m'appelle Louise. Ça va?
William: Es geht mir gut und dir?
Mary: I am fine. How about you Samantha?
Samantha: ... (Het gaat goed). Where are all of you going then?
Louise: Je vais à Paris. Et toi?
Mary: I am going to London. And you?
William: Ich gehe nach Berlin.
Samantha: ... (Ik ga) to London with Mary.
Louise: Tu habites où?
Mary: I live in Oxford. I am Samantha's ... (buurvrouw).
William: Ich wohne in Berlin.
Louise: J'habite à Melun.

De conducteur fluit!

Samantha: We have to go!
Louise: Au revoir!
Mary: Bye bye.
Sam: ... (Tot ziens)!
William: Tschüs.

We sluiten af met een uitnodiging. Jullie zijn van harte welkom op onze open avond een les talen te komen doen in onze computerruimte. Wij geven dan les. We leren jullie hoe je met de computer thuis nu al kunt werken. Sommige lesjes op die site hebben we zelf gemaakt. Vonden jullie het leuk? *We have to go!*

ningen hebben de brugklassers zelf gemaakt. Ten slotte worden de basisschoolleerlingen uitgenodigd om de rol van Engelsman te spelen en wordt het toneelstukje nogmaals uitgevoerd. 'Dat vinden de basisschoolleerlingen zo leuk dat het toneelstukje meermalen wordt herhaald,' aldus Marleen Spierings.

Persoonlijk contact

'De roadshow is een vehikel geweest om de groepen 8 van de basisschool binnen te komen,' zegt Spierings. 'Je legt persoonlijk contact met de groepsleerkracht. Je vraagt hoe het zit met het aanbod Engels in de groepen 8. Dat is nogal wisselend. Vaak hebben groepsleerkrachten weinig faciliteiten voor Engels. Docenten voortgezet onderwijs zouden volgens hen liever hebben dat er in het basisonderwijs geen Engels wordt gegeven. Ze hebben soms de indruk dat wij in de brugklas toch weer bij nul beginnen. Ik hoor groepsleerkrachten trouwens ook zeggen dat ze nog niet eerder een bezoek van een docent voortgezet onderwijs hebben gekregen.'

Digitale leeromgeving voor actief en producerend leren

Roadshow is één van de activerende werkvormen binnen de digitale leeromgeving Europees Burgerschap van het Visser 't Hooft Lyceum. Hierbij zijn docenten mvt en zaakvakken betrokken die lessen geven in een *teamteaching*structuur. Via de leeromgeving chatten de talentdocenten iedere maandavond met collega's uit andere landen en wisselen ze werkvormen uit. De nadruk ligt op producerend leren, waarbij de leerling actieve stappen zet en zijn taalvaardigheden gebruikt om iets over te dragen. Naast de Roadshow bevat de leeromgeving onder andere de werkvormen internationaal digitaal debatteren, online *roleplay* en *podcasting*talkshow. De laatste twee hebben elk in 2006 een prijs gespreksvaardigheid gekregen van Werkplaats Talen. De leeromgeving heeft in 2006 een Europese onderscheiding gekregen als innovatief talenproject.

'Al die informatie vind ik op zich al heel waardevol. Het zet je aan het denken. Hoe zouden wij kunnen helpen om het talenonderwijs in de basisschool en de aansluiting met het voortgezet onderwijs te verbeteren? We zouden digitaal met de basisschool kunnen samenwerken of gezamenlijk projecten kunnen aanpakken. Misschien kunnen leerlingen van groep 8 op onze school eenmaal per week een les volgen. Of onze leraren zouden in de basisschool aan groep 8 kunnen lesgeven. Dat heb ik zelf een keer gedaan; dat was een kennismakingsles Frans.'

Eén vervolgstap heeft Spierings al gezet. Als vervolg op de roadshow laat ze leerlingen een digitale les maken voor groep 8. De digitale leeromgeving van het Visser 't Hooft bevat vier virtuele basisschoollokalen: voor Engels, Frans, Duits en Spaans. 'Daarin zit al een hele verzameling digitale lesjes die door onze leerlingen zijn gemaakt. Leerlingen van groep 8 en hun leraar nodigen we bij ons op school uit. Dan leggen onze brugklassers aan de basisschoolleerlingen uit hoe ze met de leeromgeving moeten werken en hoe ze de lesjes kunnen maken. Daarna kunnen de basisschoolleerlingen zelfstandig aan de lesjes werken, via internet.'

Workshop

Ook is Spierings van plan om dit schooljaar een workshop te organiseren voor leerkrachten van groep 8 en brugklasdocenten. Dat kan verschillende doelen hebben. Zo is het Visser 't Hooft Lyceum het Europees taalportfolio aan het invoeren. Een taalportfolio bestaat ook voor de basisschool. Spierings: 'Ik zou in de workshop willen bespreken wat je wel en niet met het taalportfolio kan, ook met het oog op een goede aansluiting tussen basis- en voortgezet onderwijs. Een ander doel van de workshop kan zijn dat we samen de mogelijkheden van de digitale leeromgeving verkennen. Of we kunnen de positie van het Engels in de basisschool bespreken. Wat zijn de knelpunten en hoe kunnen we die oplossen?' Zo wil Spierings nog meer vervolgstappen zetten. 'Als je eenmaal de contacten hebt gelegd en het netwerk er is, ontstaan genoeg ideeën om de kloof tussen basis- en voortgezet onderwijs kleiner te maken.'

José van Vonderen

Voor meer informatie kunt u terecht bij Marleen Spierings, <sg@vhl.nl>, <www.vreemdetaal.nl/moodle>.

EEN NIEUWE MEETLAT VOOR TALENQUESTS

Foto: Anda van Riel

WebQuests en hun Nederlandse ‘vertaling’ voor het vreemdetalenonderwijs, TalenQuests, beginnen steeds bekender te worden onder docenten. Maar nog niet iedereen weet wat precies met deze namen wordt bedoeld. In een WebQuest krijgen leerlingen realistische, goed gestructureerde taken, die ze meestal in groepjes moeten uitvoeren door op zoek te gaan naar informatie op het web (maar ook daarbuiten). Leerlingen krijgen hiervoor een stappenplan, informatiebronnen en beoordelingscriteria, zodat ze van tevoren weten waaraan het product van deze taken moet voldoen om een goed cijfer te halen. Er zijn inmiddels duizenden

WebQuests gemaakt, door docenten in alle landen van de wereld. Het concept WebQuest komt oorspronkelijk uit de VS, maar het heeft een grote vlucht genomen. Als je in Google zoekt, ontdek je dat er pagina’s over of met WebQuests in alle talen bestaan.

Een TalenQuest is een WebQuest waar de nadruk ligt op authentieke taken die bijdragen aan het leren van vreemde talen. Leerlingen moeten bijvoorbeeld naar Duitse liedjes luisteren en één liedje kiezen voor een muziekkavond die ze organiseren met de klas. Alle liedjes worden eerst gepresenteerd, daarna wordt door de leerlingen een top drie uitgekozen. Of ze moeten in het Frans een foldertje opstellen voor de plaatselijke VVV, bestemd voor leeftijdgenoten die willen weten wat voor mogelijkheden er zijn voor uitgaan of sporten.

De meetlat in de lerarenopleiding

Ook aan de lerarenopleidingen begint men steeds meer aandacht te besteden aan WebQuests en TalenQuests. Zo ook aan de Hogeschool van Amsterdam, waar Willem Verberk les geeft aan aspirant-docenten Nederlands. Werken met WebQuests maakt daar deel uit van het eerstejaarsprogramma. Studenten moeten weten hoe ze deze webgebaseerde, taakgerichte

opdrachten in hun lessen kunnen inzetten en ze moeten ze leren beoordelen op hun leerzaamheid. ‘Bij het beoordelen van WebQuests dacht ik eerst om studenten te vragen zelf de criteria te formuleren waaraan de WebQuests moeten voldoen,’ vertelt Willem Verbeek. Maar dit was een nogal pittige opdracht en zo ging hij op zoek naar alternatieven. ‘Ik kwam via via de meetlat voor TalenQuests tegen en toen besloot ik om de studenten te vragen een aantal criteria van de meetlat te gebruiken. De meetlat is natuurlijk voor vreemde talen ontwikkeld, maar je kunt losse onderdelen daarvan gebruiken om ook WebQuests voor Nederlands te beoordelen.’

Een ander voordeel voor Verbeek was dat de meetlat online is en direct de punten optelt die je per criterium toekent en dat je dan meteen ziet of de Webquest voldoende scoort. ‘Als je wilt, kun je je beoordeling ook sturen naar de redactie van de TalenQuestsite. Als inzender krijg je een kopie in je mailbox. Dat vond ik handig: ik heb de studenten gevraagd om de kopieën van de beoordelingen aan me door te sturen, zo kon ik zien wat ze hadden gedaan en heb ik ze achteraf feedback gegeven.’ Verbeek gaat de meetlat zeker nog in de toekomst gebruiken. ‘In afwachting tot zoiets wordt ontwikkeld voor WebQuests Nederlands, is dit voor mijn doel een goede oplossing.’

Hoe is de nieuwe meetlat ontstaan

Dat de meetlat, die eind september 2006 beschikbaar werd gesteld, ook op deze manier meteen zou worden ingezet, hadden de makers waarschijnlijk niet voorspeld. ‘Wel leuk om te horen dat er meteen kruisbestuiving ontstaat,’ zegt Daniela Fasoglio, die dit project heeft gecoördineerd namens de SLO. De noodzaak voor een nieuwe, gebruiksvriendelijke meetlat was ingegeven door reacties van taaldocenten op een oudere versie van dit instrument. Het werd te theoretisch en onoverzichtelijk gevonden, ook waren de criteria niet duidelijk geformuleerd, met als resultaat dat dezelfde TalenQuest zeer uiteenlopende beoordelingen kreeg. Over de layout was men ook niet tevreden. ‘Reden genoeg om het anders aan te pakken,’ vervolgt Fasoglio. ‘In november 2005 werd in Utrecht een eerste bijeenkomst georganiseerd met docenten van verschillende talen en schooltypen uit heel Nederland. Alle opmerkingen die door deze collega’s werden gemaakt, zijn vervolgens door het TalenQuestconsortium verwerkt in een nieuwe versie. Deze versie is in maart voorgelegd aan een nieuwe groep docenten, die met deze meetlat een TalenQuest hebben beoordeeld. Tijdens deze sessie kwamen weer verbeterpunten aan de orde. Die heeft Gerard Westhoff gebruikt om de meetlat verder te optimaliseren en er een definitieve versie van te maken.’ (Gerard Westhoff is hoogleraar didactiek van de moderne vreemde talen aan de Universiteit Utrecht.)

Is het doel nu bereikt, is de meetlat echt gebruiksvriendelijker geworden? ‘Zeker ten opzichte van de oorspronkelijke versie. Maar ik denk dat de meetlat in de toekomst verder ontwikkeld zal worden, op basis van de reacties en de behoeften van de gebruikers. Het oordeel is nu aan het veld!’

Wat kun je ermee?

Wat kun je nu inderdaad met deze nieuwe meetlat? Laten we die meer in detail bekijken, op <http://webquest.kennisnet.nl/talenquest/talenquest_beoordelen>. De meetlat bestaat uit drie onderdelen. Het eerste bevat zeven criteria die betrekking hebben op de *verplichte onderdelen* van een WebQuest. Je kunt punten toekennen per criterium, van nul tot drie. Ook is er per criterium een helpfunctie ingebouwd. Als je op de ‘i’ van informatie klikt, dan krijg je de scores toegelicht. Bijvoorbeeld, bij het criterium ‘Beoordeling’ staat bij nul punten: ‘Ontbreekt of bevat geen relevante informatie’ en bij drie punten (maximumscore): ‘Er is een uitgewerkte “rubric” (zoals b.v. deze meetlat) met concrete indicatie van beoordelingscriteria m.b.t. diverse aspecten zoals

Een flexibel instrument

De meetlat is door deze 'modulaire' opbouw een flexibel instrument, dat ook buiten het beoordelen van TalenQuests kan worden gebruikt. Het eerste en het laatste gedeelte zijn niet specifiek voor talen en kunnen dus ook worden ingezet om WebQuests voor andere vakken te beoordelen. Kennisnet is daarom van plan om een aangepaste versie van de meetlat te ontwikkelen voor de WebQuestsite.

Het tweede gedeelte kan ook los van de rest en buiten de beoordeling van TalenQuests worden gebruikt, bijvoorbeeld voor het beoordelen van taaktaken. Je kunt hiermee bepalen in hoeverre een taak helpt om het doel – het leren van een vreemde taal – te bereiken. Om misverstanden te voorkomen: een taak is niet hetzelfde als een oefening of een opdracht. Taken zijn niet primair bedoeld om met grammaticale vormen te oefenen, maar om de vreemde taal te begrijpen of te gebruiken. Kenmerken en problematiek van taakgericht talenonderwijs zijn door Gerard Westhoff geschetst in 'Talenquests: beloften en valkuilen', verschenen in *Levende Talen Magazine* van mei 2005.

Gebruikers in het buitenland

Interessant om te melden is dat de meetlat ook buiten Nederland kan worden gebruikt. Er bestaat namelijk een Engelstalige versie van, die verschijnt als je klikt op het vlaggetje helemaal rechtsboven aan de pagina <http://webquest.kennisnet.nl/talenquest/talenquest_beoordelen>. In april 2006 hebben voor het eerst buitenlandse taaldocenten met de Engelse meetlat gewerkt, tijdens een workshop over LanguageQuests georganiseerd onder auspiciën van het European Centre for Modern Languages (ECML) in Graz. Via één van de deelnemers aan de workshop zijn later verschillende beoordelingen van dezelfde TalenQuests binnengekomen bij de redactie van de TalenQuestsite, allemaal opgesteld door studenten aan lerarenopleidingen. Deze gegevens zullen worden geanalyseerd om te kijken hoe de oordelen per criterium van elkaar verschillen en hoe de meetlat verder verbeterd kan worden. Een ander voordeel van de Engelstalige versie is dat je 'tips' krijgt over TalenQuests die ook in Nederland gebruikt kunnen worden. Alle beoordelingen, opmerkingen en reacties zullen helpen om de meetlat nog gebruiksvriendelijker en de TalenQuestsite nog nuttiger te maken voor alle docenten die met TalenQuests willen werken. ■

Alessandra Corda

Foto: Anda van Riet

KRACHTIG ONDERWIJS MET ICT

‘Wij willen naar onderwijs anytime anywhere’

RSG Enkhuizen wil zo veel mogelijk leertrajecten op maat aanbieden waarbij thematisch en vakoverstijgend gewerkt wordt. Binnen deze projecten, maar ook daarbuiten, wordt veel gebruik gemaakt van de website van de school. Henk Hensgens, leraar Duits, is de kartrekker van de multimediale ontwikkelingen.

Project	Vormgeven aan krachtig onderwijs met ict
Deelnemers	Maartje Visser (CPS), Plein Bisschop Bekkers College (Eindhoven), RSG Enkhuizen en Sorghvliet Gymnasium (Den Haag)
Doelgroep	docenten moderne vreemde talen voortgezet onderwijs
Taal	alle talen
Doel	docenten moderne vreemde talen maken kennis met praktische werkvormen voor een elektronische leeromgeving (ELO) bij vakoverstijgende projecten
Producten	video-opnames van docenten en leerlingen die aan het werk zijn en brochure <i>Vormgeven aan krachtig onderwijs met ict</i> , beide verkrijgbaar via < www.cps.nl >

Hoe ziet de elektronisch leeromgeving op de RSG Enkhuizen eruit?

‘Onze elektronische leeromgeving bestaat uit de website van de school. De site is gebaseerd op een contentmanagementsysteem. Dit maakt het voor leerkrachten mogelijk om materiaal op de site te plaatsen, zoals uitleg, extra oefeningen, webquests, streaming video en toetsen. Onze onderwijsvisie is dat leerlingen eigen keuzes kunnen maken en dat de leerstof past bij hun leefwereld en persoonlijke leerstijl. Voor de brugklassen en voor alle leerjaren van de vmbo-afdeling ontwikkelen we nu leertrajecten op maat. Daarvoor maken we eigen materiaal met een sterke ict-component.’

Hoe werkt het contentmanagementsysteem?

‘De vakdocenten hebben toegang tot hun eigen gedeelte van de website om lesmateriaal rechtstreeks op de site te plaatsen en de leerlingen eventueel met online studiewijzers aan te sturen. Dus de leraar Frans beheert het gedeelte Frans, economie heeft een eigen deel, enzovoort. Overigens zijn nog niet bij alle vakken de webpagina's even goed gevuld. Maar bij Duits en geschiedenis staat er al veel materiaal online. De leerlingen kunnen er vanaf elke computer met internetaansluiting bij en dan

kunnen ze oefeningen doen, taken uitvoeren of diagnostische toetsen maken. We willen de richting op van onderwijs *anytime, anywhere*.'

Om wat voor materiaal gaat het?

'Een van de dingen die we ontwikkeld hebben is een spreekvaardigheidsmodule voor Duits. We hebben op locatie in Duitsland video-opnames gemaakt. Met een collega ben ik in een fotozaak geweest, in een kampeerwinkel, in een kledingwinkel. We hebben een *Konditorei*, een telecomwinkel en een fietsverhuurbedrijf bezocht, en we hebben bij de politie aangifte gedaan van diefstal. Dat levert veel verschillende taalsituaties op en daar hebben we filmpjes van gemaakt. Die filmpjes hebben we op onze website gezet en we hebben er ook transcripties bij geplaatst. Leerlingen kunnen zo Duits oefenen in een zo authentiek mogelijke situatie. Het liefst ga je natuurlijk met ze naar Duitsland, maar dit is een goed alternatief. Een ander voorbeeld is het *Moose Magazine*. Dat is een verschrikkelijk leuk elektronisch magazine voor scholieren dat we samen met collega's uit Zweden ontwikkelen. We doen momenteel een project over alcohol en drugs. Nederlandse en Zweedse leerlingen wisselen muziek en filmpjes en tekstjes uit rond dit thema, en dat gaat allemaal in het Engels.'

RSG Enkhuizen is met het Plein Bisschop Bekkers College in Eindhoven en het Sorghvliet Gymnasium in Den Haag deelnemer aan het project *Vormgeven aan krachtig onderwijs met ict*. In dit project gaan CPS en de Utrechtse onderzoeksinstituut IVLOS na hoe docenten en leerlingen met elkaar communiceren in een elektronische leeromgeving (elo). Leraren van de deelnemende scholen ontwikkelden onder begeleiding van CPS materiaal voor elo-gebruik. De onderzoekers van het IVLOS hebben in een theoretisch kader de verschillende aspecten van het gebruik van een elo in het taalonderwijs beschreven. In de brochure *Vormgeven aan krachtig onderwijs met ict* is de theorie gerelateerd aan de praktijkervaringen. De belangrijkste conclusie is dat het werken met een elektronische leeromgeving nog voor een groot deel in de kinderschoenen staat. De leerstof is vaak nog aanbodgericht en er is weinig plaats voor interactie. De meeste docenten op de deelnemende scholen bevinden zich nog in het stadium van verzamelen, aanpassen en ontwikkelen van leeractiviteiten met ict-componenten. De deelnemende scholen zijn wel bezig met de inzet van een elo, maar het werken met de elo is nog niet in alle afdelingen van de school even ver doorgevoerd. Het zijn vaak individuele docenten die als voortrekker aan de slag gaan.

Meer informatie: <m.visser@cps.nl>

Hoe oefenen de leerlingen met elektronisch materiaal? In de klas?

'We werken veel met zelfstandig leren. Neem mijn vmbo 2-klas. Die heeft twee uur Duits. Eén uur doe ik klassikale instructie en één uur gaan ze zelfstandig werken aan de hand van studiewijzers. Dat doen ze op de vmbo-werkplek. Dat is een van de domeinen die we hier hebben ingericht. Bij een domein moet je je een ruimte voorstellen met een oppervlakte van zeven of acht lokalen, met daarbinnen verschillende werkplekken. Er is een ict-hoek met computers, een stilteplek voor wie wil lezen of studeren, er zijn groepsworkplekken en er is een soort huiskamerplek waar je hardop mag praten. In het domein werken leerlingen aan zo'n spreekvaardigheids-oefening. Maar het kan ook klassikaal. Twee lokalen zijn omgebouwd tot multimedialokaal. Daar is een beamer aan een computer gekoppeld, zodat we bijvoorbeeld links naar websites en PowerPointpresentaties in het lesmateriaal kunnen opnemen. We hebben hier een prima multimedia-assistent die leerlingen en collega's helpt om met software en tools materiaal om te zetten voor digitaal gebruik.'

Zijn alle docenten nu expert in het omgaan met het cms?

'Niet allemaal. We hadden eerst de droom dat iedere docent het cms moest beheersen en we hebben daar ook trainingen voor georganiseerd. Maar dat is toch een brug te ver. Uiteindelijk zijn we tot een soort functiescheiding gekomen. Iedere sectie heeft wel een docent die materiaal kan bewerken en op de website zetten. De anderen werken allemaal mee aan het ontwikkelen van content, want dat is het belangrijkste, het gaat uiteindelijk om de inhoud. In scholingsbijeenkomsten hebben we geleerd om professioneel materiaal te ontwikkelen en leerlijnen uit te zetten. Het belangrijkste resultaat voor ons is de ervaring met het zelf ontwikkelen van materiaal. Een collega van Engels heeft bijvoorbeeld met de leraar ckv het vakoverstijgende project *Mr. Bean* ontwikkeld voor vwo 5. Het doel van dit project is om met een kunststopdracht een zo groot mogelijke groep leerlingen in het Engels aan het spreken te krijgen. Met dit project hebben ze zelfs een prijs gewonnen in de wedstrijd gespreksvaardigheid van Werkplaats Talen.'

Susan de Boer

De manier van werken op RSG Enkhuizen is te zien op <www.rsg-enkhuizen.nl>. Het *Moose Magazine* is te vinden op <www.rsg-enkhuizen.nl/showpage_geel.asp?ID=2137>.

Foto: Anda van Riet

TIJD VOOR KWALITEIT Engels in het basisonderwijs

De kwaliteit van het Engels in het basisonderwijs is niet al te best. Dat was de conclusie van een enquête onder het ledenpanel van de onderwijsbond AOb, waarvan de resultaten zijn gepubliceerd in het *Onderwijsblad* (8 januari 2005). In totaal zijn 511 leraren uit po, vo en bve ondervraagd. Zij gaven Engels op de basisschool gemiddeld een 5,6. Leraren basisonderwijs gaven de hoogste score (5,8), leraren studiehuis de laagste (5,1). Bij de open vragen noemden de leraren basisonderwijs tijd-

gebrek vaak als oorzaak. Verder vinden ze de methoden voor Engels onder de maat en zouden de pabo's voor het vak Engels tekortschieten.

De stelling dat Engels in het basisonderwijs maar moet worden afgeschaft, werd echter niet onderschreven; 55 procent van de ondervraagden zag het vak zelfs als een noodzaak. Wel zou eerst de kwaliteit van het Engels in groep 7 en 8 moeten worden verbeterd, voordat Engels wordt ingevoerd in de lagere groepen.

Deze AOb-enquête was aanleiding voor het project kwaliteitsbevordering Engels in het po. Het project richtte zich op schooldirecteuren en bovenschoolse managers, die voor kwaliteitsbevordering de lijnen zouden moeten uitzetten. Om hen daartoe te motiveren is in april 2005 een conferentie georganiseerd, met als titel 'Engels in het basisonderwijs: tijd voor kwaliteit'.

Nascholing

De conferentie had een teleurstellende opkomst: er waren 25 deelnemers, van wie vele als leraar al actief betrokken waren bij inspanningen gericht op verbetering van de kwaliteit en het rendement van Engels in het

Project	Kwaliteitsbevordering Engels in het po
Deelnemers	SLO, CPS en Vedocep (vereniging van pabodocenten Engels)
Doelgroep	directeuren en bovenschoolse managers in het basisonderwijs
Taal	Engels
Doel	motiveren van het management om de kwaliteit van het onderwijs Engels te verbeteren
Producten	conferentie Engels in het basisonderwijs: 'Tijd voor kwaliteit'

Een goede methode Engels compenseert het steenkolenengels van de leerkracht

basisonderwijs. Het doel – bewustmaking van het probleem bij schooldirecteuren en bovenschoolse managers – is daarmee niet bereikt. Wel waren alle aanwezigen zeer positief over het programma. In de ochtend werd het belang van kwaliteitszorg rondom Engels onder de aandacht gebracht. In de middag konden de deelnemers kennismaken van instrumenten en praktijken die gericht zijn op kwaliteitsverbetering. Ook is de behoefte aan nascholing gepeild. Volgens de deelnemers zou nascholing zich in de eerste plaats moeten richten op:

- de eigen taalvaardigheid van docenten;
 - een leerlijn Engels in de basisschool;
 - de aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs met betrekking tot het vak Engels.
- Voor de nascholing, die door de pabo's gerealiseerd zou moeten worden, is nog geen aanbod ontwikkeld. De vernieuwingen die binnen de pabo's plaatsvinden, vragen zoveel aandacht dat de pabo's momenteel minder gericht zijn op nascholing.

EIBO-platform

In de follow-up van de conferentie richten de inspanningen zich op het bevorderen van uitwisseling en onderlinge ondersteuning. Zo is men bezig een eigen plek (vaklokaal) op Kennisnet te realiseren voor leraren Engels in het basisonderwijs. Hiervoor wordt overleg gevoerd met de Vakcommunity Engels. Ten tweede wordt gewerkt aan de oprichting van een EIBO-platform (Engels in het basisonderwijs): een netwerk van leraren en managers uit het basisonderwijs en vertegenwoordigers van Vedocep, SLO, CPS, Levende Talen en tweedegraadslersopleidingen. De doelen van het platform zijn onder meer:

- informatie uitwisselen (bijvoorbeeld interessante links, congressen, voorbeelden van *good practice*);
- deskundigheidsbevordering;
- adviseren over onder meer kwaliteitsbevordering, zoals het borgen van een doorgaande leerlijn van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. ■

José van Vonderen

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Judith Richters, <j.richters@cps.nl>.

Goede beheersing van het Engels

In hoeverre is een goede beheersing van het Engels een voorwaarde voor de leraar in de basisschool? Dit was één van de vragen waarover is gediscussieerd in het ochtendgedeelte van de conferentie 'Engels in het basisonderwijs'. 'Een goede methode Engels compenseert het steenkolenengels van de leerkracht,' zo luidde de reactie. Men was van mening dat een slechte uitspraak van de leraar wordt gecompenseerd door het audiomateriaal van de leergang. Daarnaast horen leerlingen buiten school zo veel Engels dat uitspraak niet echt een probleem hoeft te zijn.

Om de kwaliteit van het Engels te bevorderen zijn de volgende suggesties genoemd:

- leraren bijscholen;
- elkaars kwaliteiten benutten;
- een vakleerkracht Engels aanstellen;
- een gedifferentieerde eindtoets invoeren, zodat het voortgezet onderwijs op het gerealiseerde niveau kan voortbouwen.

Werken met taaltaken

Taaltaken zijn een manier om via communicatieve activiteiten met Engels bezig te zijn. Kenmerkend voor taaltaken is dat zij uitgaan van een levensechte situatie en toepassingsgericht zijn. Bovendien kan de leraar taaltaken ontwerpen die aansluiten bij de belevingswereld en het niveau van de leerling. Een voorbeeld van een taaltak is: maak een felicitatie op rijm voor je vriendje/vriendinnetje. Of: speel een doktersbezoek na, benoem de lichaamsdelen en leg uit waar je last van hebt.

Meer informatie: Riekelt de Boer, <r.deboer@cps.nl>, <www.cps.nl/talencentrum>, kies 'Thema's', 'Onderbouw', 'Leerzame taaltaken'. Meer informatie over specifieke EIBO-taaltaken vindt u op <www.cps.nl/talencentrum>, kies 'Thema's', 'Doorlopende leerlijnen'.

Taalportfolio voor het basisonderwijs

Op de site van het Europees Taalportfolio, <www.europeestaalportfolio.nl>, staat een versie van het taalportfolio die speciaal is ontwikkeld voor leerlingen van het basisonderwijs. Daarmee kun je vaststellen wat leerlingen van groep 7 en 8 al met Engels kunnen (per taalvaardigheid) en wat ze nog moeten leren om een bepaald niveau van taalvaardigheid te bereiken.

Ook voor docenten bestaat een taalportfolio, eveneens te vinden op de genoemde website. Dit taalportfolio geeft docenten inzicht in hoe zij hun taalvaardigheden op peil kunnen houden en verder ontwikkelen. Voor vier categorieën zijn zogenoemde groeimeters gemaakt: laddertjes waarop naar een hoger vaardigheidsniveau geklommen kan worden:

- het eigen taalvaardigheidsniveau (volgens het Europees Referentiekader);
- de beroepsgerichte taalvaardigheid;
- de didactische vaardigheid;
- de socioculturele competentie.

Zie verder de artikelen over het taalportfolio elders in dit nummer.

Talen leren doe je met het Europees taalportfolio

Het Europees taalportfolio is in 2001 in alle bij de Raad van Europa aangesloten landen gelanceerd. Met het portfolio moet het gemakkelijker worden om het niveau vast te stellen van de taalvaardigheid in de niet-moedertaal. Er zijn taalportfolio's voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs, mbo en hoger onderwijs. Inmiddels wordt het taalportfolio ook steeds meer in het onderwijs gebruikt. Voor het niet-reguliere volwassenenonderwijs is recent – in een project van Werkplaats Talen – ook een taalportfolio ontwikkeld, afgeleid van de bestaande portfolio's.

Het Europese taalportfolio is tussen 1998 en 2000 ontwikkeld en getest door de afdeling taalbeleid van de Raad van Europa. In het Europese Jaar van de Talen 2001 is het portfolio op Europees niveau gelanceerd. Het taalportfolio heeft als doel de mobiliteit van Europese burgers te vergemakkelijken en hen te stimuleren meer talen te leren. Dit draagt bij aan het vergroten van de tolerantie ten opzichte van andere culturen en het maakt het de burgers gemakkelijker zich te bewegen in een internationale en interculturele samenleving. Een ander belangrijk doel is het bevorderen van de transparantie tussen landen wat de taalvaardigheid van hun bewoners betreft.

Het vergroten van de tolerantie voor andere zeden en gebruiken dan die van de eigen natie is een belangrijke doelstelling van de Raad van Europa. Deze Raad, in 1949 opgericht en zetelend in Straatsburg, richt zich op de bevordering van de eenheid, de democratie, de rechtstaat en de mensenrechten in Europa. Alle landen van Europa,

inclusief Rusland, Turkije en de landen in de Kaukasus (behalve Wit-Rusland, Monaco en Vaticaanstad) zijn lid. De organisatie staat los van de Europese Unie.

Om het onderwijs in andere talen dan de moedertaal te stimuleren heeft de Raad van Europa twee instrumenten laten ontwikkelen: een Europees Referentiekader voor de moderne talen (*Modern languages: learning, teaching, assessment; a common European framework of reference*) en een Europees taalportfolio.

Referentiekader

Het Europees Referentiekader bevat een overzicht van de begrippen en de ideeën die aan het leren van moderne vreemde talen ten grondslag liggen. Hiermee kan het talenonderwijs in Europa onderling worden afgestemd. Daarnaast vormt het een basis voor de erkenning van taalkwalificaties binnen Europa. Aan de hand van het Referentiekader is het mogelijk om behaalde niveaus van taalvaardigheid met elkaar te vergelijken. Het Referentiekader beschrijft de competenties die nodig zijn voor communicatie, de daarmee samenhangende kennis en vaardigheden, en de situaties waarin gecommuniceerd wordt.

Het belangrijkste hoofdstuk van het Referentiekader gaat over de Europese standaard van taalvaardigheid. Voor de vijf vaardigheden luisteren, lezen, gesprekken voeren (interactie), spreken en schrijven zijn zes niveaus vastgesteld. Deze niveaus zijn gegroepeerd in drie categorieën: basisgebruiker (A1 en A2), zelfstandig gebruik-

ker (B1 en B2) en vaardig gebruiker (C1 en C2). Voor elk niveau is een algemene beschrijving gemaakt in een 'ik-kan-formulering'. Zo luidt de beschrijving voor luisteren op niveau A1: 'Ik kan vertrouwde woorden en basiszinnen begrijpen die mezelf, mijn familie en directe concrete omgeving betreffen, wanneer de mensen langzaam en duidelijk spreken.' En wie kan schrijven op niveau C2 stelt vast: 'Ik kan een duidelijke en vloeiend lopende tekst in een gepaste stijl schrijven. Ik kan complexe brieven, verslagen of artikelen schrijven waarin ik een zaak weergeef in een doeltreffende, logische structuur, zodat de lezer de belangrijkste punten kan opmerken en onthouden. Ik kan samenvattingen van en kritieken op professionele of literaire werken schrijven.'

De eindexamenprogramma's voor de vreemde talen worden vanaf 2007 voor het eerst afgestemd op het Europees Referentiekader.

Taalportfolio

Op het Europees Referentiekader zijn checklists gebaseerd, die weer ten grondslag liggen aan de taalportfolio's. Op <www.europeesthaalportfolio.nl> kan al enige tijd een taalportfolio worden ingevuld. Je kunt inloggen als leerling basisonderwijs, leerling voortgezet onderwijs, student beroepsonderwijs of student hoger onderwijs. Daarvoor wordt een persoonlijk wachtwoord aangemaakt. Het invullen van het portfolio levert een score op. Bij een score van 80 procent of meer word je verwezen naar het volgende niveau.

Een taalportfolio bestaat uit drie delen: een talenpaspoort, een taalbiografie en een dossier. In het talenpaspoort geef je aan welke talen je op school hebt geleerd en welke talen je thuis en met familie en vrienden spreekt. In de taalbiografie geef je aan welk niveau je hebt bereikt in de verschillende talen (met behulp van de checklists die zijn gebaseerd op het Europees Referentiekader). In het dossier zijn voorbeelden van eigen werk opgenomen. Dat kunnen werkstukken zijn, of gelezen boeken, maar ook filmpjes waarmee bijvoorbeeld spreekvaardigheid wordt gedemonstreerd. Ook kunnen in het dossier ervaringen worden beschreven die buiten school of studie met de vreemde taal zijn opgedaan. ■

Susan de Boer

Voor meer informatie zie <www.europeesthaalportfolio.nl>. Via de rubriek 'Wat is' is een document te downloaden waarin de verschillende niveaus van het Europees Referentiekader staan beschreven. Raad van Europa: <www.europa-nu.nl>. Europees Referentiekader: <www.coe.int> (ga via 'Education' naar 'Language policy'). Zie voor een 'zelftest' verderop in het magazine.

Volwassen cursisten beoordelen eigen taalvaardigheid

'Op volksuniversiteiten stromen cursisten van verschillende niveaus in bij de taalcursussen,' vertelt Christien van Gool, coördinator van het project *Taalportfolio volwassenen*. 'Met het taalportfolio kunnen zij bepalen welke vaardigheden zij al bezitten en welke er nog geoefend moeten worden. Ze kunnen op die manier ook gericht naar een volgend niveau toewerken. En voor de docenten van de cursussen is het taalportfolio een handig instrument bij de intake.'

Het NOaV ontwikkelde met docenten aan instellingen voor niet-regulier onderwijs aan volwassenen twee taalportfolio's: een portfolio voor volwassenen 'algemeen' en een portfolio voor taleninstituten. 'We hebben met elkaar bekeken hoe de niveaus in elkaar zitten. We moesten daar zelf natuurlijk goed in thuis zijn, omdat we per niveau voorbeelden moesten bedenken.' Dat daar

Project	Taalportfolio volwassenenonderwijs
Deelnemers	Christien van Gool (coördinator) en Paul Stevelmans van het Netwerk voor Onderwijs aan Volwassenen (NOaV), docenten volksuniversiteiten en taleninstituten
Doelgroep	taaldocenten aan instellingen voor volwassenenonderwijs, zoals volksuniversiteiten, taleninstituten, privé cursussen
Taal	alle talen
Doel	voor cursisten van taalcursussen en docenten aan niet-reguliere instellingen een instrument ontwikkelen om vorderingen/prestaties in de taalvaardigheid vast te leggen, uitgaande van bestaande taalportfolio's
Producten	twee taalportfolio's, één voor volwassenen algemeen en één voor cursisten van taleninstituten

uiteindelijk twee en niet één taalportfolio voor volwassenen zijn uitgerold, heeft te maken met de doelgroep. 'Bij taleninstituten zitten cursisten die voor hun werk een taal moeten leren. Dat is toch anders dan wanneer je de taal alleen tijdens je vakantie spreekt. Voor de eerste groep gebruiken we voorbeelden die meer inspelen op de werksituatie, bijvoorbeeld dat ze moeten luisteren naar een uitleg over een kopieerapparaat. Voor de andere cursisten gaan de voorbeelden vaker over situaties op vakantie: een gesprekje voeren op de camping, luisteren naar iemand die je de weg uitlegt, dat soort dingen. Ook hebben we in de voorbeelden de jij-vorm omgezet naar de u-vorm. Dat past meer bij volwassenen.'

Ambitie

Voor het reguliere onderwijs bestaan al taalportfolio's, al staat het gebruik ervan nog grotendeels in de kinderschoenen. Op <www.europeesthaalportfolio.nl> kunnen bezoekers inloggen als 'basisschoolleerling', 'leerling voortgezet onderwijs', 'student beroepsonderwijs' of 'student hoger onderwijs'. De volwassen cursist aan de volksuniversiteit of het taleninstituut staat er niet bij. Het is wel de ambitie van Van Gool dat je in de toekomst ook als 'volwassene' op de website kunt inloggen. SLO gaat bekijken of dat zinvol is.

Docenten kunnen het taalportfolio toepassen door de cursisten een, in dit project ontwikkelde, papieren versie van het taalportfolio mee te geven of door de eerste les gezamenlijk het portfolio in te vullen. In de laatste les kan opnieuw het portfolio worden ingevuld en kan de vooruitgang worden gemeten. 'De volksuniversiteit in Haarlem werkt al met een taalportfolio,' vertelt Van Gool. 'Het leuke is dat de cursisten vaak denken dat ze weinig kunnen in een vreemde taal. Het portfolio laat zien hoe taalvaardig ze in werkelijkheid al zijn. En het

stimuleert cursisten om vooruit te komen.'

Een nadeel van het portfolio is dat het erg tijdsintensief is. 'Dat speelt vooral bij de taleninstituten,' zegt Van Gool. 'Als de baas tien lessen betaalt, is het een beetje jammer om drie uur kwijt te zijn aan het in kaart brengen van iemands vaardigheid.' Van Gool verwacht wel dat cursisten sneller een portfolio kunnen invullen als het systeem eenmaal is ingeburgerd. Een ander probleem bij het instrument is dat cursisten soms hun vaardigheid in een vreemde taal overschatten of onderschatten als ze zichzelf moeten beoordelen. 'Het is de bedoeling dat de cursist er ook documenten bij doet waaruit de vaardigheid blijkt. Dat helpt de docent bij het beoordelen.'

Speerpunt

Het NOaV zal op een studiedag in het voorjaar van 2007 met de deelnemers nagaan wat de bruikbaarheid is van het portfolio in de praktijk. Van Gool: 'We gaan van het portfolio een speerpunt maken op onze studiedagen.' Een tweede doel is om bekendheid te geven aan het taalportfolio als instrument. 'In het reguliere onderwijs wordt het steeds meer gebruikt,' stelt Van Gool vast. 'Een taalportfolio kun je tijdens je hele schoolloopbaan meenemen, van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs en van het mbo naar het hbo. Dan kan een docent precies zien welk niveau van taalvaardigheid de leerling heeft en het onderwijs daaraan aanpassen. Met het taalportfolio voor volwassenen kan je ook aan je werkgever laten zien hoe vaardig je bent in een vreemde taal.' ■

Susan de Boer

De boekjes met de taalportfolio's voor volwassenen kunnen worden besteld bij Levende Talen via <noav@levendetalen.nl>. Op <www.levendetalen.nl>, onder 'Kenniss', kunnen leden de boekjes als pdf-bestand downloaden. Voor meer informatie: <noav@levendetalen.nl> en <www.levendetalen.nl>, onder 'Kenniss', kies 'NOaV'.

Doe de zelftest

Op welk niveau beheerst u uw vreemde talen? Hieronder een greep uit de omschrijvingen van de niveaus A1 tot en met B2 van de vijf vaardigheden – luisteren, lezen, gesprekken voeren, spreken en schrijven –, zoals ze zijn opgenomen in het pas ontwikkelde Europees taalportfolio voor volwassen cursisten. Hierin staan per niveau meerdere omschrijvingen met daarbij horende voorbeelden. Per omschrijving kan de cursist met een plus, min of plusmin-teken aangeven of hij de vaardigheid beheerst. Een elektronische versie voor volwassenen is nog niet beschikbaar. Een papieren versie is aan te vragen via <www.levendetalen.nl>.

LUISTEREN

A1

Ik kan iemand begrijpen als hij langzaam en duidelijk spreekt en ik genoeg tijd heb om bij mezelf na te gaan wat hij bedoelt.

VOORBEELD Iemand legt uit hoe u iets moet doen of waar u iets neer moet zetten.

TOELICHTING U bent op een camping in het buitenland. De beheerder legt uit waar u kunt afwassen of de vuilniszakken neer kunt zetten. Hij zal langzaam en duidelijk spreken, want hij weet dat u de taal niet zo goed verstaat.

A2

Ik kan begrijpen wat voor mij belangrijk is, als er maar duidelijk en langzaam gesproken wordt.

VOORBEELD U moet informatie verzamelen bij een buitenlandse VVV. Als u opbelt, krijgt u een computer te horen, die vertelt welk nummer u moet intoetsen om de goede informatie te krijgen.

TOELICHTING U wilt bijvoorbeeld informatie over prijzen of aanvangstijden van voorstellingen. U hoeft niet alles te verstaan, maar u wil wel de voor u belangrijke informatie kunnen opschrijven.

B1

Ik kan het belangrijkste van een kort verhaal begrijpen als degene die dat vertelt duidelijk spreekt.

VOORBEELD U logeert bij buitenlandse vrienden. Terwijl u weg was, heeft er iemand voor u gebeld. De vriend(in) vertelt u uitgebreid wie er gebeld heeft en wat die persoon gezegd heeft.

TOELICHTING De vriend(in) probeert het goed uit te leggen en gebruikt daarbij heel veel woorden en zinnen. U kunt er toch uithalen wie er gebeld heeft en wat die persoon gezegd heeft.

B2

Ik kan de hoofdzaken van lezingen, voordrachten en verslagen over vakspecifieke onderwerpen volgen die qua argumentatie en taalgebruik complexer zijn.

VOORBEELD In de voorbereiding op een toekomstige cursus voor uw werk volgt u een lezing. U kunt het verhaal van de lezing goed volgen. Ook vele details begrijpt u.

TOELICHTING Lezingen zijn meestal geformuleerd in voorgelezen schrijftaal.

	+	+/-	-
A1			
A2			
B1			
B2			

LEZEN

A1

Ik kan eenvoudige borden, aanplakbiljetten, posters, enz. in alledaagse situaties begrijpen.

VOORBEELD Op straat en in het verkeer komt u allerlei borden tegen waarop aanwijzingen staan. Die kunt u begrijpen.

TOELICHTING Stel u bent op vakantie in het buitenland. Kunt u daar opschriften lezen als 'niet op het gras lopen', 'geen doorgang', 'niet parkeren', 'alleen voor personeel', 'uitgang'?

A2

Ik kan korte eenvoudige persoonlijke brieven begrijpen.

VOORBEELD Voordat u aan een huizenruil in het kader van uw vakantie begint, ontvangt u een brief van degene met wie u ruilt. Die brief begrijpt u.

TOELICHTING Vaak zijn dit soort brieven nog niet zo lang en bevatten ze veel gegevens over de persoon. Bedenk bij het lezen wat u zelf in zo'n situatie zou schrijven.

B1

Ik kan feitelijke teksten over onderwerpen op mijn vakgebied of interessegebied in voldoende mate begrijpen.

VOORBEELD U leest in een vaktijdschrift een artikel dat te maken heeft met vernieuwingen in uw beroep. U begrijpt voldoende om de belangrijkste informatie aan een collega te vertellen.

TOELICHTING U hebt zoveel feitelijke kennis van het onderwerp dat u nieuwe woorden makkelijk kunt raden.

B2

Ik kan bij allerlei soorten nieuwsberichten, artikelen of verslagen snel bepalen of het de moeite waard is deze nader te bestuderen.

VOORBEELD U wilt een talencursus volgen in het buitenland. U hebt gedetailleerde informatie van diverse universiteiten en instituten op aanvraag gekregen. U kunt de informatie begrijpen, vergelijken en een keuze maken.

TOELICHTING Denk aan voorlichtings- en wervingsmateriaal, materiaal over subsidie-mogelijkheden, over scholings- en opleidingsmogelijkheden, over verblijfsregels. U moet relevante details in deze vaak lange en ingewikkelde teksten kunnen vinden.

GESPREKKEN VOEREN

A1

Ik kan groeten en afscheid nemen.

VOORBEELD In de wasruimte op de camping groet iedereen elkaar 's morgens.

TOELICHTING U kunt dan eigenlijk niet uw mond houden. U weet wat u moet zeggen als u binnenkomt en als u weggaat.

A2

Ik kan een gesprek beginnen, gaande houden en afsluiten.

VOORBEELD Tijdens de vakantie maakt u kennis met een aantal heel leuke mensen. U wilt wel wat langer met ze praten om wat nader kennis te kunnen maken.

TOELICHTING U weet hoe u een gesprek begint en afsluit. U weet ook welke vragen u kunt stellen of welke opmerkingen u kunt maken om een gesprek wat langer te laten duren.

	+	+/-	-
A1			
A2			
B1			
B2			

B1

Ik kan een gesprek over een bekend onderwerp zo beïnvloeden dat ik mijn eigen punten aan de orde kan stellen.

VOORBEELD U hebt gesolliciteerd bij een vestiging van een buitenlands bedrijf in Nederland. Het sollicitatiegesprek vindt in de vreemde taal plaats.

TOELICHTING U kunt antwoord geven op vragen naar feitelijke informatie en op een eenvoudige manier aangeven waarom de baan voor u aantrekkelijk is (de zinnen mogen kort en eenvoudig zijn).

B2

Ik kan een probleem helder uiteenzetten en daarbij oorzaken en gevolgen, voor- en nadelen of verschillende overwegingen ter oplossing bieden.

VOORBEELD U werkt bijvoorbeeld in een bedrijf van buitenlandse eigenaars. U kunt actief deelnemen aan een vergadering die rechtstreeks te maken heeft met uw eigen werk. Vanwege de aanwezigheid van de buitenlandse leiding wordt de vergadering in de vreemde taal gehouden.

TOELICHTING U kunt verwoorden wat uw standpunten zijn, duidelijk aangeven wat de voor- en nadelen zijn, een compromisvoorstel doen, en oorzaken, gevolgen en denkbeeldige situaties bespreken.

SPREKEN

A1

Ik kan in eenvoudige, losse zinnen iets vertellen over mensen en plaatsen.

VOORBEELD Bij een bezoek van buitenlandse gasten aan uw bedrijf (bijvoorbeeld van een buitenlandse vestiging) kunt u uzelf voorstellen.

TOELICHTING U kent voldoende uitdrukkingen om uzelf voor te stellen.

A2

Ik kan uitleggen waarom ik iets (niet) lekker, leuk of fijn vind.

VOORBEELD Uw buitenlandse collega nodigt u uit om bij hem/haar te komen eten. Hij/zij vraagt wat u (niet) lekker vindt.

TOELICHTING Het gaat erom dat u het kunt uitleggen en niet 'steken' blijft bij 'dat lust ik niet'. Iets dergelijks kunt u zeggen over een bepaalde sport (u houdt bijvoorbeeld niet – of juist wel – van zwemmen).

B1

Ik kan één of meer onderwerpen die mij interesseren, op een redelijk vlotte manier beschrijven.

VOORBEELD In een project op uw bedrijf houdt u een presentatie over uw toekomstvisie. U kunt zo'n presentatie zonder veel problemen houden.

TOELICHTING U hebt zich op de presentatie kunnen voorbereiden en u gebruikt ter ondersteuning trefwoorden met bijvoorbeeld een PowerPointpresentatie.

+	+/-	-

B2

Ik kan bij een presentatie spontaan van de voorbereide tekst afwijken en ingaan op interessante punten die door de toehoorders worden ingebracht.

VOORBEELD U bent een hobbyfotograaf en tijdens een presentatie vertelt u hoe u het liefst werkt en waarop het bij het fotograferen aankomt. Door reacties van de toehoorders wijkt u af van uw oorspronkelijke tekst.

TOELICHTING U kunt tamelijk gedetailleerd vertellen over uw hobby en u moet alles vrij helder uiteenzetten, omdat er ook toehoorders zijn die niet met de materie vertrouwd zijn. U maakt daarbij nauwelijks fouten tegen de grammaticale regels.

SCHRIJVEN

A1

Ik kan een korte, eenvoudige briefkaart schrijven.

VOORBEELD U kunt een ansichtkaart of felicitatiekaart sturen naar een buitenlandse kennis.

TOELICHTING Het gaat hierbij om een korte vakantiegroet of een eenvoudige gelukwens of nieuwjaarsgroet.

A2

Ik kan eenvoudige persoonlijke briefjes schrijven om te bedanken en mij te verontschuldigen.

VOORBEELD U kunt een buitenlandse kennis een persoonlijk briefje sturen.

TOELICHTING U gebruikt informele taal over dagelijkse zaken, bijvoorbeeld om ergens voor te bedanken of om te vertellen hoe het gaat. Het kan ook een begeleidend briefje bij een cadeautje zijn.

B1

Ik kan een (telefonische) mededeling van iemand anders opschrijven waarin om inlichtingen wordt gevraagd of problemen worden uitgelegd.

VOORBEELD U werkt als medewerker bij de receptie van een buitenlands bedrijf. U krijgt een telefoontje uit het buitenland waarin iemand om specifieke inlichtingen vraagt. U kunt de vraag niet beantwoorden en moet het doorspelen aan een collega die alleen de vreemde taal spreekt en pas morgen weer aanwezig is. U moet een en ander dus opschrijven.

TOELICHTING In deze situatie is het belangrijk dat u zo precies mogelijk de vraag formuleert. Dat moet absoluut duidelijk zijn.

B2

Ik kan informatie en meningen duidelijk onder woorden brengen en ingaan op die van anderen.

VOORBEELD U bent betrokken bij een Europees project met collega's uit het buitenland. U hebt de opdracht om een expert per telefoon te interviewen in de vreemde taal. U maakt aantekeningen en werkt die vervolgens uit tot een memo voor de overige leden van de projectgroep.

TOELICHTING U vat de informatie beknopt en helder samen. Uw memo is goed leesbaar en bevat weinig taalfouten.

+	+/-	-

Werken met taalprofielen op de volksuniversiteit

Rosa Verhoeff is de drijvende kracht achter het gebruik van het Europees taalportfolio op volksuniversiteiten. Als het aan haar lag, waren we in Nederland al veel verder met het gebruik ervan.

Project	Taalprofiel voor non-formele educatie
Deelnemers	Rosa Verhoeff, Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten en docenten Spaans van zeventien volksuniversiteiten
Doelgroep	docenten volksuniversiteiten, bestuurders, coördinatoren en directeuren van volksuniversiteiten, cursisten
Taal	Spaans
Doel	opstellen, aanbieden en implementeren van een taalprofiel voor non-formele educatie voor het Spaans, eventueel later ook voor Italiaans, Engels en Frans
Producten	op studiedagen en bijeenkomsten is bekendheid gegeven aan het Europees taalportfolio. Voor het vak Spaans is ervaring opgedaan met het gebruik van het portfolio

Het project heet 'Taalprofiel voor non-formele educatie'.* Wat moet ik verstaan onder een taalprofiel?

'Dat is een persoonlijk taalportfolio, ingevuld met persoonlijke voorbeelden. In het algemene taalportfolio staan bij de omschrijvingen voorbeelden die je niet altijd zelf letterlijk hebt meegemaakt. Maar je hebt misschien wel in een vergelijkbare situatie de taal gebruikt. Stel: in het voorbeeld is sprake van een camping waarbij de eigenaar je vertelt waar je je vuilniszakken moet neerzetten, maar je kampeert nooit. Je hebt wel in een hotel de receptionist begrepen die vertelde waar je je auto kon parkeren. Dan is dat een persoonlijk voorbeeld om in je profiel te zetten.'

Hoe kun je het Europees taalportfolio gebruiken in een volksuniversiteit? De cursisten komen daar toch voor hun plezier?

'Precies, en we willen graag dat ze er zo veel plezier in hebben dat ze niet na een paar maanden afhaken. Als cursist heb je de keuze of je alleen maar een paar woordjes op je vakantie wilt kunnen spreken of dat je echt een zelfstandig taalgebruiker wilt zijn. Er is veel uitval onder taalcursisten. Een van de manieren om cursisten te stimuleren door te zetten is het taal-

portfolio. Je kunt dan namelijk goed zien hoe ver je al gekomen bent.'

Wat heeft de bond nu gedaan om het gebruik van het portfolio te stimuleren?

'We hebben het portfolio echt bij de volksuniversiteiten over het voetlicht gebracht. Het was nog niet zo goed bekend. Wij hebben op studiedagen en bijeenkomsten informatie gegeven over het taalportfolio. Vooral nog hebben we ons gericht op Spaans. We hebben de geaccrediteerde Spaanse versie (dat wil zeggen de versie van het Europees Taalportfolio zoals die in Spanje is ontwikkeld) van het portfolio laten zien aan docenten Spaans en hen begeleid bij het werken ermee. Op <www.volksuniversiteit.nl> kun je de resultaten zien. We laten het ook zien op materialendagen, waar behalve docenten ook uitgevers komen. Wolters-Noordhoff en Intertaal zijn bijvoorbeeld bezig om lesmateriaal te ontwikkelen dat aansluit bij het portfolio. Daarnaast hebben we op beleidsniveau een ingang gezocht door op bijeenkomsten directeuren en coördinatoren van volksuniversiteiten enthousiast te maken. Die bespreken het dan weer met hun docenten.'

Wat betekent het voor docenten aan volksuniversiteiten om een portfolio te gebruiken?

'De cursisten worden zelf verantwoordelijk gemaakt voor hun voortgang. Dat is moeilijk voor docenten: die willen graag toetsen. Maar het portfolio is geen toetsinstrument, het is een zelfbeoordelingsinstrument. Cursisten willen trouwens ook graag weten of hun eigen inschatting wel klopt, zeker als ze voor hun werk een taal leren. Dat kan van een docent veel tijdinvestering vragen en dat is niet de bedoeling. Het is belangrijk dat cursisten zelf leren reflecteren. De docenten kunnen vervolgens wel helpen, door suggesties te doen voor materiaal dat in het profiel geplaatst kan worden en natuurlijk ook door met lesmateriaal een route naar een volgend niveau uit te stippelen. Maar ook docenten moeten er nog mee leren werken; dat moet zich ontwikkelen.'

Hoe gaat het in de rest van Europa met de invoering van het taalportfolio?

'Nederland is niet bepaald de vlugste leerling van de klas. Als je ziet hoever ze in Oostenrijk zijn en in Duitsland, dan ben ik wel eens jaloers. In Zwitserland wordt het al gebruikt in de Kindergarten.'

‘Het portfolio stimuleert omdat het de vooruitgang zo zichtbaar maakt’

Op de Volksuniversiteit van Haarlem werkt Elly Outmaijer als docent Spaans en coördinator. Zij gebruikt sinds drie jaar het taalportfolio om de vooruitgang van haar cursisten in kaart te brengen.

‘Ik was ontevreden over hoe taal beoordeeld werd. Wat zegt dat nou, een 8 voor Frans? Wat betekent dat voor de verschillende vaardigheden? Daarom ben ik op zoek gegaan naar een betere manier om naar taalvaardigheid te kijken. Ik kwam bij het taalportfolio uit. Dat was precies wat ik zocht. De cursisten van de Volksuniversiteiten komen niet alleen om een taal te leren, ze komen ook voor de gezelligheid. Er wordt geen examen afgenomen. Maar je wilt toch weten of ze iets opsteken. Dat willen ze zelf trouwens ook. Daar is een portfolio heel geschikt voor.

‘Voor Spaans heb ik zelf een portfolio opgezet; dus ik heb voor de verschillende vaardigheden voorbeelden en taken bedacht. Later, toen ik de Spaanse versie van het taalportfolio kende, heb ik ook daaruit voorbeelden gebruikt. Ik geef de mensen gewoon les, maar ik vul het praktisch in. Dus met authentiek materiaal. Ik knip bijvoorbeeld van een pak rijst de bereidingswijze uit. Of ik neem reclamefolders mee. Vanavond ga ik ze leren hoe ze in het Spaans in een restaurant moeten bestellen en afrekenen. Dan dek ik daarvoor een tafel en ik speel voor ober. In een authentieke situatie leren mensen beter.

‘Ik behandel daarnaast twee of drie hoofdstukken uit het boek. En daarover maken ze dan taken. Alle taken zijn genummerd. Die opdracht van het rijst koken is bijvoorbeeld leesopdracht 5. Die gaat

dan in het portfolio, net als de brieven die ze moeten schrijven. Ook de opdrachten die niet goed zijn gelukt, komen erin.

‘Het is echt een succes. De cursisten vinden het leuk en ze gaan ook veel sneller vooruit. Ze schrijven bijvoorbeeld uitgebreidere brieven, niet alleen: hallo, hoe gaat het, ik zit nu in Spanje, tot ziens. Het portfolio is stimulerend omdat het de vooruitgang zo zichtbaar maakt. Cursisten willen graag een tastbaar bewijs van wat ze leren en dat kan met een portfolio. Ik gebruik niet de elektronische versie van het taalportfolio, dat is me te ingewikkeld. Maar het hoeft ook niet, met een papieren versie werkt het net zo goed.

‘Het is wel veel werk, vooral om het materiaal up-to-date te houden. Sommige teksten gaan wel lang mee, die bereidingswijze van rijst bijvoorbeeld, maar een krantenartikel haal ik uit een recente krant. Je hebt er ook meer nakijkwerk van en er zijn ook wat technische obstakels, bijvoorbeeld onze verouderde opnameapparatuur. Vanwege de tijdrovendheid werken sommige docenten niet met het portfolio. Op onze Volksuniversiteit bieden de secties Spaans, Italiaans, Grieks en Nederlands als tweede taal een cursus met het taalportfolio aan.

‘De cursisten kunnen kiezen voor de taalportfolioklas of de gewone cursus. De taalportfolioklas is een intensieve cursus waarbij je twee niveaus in één jaar doet. De mensen die hiervoor kiezen, zijn over het algemeen beter opgeleid. In de andere klas ligt het tempo lager. Ik ben van plan om volgend jaar een langzame versie van het taalportfolio in te voeren, waarbij we één niveau doen in een jaar en meer tijd nemen voor de verschillende onderdelen.’

taalportfolio op te nemen in het kwaliteitsprotocol van volksuniversiteiten als één van de mogelijkheden om een taal te leren. ■

Susan de Boer

* Niet te verwarren met *Taalprofielen*, de publicatie van E. Liemberg en D. Meijer.

Het project *Taalprofielen voor non-formele educatie* startte in april 2005 op de conferentie ‘Talen leren met plezier’. Hier is het taalportfolio in workshops onder de aandacht gebracht. Vervolgens is een pilotgroep Spaans aan de slag gegaan. Vooral in Haarlem, Breda en Valkenswaard is geëxperimenteerd met een taalprofiel Spaans. Op basis van het taalportfolio is lesmateriaal Spaans ontwikkeld. Meer informatie: <www.volksuniversiteit.nl>, onder ‘Docenten’.

Taalportfolio krijgt langzaam vorm in voortgezet onderwijs

‘Wat ik erg nuttig heb gevonden, is het oefenen met de niveaus. Op de bijeenkomsten van het scholennetwerk hebben we dat gedaan en vervolgens heb ik op mijn school geoefend met de collega’s van vreemde talen. Dan krijg je echt inzicht in de betekenis van een niveau, wat bijvoorbeeld het verschil is tussen niveau A2 en B1. Daar ontstaan dan discussies over. Op die manier krijg je er gevoel voor.’

Bernadette Bodewes is docent Frans op de locatie Belcampo van het Röling College in Groningen, waar ze lesgeeft op de havo-/vwo-afdeling. Het Belcampo is een van de deelnemende scholen aan het project *Europees taalportfolio in het noorden*. In dit project ging het er vooral om ervaring met het Europees taalportfolio op te doen. In vijf bij-

eenkomsten wisselden de deelnemers informatie uit. ‘We zijn ook een keer op bezoek geweest bij het Alfa College,’ vertelt Bodewes. ‘Daar zijn ze er al heel ver mee. Maar dat is beroepsonderwijs. Dat was wel heel inspirerend, maar het was toch niet zomaar te vertalen naar havo/vwo.’

In het mbo is al langer ervaring opgedaan met het taalportfolio, zegt ook projectleider Hanneke Barents van de Hanzehogeschool. ‘Het project had mede als doel na te gaan hoe we de ervaringen van het mbo kunnen gebruiken in het hbo en het voortgezet onderwijs.’

Samen scholen

Vier onderwerpen stonden centraal in het project: de toepasbaarheid van het portfolio bij de doorstroom tussen scholen, de didactische toepasbaarheid, de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om het elektronisch portfolio in te zetten en de manier waarop het taalonderwijs moet worden aangepast. ‘Het is zeer nuttig om de toeleverende scholen, de hogeschool en het beroepsonderwijs samen aan tafel te hebben,’ vindt Barents. ‘We hebben elkaars situatie en elkaars portfolio’s bekeken. Het was echt *samen scholen*. Je hebt dezelfde interesses, je vergaart samen kennis, het is een soort *community of practice*. Soms kun je iets leren van anderen, soms aan anderen. En het ging niet in de beschuldigende sfeer, zo van: ‘Julie leveren leerlingen af die niks kunnen.’ Juist niet, iedereen was vol belangstelling voor elkaar.’

Maar om te kunnen beoordelen of het portfolio een rol kan spelen bij de doorstroom is het nog te vroeg. ‘Dan moet je eerst meer ervaring hebben opgedaan. We hebben eigenlijk nu alleen nog maar gesnuffeld.’

Op het Belcampo hebben alle leerlingen in de onderbouw het taalportfolio op de site ingevuld. Zo is voor elke leerling het niveau van taalvaardigheid bepaald. Met de leerlingen zijn de uitkomsten besproken. Bernadette Bodewes: ‘We werken op school met taaltaken, waarbij we een bepaalde vaardigheid oefenen, bijvoorbeeld schrijven. Vorig jaar heb ik in de brugperiode twee taken

Project	Europees taalportfolio in het noorden
Deelnemers	Hanneke Barents (stafbureau OZ, Hanzehogeschool Groningen), Hanzehogeschool Groningen en zes scholen voor voortgezet onderwijs: Lauwers College (Buitenpost), Dollard College (Winschoten), Belcampo/Röling College (Groningen), Groene School (Winsum), Zernike College (Haren) en Ubbo Emmius (Stadskanaal)
Doelgroep	leerlingen/studenten van voortgezet onderwijs, mbo en hbo
Taal	alle talen
Doel	ervaringen opdoen met het Europees taalportfolio door pilotprojecten, ervaringen uitwisselen tussen onderwijsinstellingen, competentiegericht taalonderwijs gestalte geven, vraaggestuurd onderwijs inrichten, doorlopende leerlijnen vo/mbo/hbo realiseren
Producten	leerlingen en docenten hebben enige ervaring opgedaan met het Europees taalportfolio. De docenten hebben beter zicht op de verschillende niveaus, en zijn geïnspireerd om door te gaan

Bernadette Bodewes, docente Frans op de locatie Belcampo van het Rölling College in Groningen, en haar leerlingen uit A3B

voor verschillende vaardigheden aan de “ik-kan-statements” uit het portfolio gekoppeld. De leerlingen moesten een camping presenteren in een foldertje en een gesprekje voeren op de camping. Ik kan me voorstellen dat je voor alle niveaus dit soort taken ontwikkelt.’

Tijdrovend

Dit kost allemaal wel veel tijd. Niet alleen moet de docent zich scholen in de verschillende niveaus, ook het uitwerken van de taken is tijdrovend. ‘Ik heb bijvoorbeeld een filmpje gemaakt van mondelinge presentaties als bewijsstuk voor spreekvaardigheid,’ zegt Bodewes. ‘Dan kost het monteren daarvan me zo een paar uur.’ En ook het toepassen van het instrument in de les vergt veel tijd. Daar zit echt een knelpunt volgens Bodewes. ‘Er gaat veel tijd zitten in het instrueren en het invullen van het portfolio.’ Eigenlijk, wil Bodewes zeggen, zou je de schoolorganisatie moeten aanpassen. ‘We hebben al een vrij ingewikkeld rooster omdat we een LOOT-school zijn, een school met veel sporters, en omdat we bezig zijn met vernieuwingen waarbij leerlingen zelfstandiger moeten werken. Daarbij kan je het taalportfolio trouwens prima inzetten. Maar als docent moet je wel controleren of de zelfbeoordeling klopt. Vooral jonge leerlingen overschatten zichzelf. Die vullen al snel een plusje in bij een bepaalde omschrijving, zonder goed naar het voorbeeld te kijken.’

Daarnaast is er een mentaliteitsverandering bij docenten nodig om het taalportfolio didactisch goed te gebruiken, denkt Barents. ‘Docenten moeten leren de verantwoordelijkheid bij de studenten of de scholieren te leggen.’

Voor het invoeren van de elektronische versie van het portfolio is een eerste voorwaarde dat er voldoende computers beschikbaar zijn. Niet alle leerlingen hebben thuis internet. Barents: ‘Dan begin je niet veel met een elektronische versie.’ Maar een succesje op dat vlak is er ook. Na aandringen bij het management van een van de deelnemende scholen is er grootscheeps apparatuur ingeslagen.

Scoren

Bodewes en haar collega’s gaan er in ieder geval mee door. ‘Dat moet ook wel; straks worden de eindexamenprogramma’s aan de taalniveaus gekoppeld. We hebben afgesproken dit jaar alle derde klassen te laten scoren op alle drie de vreemde talen. Maar dat kun je ook niet te vaak achter elkaar doen, want dan overvoer je ze ermee.’ De school heeft een begin gemaakt met het koppelen van de verschillende niveaus aan de leerjaren. ‘Aan het eind van havo 2 moeten de leerlingen bijvoorbeeld voor drie vaardigheden niveau A2 hebben bereikt, en alleen voor spreken A1. In havo 4 moeten ze B1 hebben voor luisteren, lezen en gesprekken voeren, en A2 voor schrijven en spreken.’

In de toekomst moet voor alle afdelingen het niveau zijn bepaald. Daarnaast wordt er gewerkt aan een mogelijkheid om bewijzen op te nemen in het portfolio. ‘Dat hebben we nog niet gedaan, maar we gaan het zeker doen. Dan kunnen leerlingen bewijzen dat ze bijvoorbeeld op niveau B1 zitten voor een bepaalde taalvaardigheid,’ aldus Bodewes.

Ook de Hanzehogeschool gaat door. Samen met de universiteit van Groningen gaan de hogescholen een vervolgproject uitvoeren, als deelproject van een project van de Stichting Surf. Daarnaast komt er een *community of practice*, verbonden aan het Expertisecentrum Languages and Cultures. Hanneke Barents: ‘Dat wordt een groep mensen die in het Europees taalportfolio geïnteresseerd is. Met elkaar genereren ze kennis, onder andere door uitwisseling van kennis en ervaringen via een website. Dat doen we grotendeels met de mensen die aan het scholennetwerk van het noorden hebben deelgenomen. Ik verwacht dat dit ook weer veel nieuwe kennis en ervaring gaat opleveren.’

Susan de Boer

Meer informatie: <www.helo.hanze.nl>. Toegang op Blackboard via de gebruikersnaam <xb_euta> en het wachtwoord <euta>.

ZIN EN ONZIN VAN GRAMMATICAOONDERWIJS

Conferentie voor lerarenopleiders moderne vreemde talen

In 2004 verscheen het rapport *Vreemdetalenonderwijs in Nederland, een situatieschets*. Het rapport beschrijft de stand van zaken van het vreemdetalenonderwijs in Nederland, knelpunten worden gesignaleerd en er worden suggesties gedaan om deze op te lossen. Eén van de punten die volgens het rapport nog onvoldoende aandacht krijgt, is het beroep en de deskundigheid van de docent moderne vreemde talen. Recente inspectierapporten uitten ongerustheid over de didactische professionaliteit van veel docenten. Het lag dan ook voor de hand om te proberen om de opleiders van de moderne vreemde talen bijeen te roepen om te bespreken welke rol zij kunnen spelen in het vinden van oplossingen voor de gesignaleerde problemen in het vreemdetalenonderwijs.

Volgens de laatste visitatierapporten aan de lerarenopleidingen is het aandeel aan vakdidactiek, in met name de tweedegraadsopleidingen, de laatste jaren eerder kleiner dan groter geworden. Daarbij komt dat er consensus lijkt te ontbreken over de vraag wat tot de gemeenschappelijke kennisbasis van de lerarenopleider gerekend mag worden van waaruit hij de vakdidactiek verzorgt. Er is verhoudingsgewijs weinig tijd voor professionalisering van de lerarenopleiders en de aanwezige expertise op specifieke terreinen binnen de opleidingen is nog onvoldoende in kaart gebracht. Zorgelijk is daarnaast het geringe aantal talenstudenten per opleiding – met name voor Frans en Duits. Dit betekent dat zich in de toekomst in toenemende mate tekorten aan docenten voor deze talen zullen voordoen. Een daaruit voortvloeiend probleem zal zijn dat er per opleidingsvestiging minder lerarenopleiders voor die talen zullen zijn. En expertise verdwijnt de komende jaren doordat een generatie lerarenopleiders met pensioen gaat. Dit alles kan ertoe leiden dat er in de toekomst voor het geringe aantal opleiders steeds minder gelegenheid zal zijn voor verdieping en specialisatie van vakkennis en vakdidactiek.

Samenwerking

Een oplossing zou wellicht gevonden kunnen worden in de intensivering van de samenwerking tussen lerarenopleiders en in het (bevorderen van) delen en uitwisselen van expertise. Nu was het al zo dat de eerstegraadsopleiders Engels, Frans en Duits sinds een paar jaar verenigd zijn in het Platform Eerstegraadsopleiders binnen Levende Talen. Zij organiseren één of twee keer per jaar een bijeenkomst om expertise met elkaar uit te wisselen. Het bestuur van Levende Talen heeft afgelopen jaar de wens uitgesproken om ook de tweedegraadsopleiders, die werkzaam zijn aan de hogescholen, bij dit netwerk te betrekken. Vedocep, het netwerk van docenten Engels aan de pabo, werd ook benaderd om hiervan deel uit te maken. Het doel van dit netwerk zou zijn dat er tussen de drie geledingen kennis wordt gedeeld en samenwerking wordt bewerkstelligd.

Echter op deze manier zouden vermoedelijk niet alle lerarenopleiders bereikt worden. Daarom heeft het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen samen met de vakvereniging Levende Talen onderzocht of er nog meer gedaan kan worden. Er bleek nog geen gemeenschappelijk platform te bestaan voor eerste- en tweedegraadsopleiders, waar expertise gedeeld zou kunnen worden en waar intensief tussen lerarenopleiders van universiteiten en hogescholen samengewerkt zou kunnen worden. Binnen dit platform zou niet alleen de verspreid aanwezige kennis en ervaring met betrekking tot actuele onderwerpen uit de onderwijsvernieuwing onder de lerarenopleiders gedeeld kunnen worden, maar zouden ook de medewerkers van een aantal onderwijsinstellingen een belangrijke rol kunnen vervullen: ook door hun bijdrage zou de gemeenschappelijke basiskennis van de opleiders vergroot kunnen worden. Men kan hierbij bijvoorbeeld denken aan het uitwisselen van expertise over onderwerpen als het Europees taalportfolio, het Europees Referentiekader, de rol van grammaticale regelkennis, de meerwaarde van taakgericht onderwijs,

Wibo van der Es en Hermine de Knijff.
Foto: Johan Graus

competentiegericht vreemdetalenonderwijs, de doel-taal-voertaalkwestie, de mogelijkheden van ict en tto, en een onderwerp als de leerbaarheid van vreemdetalen-/tweedevreemdetaalproblematiek.

Conferentie

Het organiseren van een seminarreeks zou een manier zijn om enerzijds de eerste- en tweedegraadslerarenopleiders van de moderne vreemde talen met elkaar en met de medewerkers van instellingen als bijvoorbeeld de SLO in gesprek te laten komen, en om anderzijds de mogelijkheden te onderzoeken hoe de gemeenschappelijke kennisbasis van de opleiders vergroot zou kunnen worden. Zo ontstond zowel vanuit Levende Talen als vanuit het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen het idee om structureel een jaarlijkse conferentie te organiseren voor het Platform Eerste- en Tweedegraadsopleiders moderne vreemde talen met als doelstelling:

- opleiders als experts bijeen te brengen en hen de gelegenheid te bieden om kennis en inzicht te verdiepen;
- opleiders de ruimte te bieden om expertise en netwerken te vergroten;
- opleiders als experts een meer structurele plaats, ook als adviesgroep, binnen Levende Talen te bieden.

Om deze doelstelling te bereiken staat per conferentie een voor de opleidingspraktijk relevant thema centraal. Bij ieder thema zijn de centrale vragen:

1. Wat is het onderwerp en wat is hierover bekend (wat is de wetenschappelijke achtergrond)?
2. Welke plek moet dit hebben in de opleiding?

3. Wie gaan er iets aan doen en hoe gaan zij dit concreet vormgeven?

Om een eerste conferentie vorm te geven werd in het voorjaar 2006 een voorbereidingscommissie in het leven geroepen die bestond uit een lerarenopleider Engels van de universiteit Leiden, een opleider Duits van de Hogeschool Leeuwarden, een opleider Frans van de Hogeschool van Amsterdam en uit medewerkers van de SLO, Werkplaats Talen en het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen. De conferentie werd bekostigd door Werkplaats Talen. Door de voorbereidingscommissie werden de volgende onderwerpen als mogelijk thema voor de eerste conferentie ingebracht:

- de rol van grammaticale regelkennis;
- het Europees Referentiekader;
- *task based approach* (TBA);
- het Europees taalportfolio.

Zin en onzin van grammaticaonderwijs

Uiteindelijk is er voor de eerste conferentie gekozen voor het prikkelende thema 'De zin en onzin van grammaticaonderwijs'. Dit onderwerp was al eens eerder op de agenda geplaatst door de eerstegraadslerarenopleiders. De voorbereidingscommissie was van mening dat dit thema geschikt zou zijn voor de eerste conferentie op 24 november 2006 in Arnhem, omdat de rol van de grammatica binnen de taalvererving de gemoederen van veel opleiders en talendocenten bezighoudt. Bij de invulling van het programma is er enerzijds voor gekozen om de aanwezige kennis van de lerarenopleiders over dit

thema te vergroten en te actualiseren. Anderzijds is er voor gekozen om de conferentiedeelnemers op deze dag de gelegenheid te bieden om met elkaar van gedachten te wisselen over mogelijke samenwerkingsverbanden en om concreet afspraken te kunnen maken over het delen van expertise en over de verdeling van taken.

De conferentie werd geopend door Hermine de Knijff, lid van de voorbereidingscommissie en werkzaam aan de Hogeschool Leeuwarden. Aansluitend gaf linguïste Marjolein Verspoor van de Rijksuniversiteit Groningen in haar lezing een overzicht van de laatste stand van zaken binnen het wetenschappelijke onderzoek naar de rol van grammatica binnen het L2-taalverwervingproces. Ze lichtte aan de hand van voorbeelden uit de *construction grammar*, die gebaseerd is op de cognitieve linguïstiek, toe op welke manier onderzoekers als Langacker en Lakoff ervan uitgaan dat grammaticale structuren niet aangeboren zijn, maar dat de leerder patronen herkent die in verschillende contexten verschillende betekenissen hebben, waarbij er vaak van één kernbetekenis uitgegaan kan worden.

Daarna volgde een samenvatting van recent taalverwervingsonderzoek uit Nederland en België: Andringa stelt dat de meerwaarde van expliciete uitleg van grammatica valt of staat bij het geven van goede voorbeelden. Door middel van goede voorbeelden kan de uitleg van de grammaticale regel dus achterwege blijven. De Bot, Lowie en Verspoor zijn van mening dat taalverwerving een dynamisch proces is, waarbij verschillende factoren als leeftijd, houding, leerstijl, intelligentie, motivatie en persoonlijkheid een grote rol spelen. Deze beïnvloeden elkaar wederzijds en doordat deze factoren bij iedere leerder verschillend zijn, is het niet mogelijk om voor de taalverwerving een algemeen geldige uitspraak te doen. De Graaff en Housen onderzochten het effect van klassieke instructie. Deze lijkt meer effect te hebben dan alleen een communicatieve aanpak, hoewel een combinatie van de twee de meest optimale aanpak lijkt te zijn. Verschillende vormen van instructie die op de vorm gericht zijn, laten een positieve ontwikkeling zien met betrekking tot *accuracy* en *complexity*. Over *fluency* is geen duidelijke uitspraak te doen. Niet alleen de uit empirisch onderzoek bewezen bruikbare instructie, maar ook de in de praktijk bewezen effectieve instructie zouden in de taalverwervingsmethodes en curricula moeten worden opgenomen.

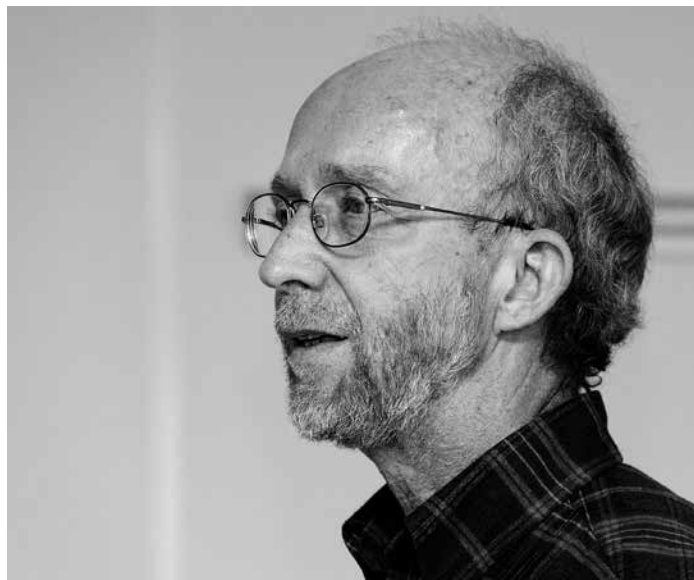
Kwakernaak stelt dat bij de 'taalbadaanpak' een keuze gemaakt zou moeten worden voor woordenschat en grammaticale structuren, waarop de feedback en

Marjolein Verspoor. Foto: Johan Graus

beoordeling wordt afgestemd. De transparantie van leerdoelen, van eindtermen en van tussenstations is hierbij een vereiste. Tot slot ging Verspoor in op Westhoff die stelt dat grammaticale structuren in eerste instantie als 'chunks' aangeboden zouden moeten worden. Op een gegeven moment moet er in het taalverwervingproces wel aandacht zijn voor de vorm. Dit moment zou afhankelijk moeten zijn van het niveau van de taalleerder en er zouden simpele vuistregels voor ontwikkeld moeten worden. Verspoor concludeert dat er in de wetenschap een zekere consensus bestaat over het aanbieden van grammatica binnen het taalverwervingproces: dit heeft wel degelijk zin, zij het in beperkte mate. Zij stelt dat alles wat er aan het begin van een taalverwervingproces aangeboden wordt, invloed heeft op het verdere verloop van het proces. Op basis van eigen onderzoek naar de taalverwerving van het Engels bij onderbouwleerlingen met Nederlands als moedertaal, stelt ze twee zaken vast:

- het taalverwervingsleerproces verschilt per leeftijd, waarbij motivatie, intelligentie en de moedertaal een belangrijke rol spelen;
- jonge taalleerders variëren veel, oudere taalleerders zijn inflexibeler en vervallen hierdoor sneller in vaste patronen. Er zou dus bij volwassenen die een tweede taal leren, eerder aandacht voor de vorm moeten zijn dan in het voortgezet of in het wetenschappelijk onderwijs.

Erik Kwakernaak. Foto: Johan Graus

Afsluitend deed Verspoor een aantal aanbevelingen voor het moderne vreemdetalenonderwijs. Er zou aandacht moeten zijn voor:

- betekenisvol gebruik van de doeltaal;
- veel input in de vorm van leerlijnen die al vanaf het begin inhoudelijk moeten zijn (cultuur, geschiedenis, literatuur);
- de betekenis van de grammaticale vorm.

Workshops

Na deze interessante lezing bespraken de leraren-opleiders per taal in de eerste workshopronde wat de kennisbasis van hun studenten op het gebied van taalverwerving en de rol van grammatica hierbinnen zou moeten zijn. Na de lunch volgde een workshop over de grammaticale leerlijnen voor Frans en Duits. Beide adviesgrammaticaleerlijnen zijn voortgekomen uit een veldaanvraag van de sectiebesturen Duits en Frans van Levende Talen, uitgevoerd in samenwerking met de SLO en kort voor deze dag gepubliceerd. Erik Kwakernaak en Erwin de Vries zetten voor de leraren-opleiders Duits en Engels uiteen hoe een grammaticale leerlijn het beste zou kunnen aansluiten bij de natuurlijke verwervingsvolgorde. Daarbij is er tevens een koppeling van de verschillende grammaticale items met schooltypes/klassen en de ERK-niveaus aangebracht. Voor de collega's Frans en Spaans presenteerde Wim Mulder de leerlijn Frans.

In de derde workshopronde werd besproken in hoeverre de opleiders van de verschillende talen zouden kunnen samenwerken op het gebied van deze recent ontwikkelde leerlijnen en werden er concrete afspraken voor samenwerking gemaakt. Deze afspraken variëren

van het gezamenlijk organiseren van een *goodpracticedag* voor de studenten door de verschillende opleidingen, het vastleggen van een kennisgrammatica voor de studenten Engels tot het maken van afspraken over toetsing voor de studenten Frans en het gezamenlijk aanbieden van nascholingen voor oud-docenten Frans. Daarnaast werd er samen met Marianne Bodde, voorzitter van Levende Talen, gekeken naar het functioneren van het Platform voor Eerste- en Tweedegraadslerarenopleiders binnen de vakvereniging en werden de deelnemers opgeroepen om een rol te gaan spelen in het nog op te richten bestuur.

Aan het einde van de dag gaven de lerarenopleiders aan dat het een goede bijeenkomst was geweest en men kwam tot de conclusie dat er goede ideeën voor samenwerking liggen. De voorbereidingscommissie sprak de wens uit om niet alleen minimaal één keer per jaar een conferentie voor lerarenopleiders mvt te organiseren, maar ook om een virtuele ontmoetingsplek in het leven te roepen, zodat men gemakkelijk toegang kan krijgen tot elkaars materiaal en ideeën. De voorbereidingscommissie kijkt terug op een bijzonder geslaagde eerste conferentie en hoopt dat deze bijeenkomsten in de toekomst een vast onderdeel van het Platform van Eerste- en Tweedegraadslerarenopleiders zullen worden. ■

Wibo van der Es & Hermine de Knijff

Bent u lerarenopleider en voelt u er na het lezen van dit artikel voor om ook lid te worden van het Platform van Eerste- en Tweedegraads lerarenopleiders binnen Levende Talen of wilt u plaats nemen in het nog op te richten bestuur, dan kunt u contact opnemen met Wibo van der Es, <vanderEs@iclon.leidenuniv.nl>, of Hermine de Knijff, <h.de.knijff@iec.nhl.nl>.

SLO-conferenties Europees Referentie Kader (ERK)

13 maart Nieuwe Buitensociëteit Zwolle
20 maart WTC Arnhem

053-4840840
info@slo.nl
www.slo.nl

- Welke ERK-niveaus worden op uw school nagestreefd?
- Bent u bekend met de koppeling van de niveaus van het Europees Referentie Kader aan de nieuwe examenprogramma's vwo, havo en vmbo?
- Of de koppeling aan de nieuwe kwalificatiestructuur mbo?
- Houdt u rekening met ERK-niveaus in het PTA ter verantwoording richting inspectie?
- Hoe beoordeelt u leerlingprestaties volgens ERK-maatstaven?

Kom voor meer informatie naar de SLO-conferenties op 13 of 20 maart. Inschrijven kan t/m 16 februari via www.slo.nl/erk. De kosten voor deelname zijn € 195,- per persoon.

slo

Ga voor meer informatie naar: www.slo.nl/erk

Effectieve trainingen op het gebied van de Moderne Vreemde Talen en/of Examinering:

- De Moderne Vreemde Talen in de Competentiegerichte Kwalificatiestructuur.
- Kennismaken met het Common European Framework en het Europees Taalportfolio.
- Organisatorische aspecten van competentiegericht taalonderwijs.
- Het maken van oefenmateriaal volgens de niveaus uit het Raamwerk MVT.
- Werken met portfolio's: de voor- en nadelen van een beoordelingsportfolio.
- Toetsen voor de Moderne Vreemde Talen in de Competentiegerichte Kwalificatiestructuur.
- Van separate taalopdracht naar integratieve case.
- Competentiegericht examineren volgens de standaarden van het KCE.
- De Europese taalniveaus in het VMBO, VO en VWO.
- Het opzetten van een (digitale) ladekast.
- Taalintake, individueel leertraject en assessment: het nieuwe taalleren.

De Vries Taaltrainingen Meidoorn 1, 7384 BT Wilp
Tel: 0571 261319 (06 52 22 63 61), info@devriestaaltrainingen.nl

Toetsen voor de Moderne Vreemde Talen

voor VMBO, MBO, HAVO en VWO

Duits • Engels • Frans • Spaans

Modules 1, 6 en 11: Lezen, niveaus A1, A2, B1
Modules 2, 7 en 12: Luisteren, niveaus A1, A2, B1
Modules 3, 8 en 13: Gesprekken, niveaus A1, A2, B1
Modules 4, 9 en 14: Spreken, niveaus A1, A2, B1
Modules 5, 10 en 15: Schrijven, niveaus A1, A2, B1

Meer dan 350 pagina's materiaal per taal, compleet met uitwerkbladen, antwoordmodellen en beoordelingscriteria, geconstrueerd op de situatiebeschrijvingen uit het Raamwerk MVT.

Te gebruiken als instaptoetsen en als overstaptoetsen, maar ook in te zetten als kwalificerende eindtoetsen. Als Wordbestand leverbaar en volledig gedigitaliseerd (gemetadateerd).

Op dit moment ontwikkelen wij oefenmateriaal voor in de les voor alle vaardigheden, voor alle talen, op alle niveaus en verzorgen wij ondersteunende trainingen/scholing op het gebied van de Moderne Vreemde Talen en Examinering.

De Vries Taaltrainingen Meidoorn 1, 7384 BT Wilp
Tel: 0571 261319 (06 52 22 63 61), info@devriestaaltrainingen.nl